

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Qvinta Sive Clavdivs Tomvs Prior - Res extra Europam gestas, & alia

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1661

Liber Decimus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14197

HISTORIAE
SOCIETATIS IESV
PARTIS QVINTAE
TOMVS PRIOR

A.C.1590.

Liber Decimus.

Soc. 51.

ARO fuit vnquam minacius toto christiano orbe tempus , ac fœdior quasi nubes , supra omnium certuices obtenta , immanc quiddam parturiens , quam anno , quem exordimur , voluentis seculi nonagesimo . Ardebat bellis Gallia . Rex Nauarras successionem in id regnum suum multis successibus firmabat : deque Sixti Pontificis aduersus eum , atque Catholicum Regem , animo , varius glisebat rumor : vnde metus erat , ne qua ingens Italiam quoque , & alias christiana terras bellorum flamma corriperet . Societas IESV communes super calamites , suas habebat proprias , quæ ad summum periculorum euaserant : & Claudium Generalem Præpositum vehementer sollicitum , & in omnes habebant partes intentum . Initio anni cum instaret Prouinciales conuentus , ad Procuratores de more tertio quoque anno legendos , memor nihil tam incitasse , sparsisseque , & corroborasse tumultus hispanicos , quam usurpatam in proxima Castella Congregatione dicendi , agendique licentiam ; mature Prouinciales admonuit , vt religiosam in ijs concordiam , & aduerfus Instituta verecundiam conseruare stederent , certorum missō capitum indice , quorum si quis quod conuellere , aut vocare in controvèrſiam auderet , sacrosancto obedientiae præcepto interposito , prohiberetur . Ad tollenda enim incommoda disciplinae , non ad ipsam euertendam , commutandamque disciplinam , cogi conuentus : nec tam ad eos pertinere , quid aslumendum remedij sit , statuere , quam iudicare , ecqua in re sit opus remedio , vt cætera deinceps Roma prouideantur . Ceterum sollicitudinum caput ipsa erat in Vrbe , Sixto deliberatum habente , aliquid Institutorum mutare , cum Satan ad irritandum eius animum nihil non mouens , ex foeda Philippi Iustiniani simulazione , nouam occasionem arripuit . Is nouem fermè ante annis ad tyrocinium Societatis receptus , longa impeditus imbecillitate valetudinis , ante concepta vota domum suam remissus est , si posset cura domestica , & liberiore vnu morbum expellere . Contra tamen euenit . Atrociter aggrauatum , mirisque modis multiplicatum est malum . Singulis noctibus acerrima febris confictabatur ferme per horas octo : febrim excipiebat omnium neruorum contractio , per quam ita sèpè conglobabatur in perversum , vt calcanei tergo adhærescerent : ita manuum digiti arctè constringebantur , ut palmam vngues exulcerarent : eaque poena senas quotidie tenebat horas : biftas præterea stupens iacebat , ac semianimis , modico solum corollis palpitare vitam prodente . Perpetua super hæc laborabat insomnia , perpetuaque linedit .

Perturbatio
Christiani
Orbis .

²
Monita Ge-
neralis ad
Prouinciales
circa Prouin-
ciales con-
uentus .

³
Sixti Pon-
tificis animus
in Soc. exa-
cerbatus .

⁴
Philippus
Iustinianus
è Societas
tyrocinio di-
mulus mor-
bi causa .

A.C. 1590.

Nihil demittebat in stomachum, quin continuo euomeret: coque iampridem alii prorsus carebat vsu. Vnde exaruisse eius intestina Medici coniectabant, & tamen interdum magnam vim sanguinis euomebat. Denique his, aliquaque morbis accedebat elephantiasis, quæ, extra os, ac manus, totum corpus foeditissima crusta, tanquam Lorica obduxerat. Quæ inter malæ, multa notabantur admirabilia, sed admirabilis in primis erat vita ipsa, sine ullo vita alimento, & munere perseverans. Multis in hunc modum exactis annis, prænunciare fidissimis cœpit, se Pontificis Sixti benedictione, valetudinem recuperaturum. Ita sibi Deum significasse. Ac die sacro Circumcisionis, anni superioris exordio, in Vaticanum ob eam rem deduci se iussit. Sextus re audita, subridens & se handquaquam Pontificem esse dicens, qui miracula ederet; tamen cum rogaretur, edito manu signo crucis, de more benedixit: protinusque se liberatum omni malo, ille predicauit: ac domum inter gratulantes amicos reuersus, vestes mutauit; quod priores Lepra discussa, plena erant squamis, quæ toto ex corpore decidabant. Res tum pro insigni miraculo longè, latèque celebrata est, opinione sanctitatis Philippi, & veneratione vehementer aucta. Ille, quod semper dixerat suorum esse votorum finem, tum demum postulat, vt quando Deus valetudinem sibi reddiderat, Pater Generalis item Societatem reddebet. Idipsum amici eius quam maximè contendebant. Sed Claudius cunctandum existimans, quoad tempus ostenderet, quid sentiendum de miraculo sanitatis esset, ipsumque miraculum medici, aliqui idonei testes, quod iam agebatur, confirmarent, omnium flagitationem constantissime repulit. Annus iam vertebatur cum Philippus incipit rursus prænunciare, insigne aliud diuinæ erga se voluntatis, breui cognitum iri documentum. Moliri enim sibi Diabolus, & eius quosdam satellites necem: at factum Deum, vt innoxius exciperet istum. Hæc vbi clanculum apud multos missitauit, initio Martij primis tenebris, dum ab domo professorum in suam se recipit, scloperti fragor repente auditur, & Philippus percussum se inclamat; dumque comes, quem Patres de industria, quasi custodem addiderant, locum inspicit & reperit vestimenta ad cutem vique pectoris perforata, ibidemque plumbeam glandem, tanquam inventa mora, ex impetu ingenti compressam, ac complanatam. Miraculum exclamat. Verum (vt Deus Ecclesiæ sua imponi non finit, & fraudulentos in astutia sua comprehendit) euenit, vt prætereentes momento codem fortè urbani liiores, ad scloperti sonitum conuersti, raptim quid rei esset exploraturi, eo vnde acciderat fragor accurrerent, & hominem, qui sclopeticum exploserat, in custodiā ducerent: is sine quæstionibus multis, conficta omnia indicat à Philippo, sibi ab eo iniunctum referens ut sclopeticum, sine plumbō exoneraret, iam enim ante suas illum vestes vero perforasse istū, vt fidem faceret diuino miraculo, ita in hac simulatâ explosione sine noxa glandem ad corpus hæsisse. Hæc ille cum prodidisset, ipse quoque Philippus ducitur, & ante admota supplicia, fraudis totam seriem prodit. Indigne rem tulit Sextus, ac summo volebat impostorem plecti suppicio. Precibus tamen ad extrellum magnarum personarum dedit, vt in Mélitam insulam relegaretur, vbi breui est mortuus. Serpere inde fama per vulgus, & manare latissimè, Jesuitarum unum, simulata per miracula Sanctitatis famam affectantem deprehensem, captum, atque adeò post fractas ceruices, exustum. Et, vt norant ei Ordini Sextum nequaquam optimè volentem, aiebant nunc demùm funditus eum sublaturum. Attamen Sextus siue quod dissimularet dolorem, siue quod comperneret hominem de Societate non esse, sed annum plus sextum domi suæ liberum agitare, non magnam hinc aduersus nos iræ accessionem præ se tulus: quin potius quereretur quod sibi, & Patribus nequam ille voluisse imponere: eo clarore iam Dei tutela, Claudiisque Generalis prudentia, quod hominis cooptationem

5
Miræ ipsius
infirmitati-
tes.

6
Predicit se
valetudinē
recuperatu-
rum bene-
dictione
Sixti Ponti-
fici.

Et reipu-
recuperat.

7
Tamen
eum Gene-
ralis in So-
cietatem
admettere
differt.

8
Alia Phi-
lliippi præ-
dictio de
misidiis sibi
struendis.

9
Plumbea
glande se
percussum
quæ inno-
xiæ in cura
refederit, si-
mulat.

10
Simulatio
deprehen-
ditur.

11
Phi lippus
exilio mul-
tatur.

12
Rumor
hinc contra
Societatem
fædus spar-
sus.

Soc. 51.

tionem contra multorum preces , atque sententiam tamdiu protulisset . Porro de morbis illis , & curatione per Pontificium Crucis signum numero interrogatus in iudicio sit , quidue indicaret compertum non est ; nec quemquam prudentium inuenio , qui quid sentiendum sit , affirmatè pronunciet . Dura sanè patientia , & calliditas peracris necessaria fuit , ad saeum adeo , diuturnamque simulationem : nisi si tota res Satanæ artibus tribuatur . Illud quidem certe multi in eo homine , tum ipsum , cum Sanèstus habebatur , admirabantur ; quod cum fermè soleat ex veris Dei famulis , quidam quasi odor virtutis affari , nihil tale in eo sentiretur , nullum nec vultus , nec sermo , nec consuetudo sanctitatis gustum , nisi paucis præberet . Alij tamen existimant veros fuisse morbos , neque eos , neque valerudinis recuperare rationem , vero caruisse miraculo : sed iuvenem nesciuisté postea se in fida humilitatis custodia conseruare : verùm plausibus , blanditijsque elatum in superbiam , euauisse in cogitationibus suis , quoad occæcatus ambitione , falsa etiam attentare prodigia , ad amplificandam usque sanctitatis famam aulus sit , vt nactus apud Pontificem gratiam , opimum aliquid ex eo Sacerdotium , aut simile quid expiscaretur , vnde vitam commodè posset in seculo ducere . Quamquam enim voluntatem simulabat religiosæ vitæ , tamen multò in dies apparebat frigidior . Notabile quidem exemplum est , tum ad cautionem Magistris conscientiarum ne sibi illudi finant , tum alijs ut tutam humilitatis viam , nunquam obliuiscantur . Nam quām facile per has artes illudere Ecclesie Dei , verosque sanatos in contemptum adducere , meridiana conentur Dæmonia , ut alia raceam , deprehensa per hosce proximos annos Goæ in India , Olyssippone in Lusitania , ac demum hoc Romæ , in luce terrarum , ludibria plus fatis docent .

13
Varia iudi-
cia de cura-
tione prio-
ris morbi .

Erat eodem tempore Romæ Alfonsus Sancius ex Insulis Philipinis , vti supra narratum est , prefectus , qui , vti seueram quamdam vitæ sectam indixerat sibi , & prælongis meditationibus immorabatur , ita totam in familiam , maiorem , quam lege præfixa est , austерitatem , & prolixiora meditandi , contemplandique diuinæ res inducere spatio putabantur velle . Rari quidem sunt , qui asperioribus delectati , fieri duces non cupiant , siue nominis , & assecularum cupidine , siue diversæ vitæ contempnu . Sed ego Alfonsum comperio spiritu recto ductum , neque id ei fuisse propositum , vt certis , fixisque legibus arctior disciplina præscriberetur , sed id modo egisse , vt multa , quæ existimabat vsu , & consuetudine paulatim laxiora facta , ad seueritatem pristinam , item vsu , non lege reuocarentur . Erat præterea inter Assistentes sententiarum haud modica dissensio , in meditandi , contemplandique , & corporis afflictandi modo . Laurentius Magius , & Garzias Alarconius multūm precatio[n]es etiam diutinas , multūm asperitates corporum prædicabant : & hunc B. Ignatij , & primorum Patrum fuisse sensum , ac spiritum , ex ipsorummet Vitis apparet dicabant . Contra ea Paulus Hoffeus , & Emmanuel Rodericus ex eiusdem Ignatij sensu , totaque Societatis fabrica argumentabantur ; nec multum insūmendum ocij in contemplatione nostris hominibus , nec multum voluntarijs pœnis macerandum corpus . quippe Ordini ad salutem publicam nato , meditationem dumtaxat usurpandam eam , quæ actioni seruat : alienam esse , quæ in sola contemplatione consistat . Neque vires corporis , verbere , aut iejuniorum afflictione , sed studio , labore , opera impensa Reipublicæ atterendas . Optimum orationis , optimum in Societate carnis torquendæ genus , nequaquam latere in umbra domicilij , vt pro sua vocatione monachi sanctè faciunt , sed prodire in lucem , & quamplurimas pereuntium mortalium animas , cura , & labore Deo lucrari , & vindicare ab interitu sempiterno . Disceptationes huiusmodi , vt Præpositus Generalis intercederet , doceretque , quid secundum leges Societatis tenet .

14
Alfonsi San-
cij altera
viuendi ra-
tio .

15
Dissensio in
ter Assisten-
tes de viu-
orationis , &
afflictionis
corporis .

16
Generalis
Dilectiones
componit.

17
Epistola
Claudij de
Oratioe &
Pœnitentijs

18
Alia eius
Epistola cū
Iobelæo mis-
sa de Deo in
communib'
periculis
propitiando.

tenendum esset, conuocatis Assistentibus, docet dissidia inter eos, non modò voluntatum, quæ Dei gratia nulla erant, sed etiam sententiarum, & ad exemplum, ac famam, & ad res gerendas posse incommodare, quamplurimum. Controversiam esse, quæ pertinerer ad Societatis caput: ac proinde quoniam illo loco, quamuis indignum Deus se collocaret, eis se sibi in animo, adiuuante eodem, declarare, quid secundum leges, moresque Societatis tenendum esset. Itaque exuerent suas utriusque sententias, & ad id, quod statueretur excipendum, tuendumque, ut æquum erat tales viros, animum præpararent. Hæc præfatus, sapientem, quæ extat scripsit epistolam; in cuius priore parte, quām conueniens Societati, non meditatio modò, sed etiam contemplatio sit, eaque quatenus assuenda, quemadmodum à Monastica distinguenda, & ad actionem referenda sit docet. in altera verò errorem confutat eorum, qui censeant ex eo, quòd nullas certas B. Ignatius præscripserit poenas, fuisse eum sola animi mortificatione contentum. Admirabili enim ille quidem, & in longum prospiciente sapientia, videns arduum esse, modum certum statuere, qui tanta in diuersitate studiorum, nationum, valetudinis, viriumque tamque multiplici proximos iuuandi conatu, & labore, ex æquo omnibus conueniret, maluit totam rem, cuiusque iudicio, cum spiritualis Magistri consilio, & præsidum curæ relinquere, quam fixis legum decretis iubere, vnde nunc ob veras, nunc ob simulatas causas, aliae, atque aliae exceptiones, atque immunitates quererentur, quæ magna solent esse in coniunctu multorum, offendionibus, dissidijs, querelis, ac licentia, porta. Cæterum vigere sine dubio voluit, non solum interioris, verum, etiam exterioris mortificationis studium. eoque vehementer erraret, qui quòd nullæ certæ præscriptæ sunt, nullas omnino præscriptas concluderet. Has literas cum Assistentibus ostendisset, & in eunte Maio, ad omnes dedisset prouincias, ea controversia in omne tempus sublata est: quia tamen maximè, & publicæ totius Ecclesiae, & priuatae Societatis difficultates urgabant, alteras paucis post diebus adiecit, in quibus missio pariter Iobelæo, quod dudum à Sixto Pontifice impetrarat, vehementer adhortabatur ad succurrentum communibus malis. Ea tempora esse, quibus iam non consueto gradu incedendum esset, sed feruentius, impensisque orando Deo, afflictando corpori, perfectioni querendæ omni ope insudandum: ne, si Religiosi, quos Ecclesia sancta, tanquam præcipuum, ac nobilissimam sui partem, quemadmodum Nazianzenus vocat, offerre Deo ad placamentum debet, tali cessent tempore, nulla ipsi venia sit, nullum difficultatibus publicis leuamentum. Eam ob rem mitti Iobelæum, & exercitia spiritualia repeti oportere, vt per purgata conscientia, confirmatique, & roboratis animi viribus, propitiando Deo, conciliandisque ei proximis efficacius insistatur. idque quòd impensis fiat, in singulis prouinciis institui debere missiones, vt Sacerdotes fermè duodenii in qualibet mittantur, qui ad apostolicum exemplum bini, pediresque, & pauperum more, nec libris, nec alia re suffarcinati, sed pleni charitate, ac zelo, Episcopi ante omnia, vel Vicarij eius impletato consensu, vicos, & castella minus celebria, magisque spiritualis opis indiga obeant, prædicantes pœnitentiam, & odium peccati, instar Sancti Vincentij, cuius præcipue & exemplum ante oculos habeant, & post sacras scripturas sermonibus utantur: ubique curantes, vt Parochorum, & Religiosorum sibi gratiam, & opem adiungant. Susciperent magno animo apostolicum opus, considerantque, quām severa esset ratio Deo reddenda, si post studia, curas, labores, & impensas in formandis operarijs absumptas, ardente munus expectato fraudarent auxilio, domique desidentes, paucarum deuotularum curanda reduuiā occuparentur, dum populi innumerabiles plagi cooperati mortiferis, deserti iacent.

Pro-

Prouinciales sub hoc tempus noui præfeci; Romanæ prouinciae Ioannes Baptista Carminata, postquam Venetam recognouerat. Venetæ Hippolytus Volia. Siculæ Bartolomæus Riccius è tyronum Magisterio illuc ab Urbe missus. Mediolanensem Ioannes Paulus Oliua iam anno superiore, eiusdemque exitu Neapolitanam Antonius Lisius suscepserat. Ex Romano prouincialatu Fabius de Fabijs iterum in Sardiniam. Ludouicus Massellius è Siculo in Poloniam, missi Visitatores. Instabat interim Sextus, ut quæ ipsem inter legendum Societatis Constitutiones minus probarat, immutarentur. Ea quemadmodum annali superiore narrauimus, Cardinali Carracci cognoscenda cum tradidisset; ilque, mora, quam fieri posset, longissima vtendum censuisset, dum Pontificis per sece incepsum elangueceret, vel aliquid opis dies afferret, non fecellit ea cunctatio Sixti sagacitatem. Cum igitur semel atque iterum percutentatus de negotiis gradu, nihil promotum audiuit, intelligens ab eo trahi moras consulto, & causam agi nostram, reddi sibi iubet libellum suæ censure; & ad Cardinales sacris præfatos questionibus mittit, iubens designari quatuor theologos qui singula diligenter expendant, ac iudicent. Hi, siue vt obsecundarent Pontifici, siue nudis alicubi verbis inducti, interpretationemque sequuti duriorem (quam multa enim sunt, vel in ipsis sacris literis, quæ si per se capiantur, nec benigna adsit interpretatio, in absurdos sensus primum est trahere?) siue, quod est proprius vero, quod & disciplinam Societatis, quæ multa habet ab alijs ordinibus diversa, & euangelicæ perfectionis præstantiam, quæ nisi multo vsu cognosci, ponderarie suis momentis nequit, ignorantem, censuram oppidò acrem edidere. Cuius exemplum dedit operam Claudius, vt videret, & Cardinales in tempore præpararet. In his erat Constantius Sarnanus, qui vt candidi erat ingenij, ac vita religiosa non parum intelligens, mirabatur talia notari, quæ laudem potius mererentur. Ac sua quidem sententia ideo notari dicebat, quod censores, nequaquam spiritualis vita & economiæque periti essent. Ceterorum quoque Cardinalium iudicium eiusmodi fuit, vt nulla damnata re, quibusdam (forte vt aliquid & ipsi Pontifici darent) hoc solùm addito: declarari debere: in reliquis adscriberent, nescire se quid Sanctissimo displiceret. Hanc Cardinalium sententiam, vbi Claudius accepit, summo studio, ac celeste responsa perscribit, causisque, & rationes exponit eorum, quæ illi clarius interpretanda censuerant. Quæ cum Cardinales accepta diligenter expendissent, valdeque probarent, nihil iam restabat aliud, nisi vt ad Pontificem referrent. Verum illi quoque tum benevolentia erga Societatem, tum causa æquitate ducti, de industria rem extrahere instituunt, quoad Pontificis animus mitigaretur, & vehementiores illi, quos norant, impetus, temporis lapsu considerent. Ne id quidem Sextum fecellit. quinimò, maiore ob hoc incitatum ira, duo dixisse ferunt digna memoratu. Sic enim Cardinales dicitur alloquutus. Vos, vt video, de industria tempus ducitis, quoad moriar: sed erratis. Deliberatum enim habemus totam rem, & breui, & sententia nostra decidere. Ad amicos vero de Cardinalibus ipsis. Hi omnes, inquit, etiam quos nos Cardinales fecimus, nobis imponunt, Patribusque istis fauent, & in sententiam eorum abdusti sunt. Ex quibus verbis facile apparuit, quantum Societas diuinæ prouidentia debeat, eiusque Institutum quam curæ Deo sit, ac proinde, quam nobis commendatum, ac venerandum esse debeat, cum aseque nunquam potuerit Pontifex, vt alieno suffragio, quod maximè cupiebat, ullam eius partem, ac denique ne sua quidem potestate labefactaret. Dum autem haec maximè agitantur, nuntius afferatur ex Hispania, qui auxit grauissimè tempestatem. Ioannes Hieronymus melior, quam felicior præco Verbi diuini, dum pro concione, temporum calamitates exaggerat, vt ad opem exposcendam ab Deo, mutandos.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

R R R

que

¹⁹
Nouii Pro-
vinciales
per Italiam.

Visitatores
in Sardinia
& Polonia
missi.

²⁰
Card. Caraf
fe cūctatio
Sixto Pont.
suspecta.

²¹
Theologi
delecti cen-
suram acrem
in Constitu-
tiones Soc.
ferunt.

²²
Card. Con-
stantij Sar-
nani cen-
sura censura.

Alijs quoq;
Card. lati-
factum.

²³
Dicta Pon-
tificis in
Soc. feuerâ.

²⁴
Ioannis Hie-
ronymi dic-
tum in con-
cione publi-
ca impru-
dens.

que mores auditores inflammat, in ea erupit verba. Tempora ea esse, quæ & Imperatorem Theodosij, & Pontificem Gregorij similem postularent; verùmenimvero, contraria cerni omnia: longèque ijs dissimiles esse, qui præsident. Hæc Ioannes Hieronymus cum haud dubie inconsideratè effudislet in astu concionis, sparsa continuò est fama, multo, ut sit, acerbior, dixisse cum, Sixtum fauere Hereticis, & Rempublicam etiam Venetam perstrinxisse. Quod cum ad Thomam Contarenum Oratorem Venetum à maleuolis esset delatum, isque ad Pontificium Nuncium detulisset Annibalem de Grassis, qui non multo post Madriti obiit; Nuncius decreta statim libera custodia Ioanni Hieronymo, intra Collegij pareties, & interdicta concione, rem nihil ultra exploratam, pro certa ad Pontificem scripsit. Eodem tempore Collegij Madritani Rector Franciscus Porrius, & satisfaciendum Veneto Oratori, Nuncioque Pontificio curauit, & Romanis occursurus incommodis, totam rem fideliter ad Generalem Præpositum, cum exemplo habite concionis rite consignato, nobiliumque personarum testimonij confirmato, misit. Acerbius, quam dici posuit, pupugere Sixti animum Nuncij literæ. Claudius quoque commotus grauissimè est, cùm rei grauitate, tūm incommoditate temporis. Graues itaque literas in Hispaniam scribit, vehementer Ioannis Hieronymi temeritatem incusans, quod nec modestia memor, nec venerationis, quam debent omnes apostolicæ sedi, & præcipue ab hominibus Societatis haberi. B. Ignatius voluit: immemor quoque præceptorum eiusdem Sancti Patris, quibus vetat Præfules, & alios Magistratus, ac Principes in concione verbo perstringi, peruerso zelo abripi se adeo permisisset. Hæc, & alia scribens, inluper & certam ei poenam decernens, iubet primo quoque tempore idoneum testimonium acceptarum harum literarum, & inunctæ poenæ in urbem mitti. Interim veram, sinceratque causa narrationem, vt ex Hispania acceperat, ad Marianum Perbendictum Cardinalem è Camerino, detulit, rogans vt Pontifici rem sicut erat, velle exponere. Qui cum Sixti, implacabiliter, vt videbatur, succensentis iram meuens, id officij detrectaret, ad Euangelistam Pallottam venitur. atque is quidem, nec grauate, nec languide suscepit causam, egitque. Ceterum (vt prona est in deterius fides, & animos prima quæque imbuunt) ita Nuncij literæ Sixti occuparant animum, vt responderit, aut falli, aut velle fallere Generalem. Fideliter sc̄ edocet à suis. Neque hoc responso contentus, Cardinali Sanctæ Seuerinæ negotium dat, vt conueniat Patrem Generalem, eique denuntiet, vt Prædicatorem illum protinus Romam sistat, nullam autem, dum cum accersit, mentionem Pontificij iussi faciat, sed nomine suo aduocet. Præterea in quadam consultatione super hac re, vi doloris subinde recrudecente, exclamasse ferunt, etiam Iesuitas Euangilio aduersari, erroremque Christi Vicario affingere, cui in Petri persona dictum sit: Non deficiet fides tua. Nullam interposuit moram Claudius, quin grauibus literis ad se Romam, Ioannem Hieronymum acciret, iussum primo quoque tempore, impedimentis, si quæ obiectarentur, perruptis, in viam sele committere. Hoc rerum in turbine, noua repente turba coorit, Romæ, nulla alia causa, nisi quod motus semel suspicione animus, leui momento impellitur: & qui grauiter ex vlcere quopiam dolent, non solùm si id vnguis attingat, sed ad omnem circa attractum, atque ad eum clamores edunt. Perlato Romam ex Gallia nuntio, Parisios grauissimè premi, in iisque Cardinalem Cajetanum, à Pontifice, eorum motuum causa, superiore anno legatum; institere Cardinalis propinquus, vt populi precibus ille, & quæ tractabat negotia, pro concione commendarentur, quod cum Bartolomæus Blondus, non sine honorifica Cardinalis commemoratione fecisset, Pontifex cui videbatur Cajetanus, plus nimio fauere Hispanis; simplex officium secus interpretatus est, & duci in carcerem

25
Defertur ad
Pont. à Nun
cio Apolo-
lico.

26
Grauissimè
inde Sixtus
offenditur,

27
Generalis
graues con-
tra concio-
natorem in
prudentem
litera.

28
Card. Pallot
ta alijs de-
trecentibus
curam pla-
candi Pont.
suepuit.
Sed frustra.

29
Graua Pon
tificis verba
in generalē,
& in Socie
tatem.

30
Ioannes Hie
ronymus e-
uocatur Ro
mam.

31
P Bartholō,
Blondus iuf
fi Post. du-
citur palam
in carcere.

Soc.51.

cerem Blondum iussit in Noniam turrim : & Laurentium Magium , cuius ille iussu , per Generalis Claudi fortè tum domo absentiam , id negotijs commendarat , sacro faciendo interdixit , nullo præscripto termino . Blondus breui careere liberatus est , at Magio sacrificandi potestas , quoad Sixtus vixit , nunquam redditā . Hæc alijs temporibus vix notabilia immenses hoc tempore excitarunt sermones , ita auēta in prouincias permanante fama , vt sex exustos Iesuitas , ingentem verò numerum teneri passim affirmaretur . Addebatur & de Roberti Bellarmini Operibus condemnatis , quod non prorsus temerè dicebatur . Nam Sixtus cum magni ante faceret Bellarminum , valdeque diligeret , & dedicata sibi ab eo controversiarum duo volumina pergrata habuisset ; visus est primo haud satis beneuole accepisse operam , quam Pater in obedientiæ cœce defensionem contulit : deinde & ipsum fortasse , vt Cardinalē Cajetanum , apud quem erat in Gallia , habere suspectum cœpit . Ceterū offensus est grauissimè lectis ijs quæ idem Bellarminus scriptis lib . v. de Romano Pontifice , circa Dominum eius in Res Temporales , ob quam Doctrinam ne statim in librorum prohibitorum Indicem istum librum referri iuberet , nullæ Doctorum , nullæ Cardinalium defensiones , aut deprecationes exorare valuerunt . quin etiam eundem indicem addito Bellarmini nomine excudi curauit nouis typis . Sed cum editio nondum prodijset quando est Sixtus Pontifex mortuus , successor eius Urbanus VII. supprimendam abolendamque decrevit . Liberque Bellarmini perhonorifico iudicio Cardinalium Sacrae Congregatio-
nis cui cura censendi de libris suspectæ doctrinæ propriè demandata est , omni est nota liberatus . Feruebant interim sermones . Et Sixtus tanto acerius copta aduersus instituta Societatis persequens , quanto peius casibus hisce recentibus exacerbatus erat , quod per Cardinalium suffragia non impetrarat , per se ipse summa autoritate effectum dare constituit , Cardinalique Sanctæ Seuerinæ transfigendæ rei curam imponit . Is acerbitum ad se Claudium , vt primum conspexit , Ahia Prophetæ verbis , missus sum , inquit , ad te durus nuntius . Qua terribili præfatione in expectationem magnæ calamitatis erectus Cladius ; quid ergo ? respondet , an delere Societatem Pontifex cogitat ? Minime id quidem , inquit ; quædam ramen , quæ ab eo animaduersa nosti , omnino fixum habet mutare . itaque videndum est , vt id quam commodissimè fiat . Inter cetera ipsum Societatis Iesu nomen , vt mutaret Sixtus vel maximè contendebat , siue quod id facillimum impetratu duceret , cum morum ac disciplinæ nihil videtur attingere ; siue quod vbi hoc euicisset , expeditiorem inde gradum speraret ad reliqua . Superbum hoc aiebat esse vocabulum , & iniuriosum cæteris Religiosorum Ordinibus , ac fidelibus vniuersis . Ad iniuriam quoque ipsius Christi redire , cum Sanctissimum eius nomen , non vulgi modo passim , sed etiam in iudiciis , ac foris scribarum , ac tabellionum ore profanum fieret . Onerosum denique esse pijs , quos vbi Societas ista nominaretur ; interrumpere curas graues , & signa edere venerationis , caputque aperire oporteret . Quod enim id hominum genus esse , quos appellare nisi detecto capite nefas esset ? Hæc ferme permouebant Pontificem , cur nouum vellet nomen assumi . At Patres non tanquam res , quemadmodum prima specie videbatur , parui momenti , sed tanquam grauissima , vt erat , ageretur , obnitendum sibi existimabant . Meminerant enim quanta pietate , atque constantia in sacro illo imponendo , retinendoque nomine laborasset , atque certasset B. Ignatius . quod . & à nobis res postulat hoc loco paucis retractari . Inde usque ab melioris mentis initio hæsit viro Sanctissimo voluntas , totum se Christi Domini obsequio mancipandi ; & quia militia insueverat , mutare , quæm deferere militiam maluit . Ut igitur ex similitudine bellicorum laborum , & vniuersæ militaris disciplinæ admoneretur , quid sibi gerendum esset , in eo vitæ genere , quod

Laurentius
Magius sa-
cro interdi-
ctus.32
Rumores in
de per orbē
falsi.33
Bellarmini
liber nota-
tus.Sed citio in
integrum re
stitutus .

3 Reg.14.

34
Sixtus Pon-
tifex Iesu no
men Soci-
eti creptū
omnino vultQuibus de-
causis .35
Quam recte
ac sapienter
id nomen
Societati
datum .

meditabatur, toto impetu, & ardore ad famulatum Christi, sub bellica, imagine conuerso, Ducem sibi illum proposuit, quem cum videret ad liberandum genus humanum, & ad expugnanda vita, ad æterni Patris gloriam bellum gerere, obseruato eius vitæ genere, ac tota bellandi ratione, idem sibi institutum de legit, & vitam, quoad posset, persimilem tum in propria sanctitate, tum in animis omni ope subleuandis iniuit: nihil expertens, & nihil petens ardentius, quam vt studium suum coelesti Imperatori gratum accideret, inque suum militem se dignaretur accipere. Quo verò impensis ei inserviret, consilij eiusdem socios adlegere decreuit, & cohortem confolare, quæ totam Iesu se militia deuoueret: educe, eique Duci, cultu, armatuque ei persimili militaret: propterea que cohortem Iesu Societatem vocauit, vt simul nomen admoneret, vires sibi haurientes ab Iesu, totam in eo collocandam fiduciam suam: cunctam ei vitam, & sua omnia dedicanda: illum denique principium, & finem esse laborum debere, Hoc consilium pro ardentissimo amore, quo Iesum colebat, ac modestia summa, qua fileri de se volebat, multisque, ac magnis commoditatibus, quas ex eo sanctissimo nomine videbat in omnes Ordinis sui asseclas profecturas, semper animo gessit: vbi verò confirmatus est, oblata illa diuinitus specie, qua Patrem æternum vidit se, ac socios commendantem, tradentemque Filio crucem gestanti; & Filium, tanquam deuotos sibi milites accipientem iplos, ac præcipue patrocinium Romæ pollicentem, vsque eo adamauit, vt cum de condenda familia deliberans, cætera communis sociorum tractaret sententia, hanc vnam eius nuncupanda prærogatiua depoposcerit sibi. Nec defuere iam tum extenorum quidam, atque adeo domesticorum, qui obiectarent videri nomen inuidiosum: at ille voces omnium fiducia tanta præterit, vt profiteretur interdum, nisi imperaret legitima potestas, quæ piaculo obligaret, etiam si mortales yniuersi aliter sentirent, nunquam se de sententia sua deceſſrum. Quin etiam confidere se, nunquam Societati admendum, sed potius fore tempus, cum & à Pontificibus, & ab Concilio Oecumenico probaretur. Quæ affirmatio pro nota viri submissione, ceteraque facilitate, aperte demonstrabat, vbi nullius hominis moueretur sententia, præstantiore aliqua eum, ac certiore, quæ humana duci notitia. Et planè ita euenit, vt cum ille eam appellationem, de qua non minus, quæ de ceteris institutis, autoritate apostolica probandis laborabat, disertè initio formulæ Paulo HI, Julioque item tertio propositæ, confirmandam pateret, liberaliter impetraret. Quæ cum ita essent, existimabant Patres præ nobili hoc titulo ita sibi depugnandum, tanquam pro singulari quodam retinendo diuini patrocinij pignore, tanquam pro dono sacro, ac monumento, quod non ab hominibus, sed ab ipso Deo accepissent. Deus enim vt existimare par est, qui sanctorum Patrum plerisque nomina diuinitus imposuit, quæ & ipsis, & ceteris propria quædam officia, dona, aut mysteria in mentem assidue reuocarent, Autori huius cohortis Ignatio indicauit, qua tessera vellet eam distingui, vt intelligenter, qui in eam conscriberentur, se non ad quamlibet disciplinam virtutis, sed ad cœlestem quamdam militiam, ad labores, ad ærumnas, ad crucem, ad res tanquam in acie gerendas accedere: vt meminissent Iesu se esse milites; ab eo conditam Societatem, eidem traditam, & commendatam à Patre, eiusdem nomini per terrarum omnem orbem ferendo, illustrandoque deuotam: ab eodem, & vires, & stipendia, & tutelam, & ductum, ac præmia, & omnia expectanda. Ut denique vnuſquisque monitorem habet, qui aures apostolica voce assidue personaret, labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nam profectò quis mundi delicias patiatur, militem se Iesu cogitans aduersus delicias centuriatum? Quis refueret ærumnas, præcuntem cum Cruce Iesum videns? Quis non magna animo meditetur, &

36
Quam fixus
in sententia
alis nominis
adfectus
di S. Ignatius
fuerit,

Prophetia
eius de per-
severatura
possessione
eius sacri
hominis,

37
Utilitas ei⁹
sacrae appelle-
lationis ad
socios exci-
tandos.

Soc. 51.

capeslat fortia Duce Iesu ? & irrumpat in ardua , & duret in asperis , eodem animos , ac vires addente ? Quem vel aduersa debilitent , vel secunda dissoluant , vel confundant dubia sub hoc Duce , huic Duci militantem? Incredibile dictu est , quantum animi , quantum roboris , & ardoris accedit sacris hisce bellatoribus haec secum saepe volventibus . Ego ne ut de Societate Iesu me feram , & sicut ille ambulauit , non ambulem ? Sed deformem titulum meum , dishonestem Imperatorem meum ? Ego ne disserim sancta huic Militiae Sacramentum , nec strenue militem ? aut signa infamis , & sacrilegus deseram ? Pro Cesare quopiam , pro Alexandro , pro homine conselerato , ac misero ruant in ferrum , ac faces , signa eorum sequunt , gaudcent sub oculis eorum excipere corporibus tela , & fluentem ostentare sanguinem , & ipsam , dum fortiter faciant , vitam effundere : ego in oculis Imperatoris mei optimi , & immortalis , me spectantis , in me dimicantis , & mihi ; operam non animosè nauem , pro Cœlo , pro æternitate , pro illo pugnans ? Hasce cogitationes excitat , hos admouet stimulos sanctum hoc nomen , huius cohortis hominibus , & has ob causas impositum est , non ad arrogantium , non ad ceterorum contemptum . Non enim ita fecimus nostrum nomen communè Christianorum , vt quianos de Societate Iesu vocamus , alios negemus de ea esse . Non magis quam S. Paulus , cum Iesu Christi Apostolum se , vel cum Deum suum nominat , alijs iniuriam facit Apostolis , vel aliorum esse Deum negat . Quin immo ipsum quo gloriamur , nomen Iesu , modestia nos admonet , quia representat nobis hominem illum Deum mitissimum , suauissimum , humillimum , qui clamat , *Dicite à me , quia misericordia sum , & humilis corde .* Memores igitur huius nostri Ducis , exemplorumque eius , ac præcepitorum , alios omnes Christianorum , quoscumque bonos coetus , non modò profitemur Christi Societas esse , sed etiam præcipuas Societas , quem sensu ut explicaret , nobisque ingeneraret B. Ignatius , hanc suam familiam , non simpliciter Iesu , sed minimam Iesu Societatem appellat . Poffet igitur superbia fortasse verti , si commune nomen ita vendicaremus nobis , vt eruptum vellemus ceteris ; sed non ita est , imo alijs ordinibus primatum cedentes , nos minima Societatis Iesu appellatione contenti sumus . Neque præstantiam virtutis ullam , tanquam adepti iam simus , hoc nomine supra ceteros profitemur sed necessitatem nobis imponimus id quod profitemur præstandi , quod nemini graue , nobis , imo & ceteris percommode est . Cur enim quispiam indigneretur , si eam nobis notam imprimimus , per quam non liceat impunè mediocris esse sanctitatis ? Si volumus in ipso nomine habere non solarium modò , sed & incitamentum , & calcar ? & publicum in segnitie accusatorem ? Invitamusque omnes homines , vt exprobrent nobis , & aduersus nos vltro iudices constituiimus , si id quod profitemur non facimus ? Igitur excogitare nos vias , & adiumenta conquirere , per quæ meliores efficiamur , nemini debet molestum accidere , cum præsertim omnium inter sit esse quamplurimos viros bonos in terris , multoque magis , quod sui muneris est , præstare hanc Societatem , quæ quicquid unquam erit , sibi soli non erit . Cur autem censeatur iniuriosum Christo Domino , id quod per se quidem ad venerationem eius , & gloria spectat ? Multæ sunt sodalitates , & nonnullæ Equestres , quæ nomen vel à Christo , vel à S. Spiritu , vel à Sanctissima Trinitate acceperunt : sunt passim Ecclesiæ , quæ Sanctissimos habent titulos , multaque habent in foris lites , totumque diem in ore vulgi versantur ; cur igitur diuinorum Sanctitatem nominum nostra potissimum nomenclatura profanet ? cum præsertim qui per contemptum nos appellant , aliqui permulti , alio quopiam cognomento afficiant ? Illud certe prorsus mirum est , onerosum posse videri cuipiam piorum , nomen illud , quod in se omnes continent suavitates . Viri quidem Sanctissimi nihil in corde , & ore frequentius habent , vti habebat Paulus Apostolus , & auribus suis

38
Dum id no-
men Societ-
tas adseicit
non eripit
alijs.

39
Nec id su-
perbia ad-
scribi debet

40
Nec est iniu-
rio sum Clri
sto nominari
cum eum fer-
ti eius nomi-
natur.

cu-

cupiunt momentis omnibus acroama hoc dulcissimum insonare. Quod si alias interrupi curas non expedit (quamquam non interpellatio hæc , sed condimentum ceneri deberet , vti Beatus Augustinus sentiebat , cui magnorum scripta philosophorum , idcirco minus sapiebant , quod Iesum in ijs non inueniret) quid negotij est , postquam semel totum expressum vocabulum fuerit , deinceps Societatem , tacito Iesu , dicere , quod vbique vsus obtinuit ? Talia cum Patres animo reputarent , nihil prætermittendum sedulicatis , & opera existimabant , per quam nominis eius dulcissimi ac saluberrimi possessionem veterem obtinerent. Itaque Claudius , in quem , vt caput , & dolor , & curæ potissimum inguebant , Cardinalis Sancte Seuerinae denunciatione auditâ , quanquam prope actum de re videbat , nec spes restabat profici apud Sextum posse ; tamen ad Cardinalium intercessiones se se conuertit . Singulos adit seorsum , qui sacrarum Questionum perfecti consilio , negotium hoc tractabant , orat , ac obrestatur , Societas , hoc difficiili eius tempore tutelam , ac patrocinium suscipiant , Pontificemque edoceant , quanta ex hoc eius ccepto sequutura incommoda sint , emolumento , ac fructu nullo . Nam quod , inquit , mutari nomen iuber , quas inde voces , vbique gentium , quos strepitus excitari necesse est ? Non enim de nomine agitur hominis cuiuspiam aut obscuri , aut in una quapiam solùm prouincia noti , sed Ordinis , qui toto orbe diffusus est : & ipsum nomen , quo augustius , ac sanctius est , eo plures suscitabit sermones creptum . Quid igitur opinentur populi , quid sermonum , ac fabularum serant , vbi videant autoritate Summi Pontificis hoc nomen tanquam indignis eripi , quod non solùm in ore est omnium , sed etiam in publicis vbique tabulis , ac monumentis , passimque in hominum nostrorum , & aliorum voluminibus inditum , exculptum , excusum est ? Neque hæc ad breue tempus tenebit homines admiratio , & garriendi , obrestandique licentia , sed ad omnem permanabit posteritatem . Neque enim , quamvis velimus , aboleri memoria poterit , nisi permiscere omnia , & diplomata Pontificum , & ipsum inducere Tridentinum Concilium tanti æstimetur . Manebit igitur in omne tempus irrogata hæc nobis sive infamia , sive iniuria publicis contestata , & librorum , & tabularum , & sacrarum ædium monumentis . requiretur semper quid rei fuerit Societas Iesu , quid causæ eius mutandi nominis fuerit ? Vbi quid respondendum sit , non magis est nobis , quam Pontifici prouidendum . Quid quod mutato nomine , totus apud multitudinem , maximèque apud Hæreticos mutatus ordo videbitur . Iamque non Societas Iesu , sed noua quedam Religio existimabitur : gaudebuntque , & insultabunt Hæretici , quod Pontifex Romanus , id quod ipsi vehementer optabant , efficerit . Toti autem Societati sine dubio acerbissima plaga erit diuino hoc insigni spoliari , & quidem summi iussu Antiftitis , tanquam sacrilega sit , & ab suo Duce Iesu reiecta , ac proinde ducu eius , & patrocinio vna cum insignibus iam prorsus destituta . Denique (PP. Amplissimi) considerandum est , quemadmodum accepturi sint homines , cum id quod à multis adhuc Pontificibus receptum , approbatumque est , ab hoc nulla noua causa respui , damnarique viderint . Non enim maiestati Pontificiae decorum est , leuiter immutari eius decreta . Atque rem verè æstimantibus aliter videri non potest , quam approbatum à Pontificibus id nomen fuisse , quod in totorum diplomatis , apostolicisque literis , non modo insertum , sed ita vt aliud nunquam nomen , neque ipsi , neque sacra Tridentina synodus usurpent . Nec verò aliud videtur requiri , vt nomen , aut titulum censeatur approbasse Pontifex , quam vt illud recipiat , eo constanter vtatur . Ut aliquid exempli gratia dixerim , Venerandi ordinis Prædicatorum nomen , si quis impugnaret , summo iure , etiam si firmamenta decessent alia , defendenderetur vbi planum fieret , sic à Pontificibus summis nominati .

41
Generalis
Cardinalis
intercessio-
nes implor-
rat.

42
Rationes
Pontifici al-
leganda pro
terinendo
Societatis Ie-
su nomine,

Soc. 51.

Quis enim iure negaret, quod Pontifices darent? & ex posterioribus Pontificibus cur quisquam adimeret, quod superiores dedissent? Atque est aliquid nobis præterea fortius, vnde liquidò apparet, non modo usurpatione communi, sed proprio decreto nomen Societatis probatum esse. Nam primi nostri Patres, cum primam Instituti formulam confirmandam, Pontifici Paulo III. tradidere, difterè ipso initio postularunt, vt hoc ipsum nomen comprobare veller, formulam Instituti his verbis exorsi. Quicumque in Societate nostrâ (quam Iesu nomine insigniri cupimus) vult sub crucis vexillo Deo militare. Paulus autem post expositam totam formulam, subiunxit: cum autem nil in præmissis reperiatur quod pium non sit, aut Sanctum, Nos &c. præmissa omnia, & singula tanquam ad spiritualem profectum eorumdem Sociorum, & reliqui Christiani gregis opportuna, apostolica autoritate, tenore præsentium, ex certa scientia approbamus, confirmamus, & benedicimus, ac perpetuae firmitatis munimine roboramus. Quibus verbis quis credat probari cetera, quæ Patres, vt probarentur petebant, & nomen excludi, cum adeo difterè eius comprobatio pertatur, & singula ex postulatis, & omnia comprobentur? Si formulam ita Patres conceperint, vt propriè nihil significarent de nomine, tamen id haberet nomen hic ordo, quod Christi Vicarius addidisset; iam cum singulatim suum Pontifici desiderium de ea re exposuerint, & is omnia singulaque, quæ in eorum formulâ sunt, perpetuae firmitatis munimine roboret, nonne & nomen firmitate gaudere eadem debet? Vnde enim excidit, vnde exceptum est, quo minus, vel inter omnia comprehendatur, vel inter singula? vel de eo si dubitatur, quid obstat, quin cetera postulata reuocentur in dubium? Quid autem certi erit in rebus humanis, si hæc ita manifesta incerta reddantur? Quod si hanc inducere confusione, & cauillationibus hanc aperire fenestram non expedit, quid mutatur à Pontifice, quod duo Pontifices Paulus Tertius, deinde Iulius Tertius, qui insuuum diploma eadem verba formulæ inclusit, & deinceps alij comprobarunt? Nam deprehensum postea nomen hoc, minus pium, aut sanctum, aut minus ad spiritualem profectum nostrum, aut ceterorum fidelium opportunum, nemo verè demonstrare poterit, cum potius incredibiles utilitates, & grauissima ad omnem virtutem incitamenta nostri homines inde accipiant, & per eam occasionem multis modis, etiam piætis, aut sculptis imaginibus, & conditis sodalitatibus, Sanctissimi Iesu nominis veneratio aucta, & propagata per populos sit. Non igitur eripiatur huic Ordini talis pignus (PP. Amplissimi) & tantus sine causa dolor tot famulis Dei, inter haereticos, vel inter Ethnicos in continuo vita discrimine apud ultimos terrarum fines, pro Sanctissimi huius nominis gloria dimicantibus, inuatur. His, alijisque argumentis facile obtinuit Claudio, vt Cardinales per se se minimè alieni ad agendam Societatis causam vehementius inflammarentur. Sed non æquè expeditum illis fuit cum Sexto certamen, qui nullo nec precibus, nec argumentis loco relicto, vbi superiorum Pontificum vrgeretur exemplis, parum ijs mouebatur. Denique persistante illo in sententia delegantur è facrorum Quæsitorum Consilio Cardinales duo, Sancta Seuerina, & Sancti Marcelli (is qui Pontifex renunciatus paulò post Vrbani septimi nomen assumpit) qui certam Sixti voluntatem Claudio denuntiarent. Conuenient illum in schola theologica Romani Collegij; narrant deliberatum, ac certum esse Pontifici, ex ijs quæ animo præceperat, aliquid tandem extorquere. Leuem nominis causam vide ri. Iam passim increbuisse vt Jesuitæ vocitentur, hanc aslumere nomenclationem posse nullo strepitu: quæ tandem quantum distat à Societate Iesu? Si hoc Sexto concedatur, sperare ipsos futurum, vt in ceteris ab incepto desistat. Tum Claudio satis fidelitati, quam Societati debebat, satis hominibus, Deoque factum intelligens, nullam superesse ultra tergiversan-

43
Sixtus nec
alijs rationi
bus nec Su
periorū Pon
tificum auto
ritate moue
tur.

44
Denūciatur
Generali
Pontificis
victima volū
tas.

Eique illa
acquiscit.

uersandi viam videns , & maiora damna si diutiis oblugetaretur , formidans cura omni in Deum reiecta ; Quandoquidem (inquit) ita fixum est Sanctissimo , in eius manu sumus , faciat , vt lubet . Feremus animo , quo religiosos præcipue Sanctæ Apostolicae Sedi obnoxios decet . At illi aqui Pontificis mens est , inquiunt , vt vosmet ipsi id decernatis , non ipse .

45
Decretum
de antiquan
do nomine
Sixtus Pont.
à Gener.
Soc. edi vult
non à se.

Nolebat enim Sextus huius sui facti autor videi , forte quo minus subiret inuidiae Boreales apud Principes , qui tantopere pro Societate contendebant : & quibus prolixè affirmarat , nihil de institutis eius immutaturum . Non tamen eam rem ægrè Claudius tulit , quod tanto apertior restaret aditus , ad decretum in tempore antiquandum . Professus itaque , numquam se , nisi Pontificis imperio cogeretur , adducendum fuisse , vt quod ab Ordinis sui Parente Ignatio institutum , adeoque firmiter sanctum fuerat , ipse mutaret ; quando imperabat Pontifex , obsequuturum sele respondit : domumque reuersus , re cum Assistentibus pertractata , formam decreti , quod in vniuersam Societatem mitteretur , conscribi iussit . Mandando vt à nomine Societatis IESV Nostri in posterum abstinerent .

46
Decretum à
Generali
scriptum.

Ad Pontifi
cemmittitur

Hoc decretum cum ad Cardinalem Sanctæ Seuerinæ Claudius detulisset , rogaretque vt Pontifici ostenderet , an satis è sententia eius conceptum esset , Cardinalis vbi perlegit , multum commendans , negat opus esse ostendi , composita sapienter omnia , satisque è Sixti sententia . Promulgaret securus , recipere se Sanctissimum Dominum , non ratum modò habitum , sed & gratum . Claudius , cui mora quævis optatissima erat , Deo nimis impellente , institut orare , & obsecrare , vt antequam promulgaretur , ad Pontificem Cardinalis ne grauaretur perferre , cum vt certius , an satis ei factum esset constaret , tum vt id obsequij , & obedientiæ pignus , ac documentum haberet . Cessit denique Sanctarius . Accepit , detulitque decretum . Perlibenter Sextus aspergit , vultuque serenato placere sibi dixit , quod P. Generalis mandata obediente fecisset , tum reponit in scrinio : & quia grauiores vrgebant causa totius Ecclesiæ grauiusque in dies premebatur , & ante omnia , quia tum maximè tota Societate precibus insistebatur , ac Deus , quod famulo suo Ignatio præmonstrarat , spouderatque Sanctum illud nomen perpetuum fore , idem tuebatur , ac defendebat . Habuit decretum illud Sextus in scrinio quoad vixit , vel oblitus quicquam facere , vel vi maiore prohibitus : quamquam haud multos ex eo dies superfuit , sexto Kalendas Septembbris extinctus . Ita nomen integrum in præsentia mansit , & post paulo , vt sequenti dicetur libro , Gregorius XIV. propriè , ac nominatim apostolico diplomate comprobauit . Omnibus qui causam prænorant , visus est hic euentus planè mirabilis , maxime Cardinali SS. Quatuor Ioanni Antonio Facchinetto , qui deinde Pontifex Innocentius IX. fuit . Nuper ei , dum causa deploreta iam haberetur , Iacobus Ximenius Societatis secretarius confirmarat , quicquid fieret , nunquam tamē fore , nomen illud vt mutarerur : quod tanta assueratione , & prope obstinatione modestissimus alioqui Sacerdos dicit , vt commoueret ea constantia haud mediocriter Cardinalem & alii eius mentem descenderet . Itaque vbi tandem adeo præter opinionem cunctam illam vim , & contentionem in irritum cessisse vedit : Age , inquit , Ximeni , vnde ea tibi fiducia , vt cum Pontifex Sextus V. contra decreasset , tamen usqueeo assueranter exitum rem habituram negares . Cui Ximenius . Ego , Pater Amplissime , optimum Dei seruum , virumque prudentissimum audiui de nostra familia Hieronymum Natalem , cum de ipso met Parente nostro Ignatio se audisse commemoraret , Societas nomen , nunquam mutatum iri . Et quoniam sciebam Ignatium in affirmando modestiæ singularis , nihil dubitabam , quin , quod tam affirmare pronuntiabat , diuinitus accepisset : simulque gnarus fidelia esse Dei promissa , nihil dubitabam , quin , quod summa illa bonitas famulo suo Ignatio

47
Qui illud in
edictum apud
fe retinet vt
que ad morte
que pauci
post diebus
cōtigit.

48
Greg. XIV.
facrum dein
de Iesu no
men deouò
Societati af
seruit .

49
Iacobi Xi
menij affir
matio ex fi
ducia Pro
phetia S.
Ignatij.

Soc. 51.

tio benignè promisisset, etiam cum fide præstaret. Delectavit Cardinalem tota narratio, & bonitas Patris. Nos verò decet anniti, ne tam beato, inclitoque titulo, tot diuina clementia pignoribus tradito nobis, conseruatoque, vlo vnquam tempore videamur indigni. Finis Sixti ut laxauit in Vrbe curas, ita in Hispania tempestivè Madritum nuntiatus est, postridie eius diei, quo literas à Claudio Ioannes Hieronymus accepérat, per quas Romam accersebatur. Et Iohannes Hieronymus quamquam valetudinarius ad iter se accingebat. Ceterum subinde cognitum est, nisi Deus aliter prouidisset, telam pland detextu difficultem inchoatam. Confirmauerat Sixtus Sustano Duci, qui recens in Vrbem aduenierat à Reges Catholico missus, & per sanctam sedem deierasse dicebatur, se hominem, vbi aduenisset, capitali ad pontem Adrianæ molis poena sublaturum, ac ni veniret Religionem ipsam funditus cuersurum. Atque Cardinalis Menzoza etiam postea indicauit, se clam ad amicos in Hispaniam scripsisse, ut omni ope ac studio impeditre, ac prohibere aduentum Ioannis Hieronymi in Vrbem conarentur: itaque utrinque premebant angustia, de quibus liberauit nos Dominus adiutor in tempore opportuno. Neque opus fuit, vt se Ioannes Hieronymus loco moueret. Nam Cardinales Sanctæ Inquisitioni præfecti protinus post Sixti obitum respondere, non esse eum Romam veniret. Eadem mox Gregorius XIV. iusso per suum Nuncium grauerter admoneri, vt cautiis posthac loqueretur, potestatem concionandi restituit. Medio Septembri sussecus est Pontifex, Ioannes Baptista Castanea, qui Vrbanum Septimum sese nominauit. Vir habebatur Pontificia molis capax, itaque eius Pontificate mirum in modum, & Vrbem, & provincias ad spem bonam erexit. Verum in ipso flore spes, & gratulatio omnis in sollicitudinem primo; tum in mœorem incredibilem vertit, ægro, & mox duodecimo Pontificatus die Urbano terris crepto. Noræ vir integerrimus, cum unus è Præfectis sancti officij fuisset, Santanderi, de quo supra narratum est, innocentiam. Itaque simul creatus est Pontifex nihil habuit prius, quam ut finire causam, & quem dudum custodi liberandum curarat, honorifice, omni etiam suspicione criminis abolutum, nullo iure, nullaque dignitate ob eam delationem immunitum declararet. Idque primum fere, ac supremum Urbani decretorum fuisse memoratur: ac bonus Santaderus in Hispaniam statim remissus est, Rector Segouensi Collegio præfuturus.

50
Sixti Pont.
ira in Ioan-
nem Hiero-
num,Cui ius con-
cionandi est
redditum.51
Novus Pon-
tifax Urba-
nus VII. Sa-
tanderum
omni nota
liberat.

Octavo Kalendas Septembri in Romana Professorum domo Iacobus Miro decessit, annorum plenus bonorum, Hispanus natione, patria Valentinius, Societati inde usque à primo eius ortu adiunctus. Conimbricensis Collegium rexit primus, & Lusitanam item Provinciam primus ab Simone Rodericio. Multa de eo in primis harum Historiarum narrantur Partibus. Posteriora tempora Romæ modo Assistens, modo domui Professorum præfetus exegit, magnoque usu fuit pro notitia primorum temporum, moribus Societatis in certas leges redigendis; & antiquitate memoriae conseruanda, quam unam uno ultimo frugiferam ætatis emerita occupationem habuit. Mira erat seueritate erga se: præ assiduitate verberrum, quas maximè cædebat partes, altum callum obduxerant. Totus quoque erat cum Deo, totus in rerum contemplatione cœlestium. Magna ob hæc viuo adhæsit, mortuum sequuta est opinio, veneratioque excellentis virtutis. Infrequenti mense nono Kalendas Octobris vite finem imposuit in Lauretanum Collegium Nicolaus Bobadilla, qui reliquus unus erat, è primis decem Patribus. Magnam habuit causam cum lætitia abeundi, qui adeo propagaram, roboratamque Societatem vidisset. Sed ille potius inde gauisus est, quod prope sanctissimam cellam Deiparæ, nempe quo loco vitam ipsem inchoauerat Deus in terris, terminare sibi desisset: eo magis notabili beneficio, quod cum iam pridem, se ad mor-

52
Iacobi Mi-
rois mois
& vita sum-
ptuosa.53
Nicolai Bo-
badilla felix
obitus.

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. I.

555 tem

tem comparans obiret pro voluntate Collegia , vix dum è Neapolitana prouincia Lauretum aduectus , tanquam ad id venisset , morbo supremo decubuit . Corpus , post Iusta à Canonicis , & Episcopo Laurei honorificè , pièque peracta , Recinetum ubi templum suum Societatis Colle- gium habet , delatum est . Animæ tota Societate Sacerdotes tenuis Sacris, totidem laici rosarijs parentare iussi . Fuit sane vir laboriosus , & publicæ utilitatis animarum inter primos cupiens . Peregrinationes peregit quamplurimas , defendens inter Hæreticos Fidem catholicam , mores inter Catholicos emendans , & excolens ; quamquam initio liberior ultra modum simplicitas , non ita eum sinebat ædificare , quin & subinde destrueret . At supremis temporibus , postquam longa viro ætas , & rectè factorum exuperantia , & primorum decem residuum specimen , longè , latèque notitiam ac venerationem pepererant ; simplicitas , & libertas illa in paternam autoritatem verterat , & vt index boni animi nullo venerationis damno caritatem augebat . Inter eius virtutes eminebat euangelicæ studium paupertatis . vestes præsertim interiores (nam foris accommodabat se conuersantium usui) gestabat vilissimas , plurimisque locis interpolatas ipsiusmet manu , quas cum indueret , exueretque sepius cum quadam suauitate osculabatur . Prædictis sepe ultimum sc è decem primis exitum è vita : ac ioco interrogantibus , quid ita semper in Pontificijs diplomatis postremus ipse inter decem nominaretur , id ipsum cause dabit , quod postremus esset moriturus .

54
Labores ei^m
magni .

55
Amor pau-
pertatis .

56
In Congre-
gationibus
Prouinciali-
bus actum
de Generali
cogenda .

57
Rationes in
partem affi-
mativam .

58
Contrarijs
oppositis re-
mingtonis .

Habiti inter hæc prouinciales Conuentus , & Claudij vigilantia , & Præpositorum prouincialium studio vbique , ac præcipue , vt erat in votis , in Hispania , cum pace , atque caritate . In omnibus Prouincijs nulla planè excepta , decretum : nullam videri causam generalis conuocandi conuentus : quod quidem in Borealibus partibus ita decretum , vt nullam planè , quæ contrariam partem suadere videretur , apud se extare causam dicerent . Omnia enim rectè ire , suumque tenere cursum , vigente disciplina , ac studio pietatis . In Italia , Hispaniaque nonnihil disceptationis fuit . Erant enim qui censerent , cum liceat Societati conuentus generales habere , id aliquando ius usurpandum , præsertim cum decimus iam ageretur Generalatus Claudij annus , & ipse quoque B. P. Ignatius decimo anno sui Magistratus Societatem coegerit . Multos etenim superesse è primiua Societate , quorum oporteret sententias audiri , & spiritum illum primænum in commune conferri , antequam mors tantum subsidium , & solamen eriperet . Mutuo conspectu , viuque inter se Patrum caritatem incendendam . Denique cum tanta sit Patri Generali prudentia , & probitas , & annorum decem experientia , Societatem ab eo coram vnum in locum collectam , multo plura edoceri posse , multoque acrius incitari , quæ Præpositus quiuis , cum recens creatus est , posset . Hæc dicta à paucis : contra plerique disseruere : Iuris usurpandi causa , nequaquam cogi debere generalem Congregationem , cum disertè Constitutiones veteres , causa nisi grauissima cogi . Patres antiquiores fortasse non lectum iri , etiam si haberetur congregatio , cum alia præter antiquitatem requirantur dotes , cur quispiam præferatur . Nonnullos per ætatem , & infirmitatem excusaturos iuste Romanum iter . quod si quid haberent , quod communandum censerent , posse coram cum Procuratore , qui Romam mitteretur , posse cum Præposito ipso Generali communicare per literas . B. Ignatium habuisse grauissimam causam conuocandi antiquissimos Patres , vt conditas ab se recens Constitutiones illis ostenderet . nec tamen verius eum posse conuentum generalem nominari , quæ collationem familiarem , cum per pauci conuenerint , nec quicquam ex certo iure sit actum . Patres institui satis posse Constitutionibus , decretisque , & monitis , vt necessaria præsentia Generalis non sit . Totum verti in usu decretorum , ac legum , qui-

Socis L.A.

quibus Societas affatim instruta est. Hæc ut concordibus animis vrgemantur, cur non in unaquaque prouincia congregati coasentimus? Si singule recte habeant prouincie, toti erit Societati salus, & incolumitas. enim omnes in Domino conuenimus, plerique nostrum præsumt domiciliis, alij sunt è vetustissimis, omnes nos consensu, Deo bene iuuante, capeamus rem, exemplaque, precibus, ac vigilantia vrgemus: iam omnia emendata erunt. Quod tres dumtaxat è nostro numero, si Congregatio fieret, audirent, id singulis dictum putemus, vt hoc loco re ipsa dicimus. In nobis est, quicquid ex alio quocumque optamus cœtu. Quod si quod tempus est abstinendi à generali conuentu, id maximè est: tum ne prouincia potissimum Gallicanæ, & Belgicæ in tanta armorum licentia periculus exponant sua columna; atque his temporibus, cum sunt maxime necessaria, ijs priuent domesticas, & publicas res: tum etiam ne suspicandi ansa detur populis subesse causam, quæ hoc extremum remediorum postulet, & aliquo modo notetur Præpositus Generalis, cui tantum tota Societas debet, tanquam per se clauum tenere nequinerit. Talia sermè ceteris in prouincijs, nec omnia vbiique, sed alia alibi disputata. Sed in Romano conuentu plenius in partem vtramque collatae rationes. Nam quanquam unus modo omnium fuit, cui non sane necessaria, sed utilis fore Congregatio totius Ordinis videretur, tamen & illæ sententiam suam accuratè probauit, & cereri nihilo segnus refutarunt. Summa hæc eius orationis erat, quibusdam incommodis emendandis non sufficere summan licet Generalis diligentiam. Probandum igitur eequid plus possit congregata Societas. Ad hæc sinistras quorundam de Generali suspiciones pérīpeta coram à Patribus Prouinciarum eius presentis sapientia & præstans virtus facile purgaret. Deinde querelas ferri de Præpositis locorum; de quibus in cœtu cognoscetur commodius, statuetur efficacius. Præterea videri res, Prouinciarum præsertim remotorum, non satis semper Generali perspectas, cui quæ deest in eo genere notitia aduentu Patrum ex illis locis abunde accederet. Quinto circa studia literarum utiliter quædam Decreturos in conuentu Patres. Denique annis iam decem Congregationem non fuisse, quam repræsentari ante mortem Generalis expediret, vel eo nomine quod quæ multorum suffragijs decernuntur plus autoritatis obtineant. Ita ille fere. In contrarium partem à grauiissimis viris illa sunt dicta. Primum omnium B. Patris constare sententiam, quæ vtique regula nobis consiliorum esse debeat: conuocare Societatem nonnisi raro, causisque vehementissimis oportere. Deinde multos antiquorum Patrum, qui post Ignatium vixerunt, cursusque Societatis in longa post tempora viderunt Lainum, Polancum, & Hieronymum Natalem, qui vtique non nisi decimo ante anno vita perfundus erat, confueuisse dicere, opportunum ac necessarium fuisse, vt hæc Societati pateret ianua, cogendi conuentus generales propter multos causas, qui possunt contingere, viuo tamen Generali, quam minime frequentes, quamque maximè necessarias ob causas habendos: easque asserebant sapientissimi viri sententia sua rationes: quia & si omnes idem velint, non idem sentiunt omnes: atque ita existunt altercationes, contentiones, ac dissensiones saltē sententiarum, vnde haud dubiè caritas, & voluntum coniunctio nominhil labefactatur. Deinde quia vis bohæ administrationis maximè pender ex obseruantia, ac reverentia aduersus Præpositum Generalem, at in Congregatione omnes volunt esse liberi, agereque vehementer, ac fortiter: vnde Libertatem quandam assumunt, reportantque eamdem in prouincias. quod quidem experiri se Natalis dicebat, cum prouincias visens multo tractabiliores inueniret, qui generali conuentui non quam adfuerint. Ad hæc cum interdum Præpositus generalis decernat, ac mandet, quæ minus cuiquam placeant, periculum est ne Congregationis

59
Vnus in Ro
mano con
uentu cog
e-dam Gene
rali Congr.
censuit his
de causis.

60
Aliorum
contra sen
tentium
prævalentes
rationes.

tempore par refert, ac dolorem coenit reponere. Quæ res si timenda Præposito esset, fractior, ac remissio fieret in coercendis, quos oportet. Cum igitur grauioræ illæ cause, de quibus hi Patres loquuntur, nullæ sint hoc tempore, ex eorum sententia hinc dubio abstinentium est generali conuentu. Deinde prudentes viros decet consilia ponderare, non ex forma, quam mente fingere pulcherrimam, cuique promptum est, sed ex vsu, moribusque humanis; ex eo denique, quod eueniæ humanitas solet. Cogitamus florem Societatis conuenturum si edicatur conuentus, ita sanè oporteret; sed quis præstabit ita fore? Videmus enim non semper eos ad id in prouincijs designari, qui maximè periti sunt institutorum Societatis, vsumque, ac peritiam habent disciplinæ, & administrationis eius: sed interdum, ex doctrina, aut facultate concionandi, aut alijs hujusmodi ornamentis præferri: vnde fieri potest, ut aliquando non meliorum, sed plurium vincant sententiae, maximo cum detimento summe rei. Prudentia autem docet tuta sequenda, nec commodi exigui spe, magnum periculum subeundum. Quid autem hinc veræ, solidaque commoditatibus appareat? Etenim Congregatio generalis, nequaquam potest singularibus obuiam ire loci hominitiæ difficultatibus, sed tantum vniuersalibus rebus, idque decretis vniuersalibus. Quæ decreta, vel erunt præter Constitutiones, quas habet Societas, & frustra erunt; cum apparere nihil præterea posse desiderari: vel erunt ex ipsis petita Constitutionibus, atque id per se Præpositus generalis abundè præstabit. Posto inter incommodates generalis conuentus, illa est nec parua, nec inexperta nobis, quod contentiones, & offensiones creatur. Itaque videatur genus hoc remedij medicamento potenti simile, quod quidem afferit nonnullam utilitatem corpori, sed simul vehementer commouet, ac perturbat humores, vt extra necessitatem planè sit abstinentium. Nisi igitur causæ eiusmodi premant, quibus per se Præpositus non possit occurrere, vt in Constitutionibus significatur, attentandum non est. Atqui hac tempestate Duce fruimur tanta virute, exemplo, prudentia, peritiaque, ac notitia, decem annorum vsu qualitate, vt nihil sit, quod ex illo sperare non liceat: viisque cum multa iam est fecerit, multique in locis sua vigilantia, prudentia, animique excelsitate perturbationes, & incommoda, vel omnino, vel magna ex parte sustulerit. Quid quod in generali conuentu, arma interdum, quibus minime expedit, dantur? quod Lainius, & Patres supradicti metuebant. Qui enim non satis bene se gesserunt, qui dolent, quos disciplina corripuit, iudices statuuntur ipsiusmet Generalis. Quid igitur ex his recti, bonique, perturbatione comunitis, dolorisque sensu corruptis sperare ius erit? Præterea in omni malo dum remedium queritur videndum est, qua sit mali origo, vt ap posita medicina queratur. Si mala, si quæ in Societate sunt, inde existent, quod deessent salutaria de creta, cogi posset congregatio ad eas fanienda: sed cum abundemus decretis, vsumque, si quod est, in eo sit, quod ad vsum minime reuocantur, cum id non ad Congregationem sed ad Præpositum pertineat, nullius erit utilitatis Congregatio: perinde que erit, ac si manuum ægrot, collyrio oculos inungas. Quid si vero præterea periculosa sit & noxia? non obscuris quippe indicij intelligitur, moliri iam nunc quoddam eius occasione per artes ac potentiam innovationem in Instituto quandam. Quare cum instet graue malum, si Congregatio indicatur: si autem non indicatur nihil tale formidetur, quid est quamobrem gratuita nobis accerlamus pericula? Quid vero venire me reamur, si irriteremus Deum, perque planum patente via, in abrupta digrediamur? Quæ cum de tota Societate valeant, non desunt, quæ propriæ ad Hispaniam pertinent. Nam illi tumultus, tum institutis visitationibus, tum alijs præsidijs diuino beneficio satis videntur composti: principisque,

P.8.c.4 §.5.
c.2.s.1.

Soc. 51.

cipesque, qui negotium facessabant male edocti, iam dedocti recte sentiunt, seque benevolos præbent. Itaque nulla est eorum respectu tumultuum Congregationis necessitas. Quin potius morbi reliquia ex occasione repullulaserent, extérnique in eam intruderentur Magistratus, ac Principes. Neque solum externi possent Societati negotium facere, sed illi etiam, qui noua moluntur nostrorum è numero, per alienum patrocinium in Congregationem irrumperent, & sua cogitata conarentur efficere. Quod verò dicebatur esse aliquas in Societate ægras partes, & quærenda potentiora remedia, plausibilius est dictu, quam ad rem conueniens. Quæ enim adhibere Congregatio potest remedia, ut dictum est, ea sita sunt in decretis, quæ noua condat: at hisce nec onerandus est Ordo, minimè egemus, quin abundamus potius. Vis igitur remedij non in coacceruandis est legibus nouis, sed in veteribus obseruandis: quod ut fiat non ex consilio Societatis, sed è studio generalis Præpositi pendet. Quia igitur, inquires, ille medetur, si eius in manu est? Ille quidem totus in hoc est, vires, curasque contendit: multa effecit, multa molitur, ac sine dubio plura effecisset, nisi difficultates temporum obstatissent: quæ cum iam incipiunt fieri mitiora, nihil præterea requirendum erit. At eius conspectu, vñque reconciliabuntur, qui alieniores sunt: id verò longè abest à prudentia sperare. Nam primum verosimile non est hos potissimum lectum iri in Provincijs, ut veniant Romanæ: deinde si legantur, incidimus in periculum illud, ne arma demus inimicis, iusque peragendi, nouandique perturbatoribus, quæ cupiunt. Ad hæc si villa possint mitigari benignitate, iam prorsus amarorem omnem depositissent. Nihil enim Præpositus Generalis clementia, indulgentiaque prætermisit. At illi non clementiam, sed licentiam volunt: non tam Præposito generali, quæ religiose disciplinae infensi, infestique sunt: neque nos censuras, & tribunalia tentauimus, sed ipsi se induerunt in censuras facinoribus suis: ipsi res nostras ad tribunalia, ac foræ externa detulerunt. Nec sane, siue ad constituendos moderatores, siue ad alia decernenda, maiorem notitiam Generalis ex conuocatione Societatis accipiet. Nam octo fermè sunt anni, cum formulam misit in omnes provincias: vnde satis quantum patitur imbecillitas humana, de idoneis ad gubernandum edoceretur. Deinde Provinciales, qui coram docerent, ijdem essent, quorum absentium literis, nimiùm tribui multi queruntur. Duo qui præterea cum eo accedunt Patres, quantum tandem possint amplius docere, quæ qui tertio quoque anno mittitur Procurator? Quanquam re vera si confliarij suo fungantur scribendi munere, ut funguntur, cumque tanta sit alijs quibusque scribendi libertas, & sane fidenter scribant, nihil est ultra, quod ad notitiam Præpositi iure cuiquam desiderandum super sit. Nec verum est studia literarum iacere, neque ad opinionum delectum opportuna generalis Congregatio, ad quam doctissimi quidem viri conuenient, sed tamen fieri potest, ut aptissimi eius rei judices absint, qui sunt ferme, qui in gymnasii, ac tractatione disciplinarum consenserent. Potius igitur ex vñ videretur, si in tota Societate, & Doctissimorum sententijs, & experimento ipso res penderetur, quam deinde generalis conuentus, qui alias ab causis fieret, ad perpetuitatem firmaret. Quod si annis iam decem nunquam conuenimus, gratulandum Deo est, quod causa non incederit: ac supplicandum, ut in tempus quam longissimum differat. Nam in corporibus quidem humanis, beneficio est longo tempore medicamentis non equis. Illud quoque non nisi inanem habet speciem, fore, ut perturbatores, quique eis patrocinantur externi, conuentus generalis iudicio acquiescerent. Nam si non modò Præpositi generalis nunc autoritatem ita vilem habent, sed etiam aliarum generalium Congregationum, quid speremus de hac? At illi non modò Congregationes generales, sed

&

ipius B. Ignatij sapientiam, & autoritatem proculeant; praeque sua damnant; & commutare instituta volunt; & nouam de suo ingenio Religio-

61 nem fingere: ac denique ipsorum Romanorum Pontificum audent diplomata, & Constitutiones inuadere, & criminari. Quid igitur spei est no-
uo conuentui cessuros, qui ita cum hominibus, ita cum Deo pugnant?
Pr. Rom. Ge-
neralem Co-
gregationem
non cogentur.
dam.

Hæc cause tantum valueré, vt omnes præter vnum, vt dixi, in eam sen-
tentiam studio summo concesserint, nullo modo conuentum generalem ten-
tandum. Hæc paulò fuisse hoc dumtaxat loco, præter morem, & circa
periculum exempli, in omnium huius generis deliberationum specimen,
semel relata sunt; vt in antecessum intelligatur, quam & à tenui Pro-
vinciarum & à rationibus Societatis vniuersæ aliena fuerint que altero ab
hinc anno, vt ibi dicemus, tanto quorundam priuatorum ambitu agitata
sunt, ad Congregationem Generalem hoc tempore cogendam. Sed iam
que in conuento Procuratorum sunt acta reddamus. Iam Romanum Procu-
ratores plerique ad diem venerant. Verum cum Hispani desiderarentur,
navigatione tardiore vni, opperiri eorum aduentum placeuit. Qui cum sub-
inde adfuerint, octauo post solennem die, Congregatio cepta. Erant in

Assistentibus, vt supra dixi, Emmanuel Rodericius, & Paulus Hoffæus,
qui Congregationem generalem auebant, eo maxime, quod Claudio-
SS. Basilij, Bernardique libenter libros terentem, alienum ab Societate
spiritum sequi putabant. Hi Procuratorum animos hac opinione implere
conati, per pulere non paucos, vt censerent: Congregationem cogi de-
bere: vnde factum est, vt suffragia prope aequaliter. Forè autem eue-
nit, vt Patrum quidam suum, & Claudio duo, quæ ipse fert suffra-
gia, ita conciperent: non videri sibi Congregationem cogendam hoc tem-
pore: quod fecere bona fide, & illud significare habentes in animo,
haud se abhorre à conuento generali, sed alienum præsenti censere
tempore. At Rodericius, & Hoffæus, dubitare coeperunt, an legitima

63 Dubitatio
de validitate
suffragiorum arbitrio
trium Juris
consulitorum
soluta.

affirmare, cogi Congregationem debere, sed tempus dumtaxat præsens
excludere: & quanquam vt controversiam dirimeret, ipso metu Claudio explicasset, à se lata illa suffragia, & quare ita concepta essent: tamen
vt nihil dubitationis resideret, causa cognoscenda egregijs tribus iure
consultis est tradita, qui omnes consensu responderunt, quoniam nunc quereretur de instantे solum triennio, cùm in triennium sequens, noui deli-
gerentur Procuratores: qui censeant non cogendam Congregationem hoc
tempore, absolutè negare cogendam, quantum pertinet ad autoritatem
præsenti conuentus, in quo potestas Procuratorum statim expirat: de alio
enim tempore alioquin est cernere. Hoc responso plane controversia sub-
lata est. Sed Claudio ne Procuratorum quispiam de supremo Societatis
capite in Provinciam suam parum vtilem autoritati, bonoque publico op-
inionem referret, cunctis seorsum, sine Assistentibus, conuocatis, pur-
gandum sese putavit: quod facillimum factu fuit, cùm res adeo futili
iuspicio niteretur. Nam qua decebat Religiosorum Præpositum, nisi
sacrarum scripturarum, & Patrum sanctorum lectione pasci, ac doctrina
imbui? Instituta enim Societatis inde petita, inde confirmanda. Addi-
dit de dissensione inter se Assistentium, iubens latos, securosque disce-
dere, nam se remedium efficax admoturum. His verbis, & congregatis
priuatim cognita magis, magisque, & probata singulari virtute Clau-
dij, atque prudentia, exhilarati Procuratores, hoc etiam latiores in suas
quisque digessi Provincias, quod paulò ante digressum post longa Car-
inalium comitia, nonis Decembri nouus creatus est Pontifex Nicolaus

64 Generalis
Procurato-
ribus se pur-
gat.

Sfondratus, qui vti Gregorij Decimiquarti nomen assumpserat, ita pro
sua virtute excellentique pietate in totam Ecclesiam, ac proprio quodam
erga Societatem studio, representaturus animum, & tempora Gregorii
De-

65 Creatio
Greg. XIV.

Soc. 51.

Decimierti sperabatur. Magni idem faciebat, & familiariter diligebat Claudium generalem, quem postridie, quam creatus est ad se adeuntem vidit, vtro humanissime compellauit. Cumque ille humiliter veneratus eset, ac Societatem de more obtulisset: non poterat, inquit, caderre in quemquam hoc munus, qui magis eset affectus in hunc vestrum Ordinem, quem nos amamus, & magni aestimamus. Ora Dominum, cum tuis Patribus, vt vires nobis, ad ferendum onus, quod imposuit largiatur. Sub haec inter alia paternae benignitatis indicia mille numnum aureorum. Pontificatus initio, Domui Professorum ad as alienum dissoluendum dedit, & quinquagenos deinceps in mensa assignauit. Idem post paulo ingenti cum bonorum gaudio, & Sancte Ecclesiae bono, Cardinali Comense tum sua sponte, tum Claudi Generalis hortatu, instante, Seminaria omnia, quæ Gregorius XIII. inchoarat, non solum confirmauit, sed etiam, quæ iam a Sixto sub ultima tempora derelicta, vel vehementer lababant, assignatis ex æario Pontificio pensionibus in integrum restituit.

66
Eius amor
in Societa-
tem.

In Provincia Neapolitana Salernum, Consentiamque iusta deducta Collegia. Illic Ioanne Nicolao Petrella, hic Fulvio Butrio Rectoribus primis: vtrobique bina latinitatis instituta classis, sed Consentia ante annum extremum addita tertia: vbi cum sodalites tres superiore iam anno instituta florenter, Salerni anno sequenti excitatae quatuor: vna ex Nobilitate, quam ipse Archiepiscopus sua cohonestauit praesentia; altera è Iuuenibus publicum urbis gymnasium grauiorum disciplinarum causa terentibus. tertia adolescentes Collegij auditores, postrema Virbanos complexa opifices. que singulæ optabiles progressus, & fructus habuere. Par virorum virtute insignium ad recuperandam valetudinem Roma missum, decessit Neapoli, Hieronymus Vbaldinus; humilitate præfertim, quam vel adeunda Socierate relictais ecclesiasticis honoribus palam fecit, memorandum; & Augustinus Iustinianus nobilis Theologiae Doctor, nec minus in Religione cultuque diuinarum rerum, quam in explicatione præstans. Hic postridie Kal. Martij lætissimus, ille Quarto idus Ianuarij compage, corporis exfoluti. Ceterum insignem famam Sanctitatis reliquit Syracusis in Provincia sicula Michaël à Lataualle, homo haud multa fortitus talenta, sed dignus omnino, qui ob eximiam fidelitatem in paucis super multa constitueretur. Patriam habuit pagum modicum Moriaccum nomine, prope Augustam Prætoriam in Insubribus, anno 1550. Quarto Idus Maij tricenario maior in Societatem Rome à B. Ignatio admissus, æstate ibi in humilibus, instructoris mensa, coqui, promique ministerijs exacta, autumno in eunte in Siciliam missus, Panormum ipso S. Michaëlis Archangelorum Principis die appulit, quo die ipse quoque Iacobus Lanius rediens ex Africa, post Aphrodism à Prorege Ioanne Vega captum, adfuit. Messanam inde Michaël translatus, factusque Sacerdos infirmam puerorum classem docere cœpit. Si quid residuum erat otij, munia Sacerdotis magna omnium approbatione obiens. Itaque Annibal Codrettus 1554. de eo ad B. Ignatum scripsit his verbis. Michaël à Lataualle humili sua obedientia, charitate, simplicitate, pietate prælucens omnibus, multum afferit huic Collegio adiumenti. Ac profecto res digna est Dei laude, quanta voluntate, lætitiaque infirmam classem instituit, semper valens, ac lætus in laboribus suis. Occupatur quoque, sacris præfertim, diebus, confessionibus audiendis, & singulis Dominicis concionatum abit ad Ioannis Osorij Abbatiam, non magna facultate, sed quæ ei loco sit satis. Anno proximo missus ad recens Collegium Syracusanum, in eo ad supremum usque diem, primò in docendis pueris, deinde in curandis animis, omni conatus, adiuuante Deo, perseverauit. Totus erat in maceando corpore; totus ardebat zelo animarum; totus Deo, ac diuinis

67
Seminaria
confirmat
& restituit.

68
Ortus Colle-
giorum Sa-
lernitanæ &
Cofentini.

69
Sodalitates
vtrobiqui in-
stitutæ plu-
res.

70
Hieronymi
Vbaldini &
Augustini
Iustiniani fe-
lices obitus.

71
Summa vita
Michaëlis à
Lataualle.

72
Literæ An-
nibalis Co-
dreti ad S.
Ignatum.

in-

73
Michaelis
virtutes.
iphaerens. Suam in proximis charitatem sub annum 1576, cum pestilen-
tia Syracusas, & magnam Siciliæ partem opprescit, longè, lateque exer-
cuit, nulla sui cura, & corporibus, & animis pestilentium succutens.
Iam prope septuagenarius instrit à P. Generali, vt ad Sinas mittetur sece.
Crescit enim famulis Dei laborum cupiditas, quo se vident propiores que-
ti. Cum prope abesset à morte, sacro viatico nequaque se dignum
existimauit, antequam de suo perpetuo ante sacram Synaxim more, fla-
gellis se cecidisset. Ingens in tota Vrbe consecutus est dolor ex eius oc-
casu; ingens conuenit ad funus frequentia, ingens in rapiendis, disper-
pendisque vestimentis, quæ pro reliquijs asseruarent, inter omnes certa-
men exarxit. Multa etiam ex his reliquijs, consequita deinde miracula:
quæ propter, ita Syracusanorum in eum aucta est obseruantia, vt anno 1606.

74
Eindem
mors sancta
75
Miracula
post mortem.
Ioseph Saladinus Antistes ritè cognosci de ijs miraculis, & Patris virtu-
tibus adhibita iuratorum testium fide inserit, tamque causam in Vrbem
misericorditer, additis literis, & suis, & Ciuitatis, quibus à Paulo V. Ponti-
fice postulabant, vt eum in Beatorum numerum cooptaret: quanquam
eas literas reddendi, cum multæ eiusmodi Beatorum causæ per id tempus
feruerent, opportunitas in præsens visa non est.

In Provincia Veneta inter susceplos peregre labores, apprime frui-
ctuosus Justinopoli fuit. Vrbs ea Istriæ maritima est, cuius & capit vul-
go dicitur. Magno Antistitis precatu ad quadragenarias conciones cum
Socio missus Bernardinus Merenda, qui, vt erat laboriosus, acerque
operarius, nec malus diuinij verbi minister, nequaquam quotidiana di-
ctione contentus fuit; verum diebus festis sub vesperrinam psalmiodam
de Sacramento poenitentiaz differuit: singulis autem diebus salubrem exer-
citationem induxit, recolenda Christi passionis. Sub noctem dabatur
campanâ signum: protinusque & magistratus omnes, & cuncta ferme no-
bilitas, & è populo frequentissimi accurrebant, sic, vt cum primùm ad
aures status sonus accideret, negotia cuncta desererentur. Tum capita.
Pater meditationis proponebat, & yna meditabatur, adeoque exardece-
bat in promiscua multitudine diuinus ignis, vt nec gemitu, nec lacry-
mis abstinerent. Valde per hæc studia mores correcti: peccatorum ex-
citatus dolor, & odium: ac frequens Sacramentorum usurpatio introdu-
cta. Nec tamen quicquam erat, quod Dei famuli aut charitatem expla-
ret, aut vires declassaret. Idem Cœnobij Virginum exhortandis, exco-
lendisque operam dabant. idem instituendis christianæ doctrinæ scholis oc-
cupabatur, quas numero quatuor satis fundatas præfectis viris, feminis
que honestis reliquit. Idem aures præbebat confitentibus tanta affiditate,
vt, præter ceteros, de tota vita confitentes plus ducentos audire-
rit. Itaque tanta laborum perpesio, & affiditas, non solum re utilis
erat: sed & exemplo mirabilis: apparuitque pridie eius diei, quo disces-
surus erat, quām populum sua virtute, industriaque deuinctorum haberet.
Cum enim tanquam ad supremum conuiuum inuitasset in eum diem ad
cœlestē epulum, tanta fuit hominum frequentia, vt concioni tempus,
locusque relicitus non sit.

Similia his alibi gesta, & in Provincia Mediolanensi præsertim, missu
Cæsarini Speciani Nouariensis Episcopi per ligusticam oram, vbi oppida
viginti lustrata, & in ipsa Vrbe Nouaria, & in finitimis Germaniaæ val-
libus, opima fructuum, non minore laborum messe. Ex Aronensi Domō,
Genuensiisque Collegio Sacerdotes ad hasce profecti culturas. Taurinenses
vallem, cui à præcipuo pago Lanzum est nomen, excoluere. Ad fontes
Seura fluij jacent ad ora subalpinæ extrelos fines, longitudine millium
quatuordecim, latitudine varia, & quæ alicubi longitudinem æquet, por-
rigitur, in octo dimisa partes, quibus singulis obeundis profectum est: in-
stituto etiam monte pietatis ad succurrentum egenis, & detrahendum
aus-

77
Missiones
fructuose
per Italiam.

Soc. 51.

auaris fenerandi materiam. Sed ad perpetuitatem fructus curatum, vt
bis in hebdomada Curiones vnum in locum conuenirent, deque officiorum
quaestib; & adiuandi populos sibi commissos vijs agerent inter se
mutuisque concertationib; & colloquij, cum prudentiam explicarent,
tum incitarent industriam. Duo erant Montes, quorum in altero pasto-
res narrabant, monstrum apparere in varias se formas subinde commutans.
Neronem vocitabant, haud dubij Dæmonem esse: in altero singulis an-
nis, lactis, casei, butyrique primitias certo loco ponebant, opinione im-
buti, si id omitterent, aut pestem pecori, aut sterilitatem superueaturam.
Vtraque supersticio in laudabilem conuerfa morem, induxit hinc pastoribus,
vt Immortali Deo primitias suas offerrent, nec aliunde opem, sa-
lutemque sibi, suisque rebus sperarent: item, vt renouato, quod ob hanc
rem conceptum olim erat, voto, certæ quotannis eleemosynæ erogandæ,
nunquam montem nisi expiat, cælestique menda premuniti subirent. La-
cum præterea inter abrupta montium terebant esse, in quem si lapidem,
quamvis minutum conijceres, tempestates maxima cierentur, haud ob-
scuro Dæmonum ibi stabulantur argumento. Ad cum Sacerdos noster
precibus, & sacrificio præparatus, cum Parochio, & altero viæ comite iter
intendit. Cumque iam prope accederent, præter locorum vastam defor-
mitatem, auxit horrorem, è sereno nubilum repente coortum, quod
paulatim latius fundens se, & inhorrescens fœdam minabatur procellam;
tamen constanter processum, quo ad inter desertas cautes, & pendentes
vndique rupes lacum circi figura vident: tota facie loci adeo informi ac
tristi, vt haud temerè cubile Dæmonum crederes. Ab salutari signo cru-
cis exorsus, inchoat Pater Litanias, respondentibus Socijs; deinde in-
Sacerdotali amiculo stolatus, consuetas Dæmonibus effugandis adjurations
aggreditur. Quas vbi peregit, lapides ternos, cerei agni adalligata parti-
cula, Sanctissimam inuocans Trinitatem, iacula in lacum; nec quicquam
tumultus, aut tempestatis existit. Vnde assumpta socij quoque fiducia,
alia atque alia, vt temerè iacebant, saxa deiecunt, nec quicquam præter
solitum infremit, aut mouet lacus. Ita vel Dæmonum compresa vis est,
vel superstitionis, pauroisque accolarum vanitas patefacta. Porro Genuæ
vehementer aucta Christianæ doctrinæ exercitatio. Nam quamquam plures
ad hanc diem erant scholæ eius instituta, tamen à vulgari plerumque
populo frequentabantur. Hoc autem anno maiore cum dignitate, ac pom-
pa tradi coepit, tanto studio nobilium foeminarum, vt ipsæ filias ad tem-
pla deducerent, numerarentque in summi beneficij loco, si quid illæ in-
berentur publicè respondere. Haud minus profectum in turba remigum,
ad triremes erudienda, principio ducto à Genuensi Prætoria, moxque in
alias traducto exemplo. Tanta cum voluptate, ac mutatione vitæ homi-
nes fermè desperati suscepere culturam, vt iam pro pagellis luforijs, li-
bellos precationum, rosaria pro taxillis, manu versarent, pro spurcis, &
sacrilegis vocibus christiana præcepta, haud sine cantico usurparent. Ma-
ne, dato signo campanulâ, dabant precationi operam, lustrali aqua asper-
si; tum intentis manibus, oculisque, orationem Dominicam, angelicam,
salutationem, apostolicum symbolum, aliasque id genus preces, pro fa-
cro celeumate decantabant. Vesperi erant edicti conscientiam explora-
re; factaque, ac dicta diei totius recognoscere. Interdiu certi erant con-
stituti anagnostæ, qui ad proram, atque ad puppim, è pio libro accom-
modatum usui, temporique quidpiam lecitarent. Rosarii inducta sodali-
tate, ter in hebdomada mysteria eius communiter percurrebant. Itaque
videbatur unaquæque triremum in orationis domum conuersa. Et sanè
Cardinalis Saulius, cum post Sixti mortem, imperata à Senatu Præto-
riâ, Romam nauigaret, narrabat deinde: mirificè se aliquando delectatum
cum primo noctis silentio repente insonuisse mare, & cœlum, uno è

Hist.Soc.Iefu Par.v.Tom.1.

T T T

nau-

79
Supersticio-
nes abolita.80
Lacus super-
stitione pur-
gatus.81
Celebritas
Catechis-
mi Genuæ.82
Ibidem tur-
banualis in
triremibus
exculta.

nautis præunte ; reliquâ subsequentे turbâ , carminibus pijs , sic ut alternis incipientes , & desinentes altetnis , musicorum imitari concentum tanto suauius , quanto religiosius viderentur . Adeo quod in portu didicерant , etiam conseruabant in cursu . Templum Genuensis Collegij Kal.

Augusti sacra cæmeronia adificari cœptum , per absentiam Archiepiscopi , Vicario eius cum maximi templi Canonicis solennes obœunte ritus . Prompta fuit ad impensas Ciuium liberalitas , sed præcipuus autor operis , ac perfector ipsa de Societate Marcellus Pallavicinus fuit . In templo Collegij Comensis magno apparatu S. Amantij corpus collocatum est , sub altari maximo in area marmorea . Donarat sacrum hoc pignus quarto ante anno Ptolomæus Gallius Cardinalis indidem ciuis . Concurrit frequens multitudo ex adiacentibus quoque oppidis ad spectaculi celebritatem , quam Ciuitas arcibus , aulæis , ceteroque ornato viarum , quæ pompa ducta est , magnificè illustravit . Collegæ autem totum apparatum exilarunt , area templi , temploque , ingenij maximè operibus conuestito .

In Polonia , vt semper parata est obtrectatio virtuti , & pro religione pugnantibus dimicatio impiorum , exiit anni huius initio incerti autoris famosus libellus ; cui , Actio equitis Poloni aduersus Iesuitas , titulus erat , Quæ de Actione nihil præterea dicendum est , cum satis ipsa se apertis mendacijs iugularit . Nam , vt ait S. Chrysostomus , huiusmodi res falsitas est , vt his rationibus dissoluatur , quibus tētendit insidias . Abundet etiam statim , cum ab alijs , tum robusta confutatione , quam spongiam nominavit , ab Stanislao Rescio , viro docto , pioque deleta est . Portentosæ id genus calumniæ testimonia sunt rectè factorum . Quòd nobis (inquit admirabilis vir S. Paulinus Nolæ Antistes) gratiam mundi , quæ est odium Christi ? Rectè item S. Ambrosius . Quod virtuosi oderunt , hoc apud bonos sincerum , ac pium est . Ceterum quia Dei sapientia ex malis originibus educere salutares exitus nouit , non pauci nobilium , quanto grauius , ante præoccupati calumnijs , exosam Societatem habebant , tanto deinde , cognita æquitate , benevolentius amplexati sunt . In his fuit Dominus Secignyinski Sydlouiensis Praefectus , qui insigne in hunc Ordinem odium , in tantam commutauit charitatem , & obteruantiam , vt cum grauissimè laesus ab suo genero , nulla procerum autoritate , nullis precibus ad condonandam fleti potuisset iniuriam ; ad extrellum vnius Iohanni Campani Provincialis pacificatione , contentus esse voluerit . Redierat Campanus ex Lithuania primo vere Cracouiam , inde in villam Cracoviensis Tyrocinij ad eam conciliandam pacem excurrerit . Spectaculum planè dignum christiana nobilitate editum est . Circum stbat corona ingens nobilium Polonorum . Constitit in medio laesus sacer Iacobus Secignyinski ; mox ad eum produxit Gener Abraham Prouana nudo vertice , flexo genu , veniam precari , multa cum summissione exorsus , nec sine lacrymis , post pauca verba inter eius pedes os adprimit solo . Cumque in eo habitu perseveraret , grauem orationem sacer ingressus , nunc reum , nunc adstantes compellans , indignum in se facinus admissum exagerabat , tanto cum motu , vt omnes ad fletum compilerit . Sed nullus ipso grauius reo commotus , qui (eques erat ex ordine S. Lazari) caput attollens , gladium , quo erat accinctus distinxit , ac porrigenus Socero , accipe , inquit , feri , cæde noxiū caput . Dele quo exemplo liberti iniuriam . At ille sensim ex feroci , atque exprobrante mansuescens . Viue , inquit , quod nullæ mortalium extorfere preces , immortalis Dei nutui , Sacerdotumque eius (Campanum intuens) quod detrectare nefas est , imperio do , atque condono . Viue , assurge , habeto sanè telum istud , sed posthac benè , christianèque vti memento . Sub hæc cum hominem alleuasset arce complexus , recepit in gratiam , cunctis valde mirantibus , ingenium præfrox , & implacabile , grauiter laesum sic delitum

83
Templum
Genuensis
Collegij a-
dificatur.

84
Corpus S.A
mantij in
templo Co-
menii con-
ditum .

85
In Polonia
liber famo-
sus in Socie-
tate editur .

Epist 4.
86
Detrectis
calumnijs
multi Socie-
tati conci-
liantur .

87
Insignis re-
conciliatio,
opera Cam-
pani facta .

Soc. 51.

nitum fuisse. Sed gratiae Christi nihil est durum. Latus hoc successu Campanus, lorum quoqne ab Urbe accepit nuncium. Polonicae Visitato rem Provincie Ludouicum Massellum mitti. Latissimus deinde vidit, complexusque Massellum est, gaudens adesse, quem audire, venerarique posset; non in prouincia modò componenda, sed in omni vita sua regenda, magistrum ac ducem. Simul primùm conuenere, Varsauiam abierunt ad Regem. A quo pro cetera Sigismundi erga totum Ordinem pie tate accepti, perrexere Niesuisum, quem in locum Congregatio Prouincialis edicta erat. Impertrauerat id, tanquam oppidi sui, & Collegij or namentum Nicolaus Christophorus Raduillus, qui hac ipsa tempestate cum Palatinatum ante Vilnensem, Lituanorum primum, repudiasse, pri mum ab eo Trocensem præ verecundia vltro deferentis Regis accepit. Porro coactos ad conuentum Patres, non pristina modò benignitate sua tractauit, cuncta ad impensas, quoad Niesuisij eger suppeditans, sed & Rectoribus viatica ad sua repetenda Collegia, & Stanislao Grodicio, qui lectus est Procurator, ad iter Romam vltque suppeditauit. Iampridem, ambigebatur, quod satis opera vnius Prouincialis, vt inter adeo dissimilicia, esse non videbarur, vtrum Prouinciam in duas diuidi oportet. Deinde, quia fessus labore, ac morbis bonam iustamque missionem Campanus post nouem annorum Prouincialatum ptebat, vnde successor ei sufficiendus esset, cum si fieri posset Claudio Generalis vellet ex ipsa met legi prouincia. Vtrumque hoc caput Præpositi Generalis iussu in conuentu tractatum est; ac nemine prope discrepante visum, nullo modo Prouinciam ad eam venisse maturitatem, vt posset si diuidideretur, altera sine altera stare. Prouinciale verò curandum omnino, vt ex Italia à Præposito Generali, ac fermè Italus mitteretur. De quibus capitibus cum Cardinalis inaudisset Raduillus, pro eo quantum & Societatem amabat tanquam vnius ex ea, & vtilem patriæ fute cupiebat, ad Generalem Præpositum accurate perscrispit, id quod in conuentu decretum erat, vtile multas ob causas, prorsusque necessarium confirmans. Ita vtraque in præsens omissa cura. Progresus deinde cum Prouinciali Visitator in Liwoniam ab remotissimis partibus inspectionem inchoaturus, Polociæ, Derpatique rebus compositis, Rigæ perplexum negotium reperit. Nam cum post anni superioris certamina Rex causam fecisset suam, nihil dum exprimi vltra potuerat, quam vt templa non Societati, sed Regi restituerentur, transactio causa totius in proxima referuata comitia. Collocauit tamen Prouincialis in S. Iacobi æde, tanquam patronus cathollicum Sacerdotem, Societatis petitorem, & ipsem et catholico ritu publicè ibi sacrificauit. Inter hæc cum, & regionum vastitas albarum ad messem, multas postularer operas, & Præpositi generalis incitaret hortatus, in sexdecim diuersa loca, duæ, & triginta dimissæ euangelicæ opera, euellendis superstitionibus, moribus repurgandis, restituenda catholica fidei enixè insistebant. In Podoliæ, Camenecum, & plagas circumiectas missus Gaspar Nahaius, latissimum habebat apostolica expromenda campum industria: qui vti non patiebatur materiae deesse conatum, ita faciebat Deus, vt conatum sequeretur successus. Itaque cœptum magnopere agi de Collegio, tanquam de præsidio quodam Cameneci ponendo, Camenecensis Episcopus Stanislaus Gomolinus, frater Andrea Gomolinij (de quo memoratum est alio loco) & eius oræ Præfectorus Nicolaus Iašloucius coniunctis studijs contendebant. Aptissima fides iudicabatur, cum esset in finibz regni, Turcæ, ac Tartarorum ditioni affinis, vnde præstaret educi operas ad ipsiusmet culturam Moldauicæ, paucis milliaribus distæ, quam intra Prouincia eius fines, in qua vt Turcæ subiecta, nihil stabile, ac fidum esset, sedem locari. Contendebat sanè Bartholomæus Brutus, vt in Moldavia Collegium fieret: ceterum inopia opera

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. i.

T T T 2

rum

88
Visitator cū
Prouinciali
a Rego bene
vole accepti89
Congrega
tio Prouin
cialis Nie
uisij.90
Liberalitas
Christopho
ri Raduilli
in Patres.91
Prouincia
diuissim
reij.
Et Prouin
cialis ex Ira
lia optatur.92
Rigenes tē
pla restitūt
Regi non
Societati.93
Sedecim pā
ria nostrorū
Euangeliza
tum per pā
gos missa.94
Agitur de
Collegio
Cameneci
ponendo.

95   rum multoque magis turbulentus regionum status, nec dum maturam docebant rem esse. Erant tamen in pretio Patres vel apud Schismatics; & auxerat venerationem liberatus à Joanne Schonouiano Energumenus, nulla vñquam memoria populis affirmantibus Popum, Vladicam, aut Metro politam inuentum, à quo electos Dæmones ab obfesso villo corpore condar.

96   96   quæcunque Collegiorum fuerant proſus illibata Sigismundus, nec inuadi possesse, nec redigi in Fiscum sinebat fructus; verum in ysum seponerat eius temporis, quo Societas remigraret. Accidit quin etiam è Moldavia Valentinius Ladum, qui in arce Fogaraso palam cum Societatis yis tato cultu, nec admodum, vt quidam preferebant, inuitis hæreticis, Sa cerdotis Catholici munia, sedulitate sua, & bonitate, plerumque hu ius anni tractauit.

97   In Provincia Austrice Georgius Popelius in Commotouensis Col legij fundamenta, pridie assumptæ in Cœlum Deipara, primum lapidem cum titulo posuit; oppidi moenia orsus amplificare, quo situ illud opportuniore includeret. Idem Collegio Græciensi apud Cæsarem singulati studio adiuit.

Mortuo enim Archiduce Carolo, qui non eius modo Col legij, sed & Religionis Catholicae columnæ erat in Stiria, tempus rati Provinciales hæretici, quasi impositum impietati iugum excutiendi, ex collecto dudum odio, acre scriptum Rodulpho Cæsari porrexere. Extremum illud erat, vt vel Iesuitæ Græcio pellerentur, vel certè potestas rerum, & administratio penes Mariam Viduam Caroli non esset. Quippe intelligebant nec fidos optimæ Principi administratos in Religione tuerenda defuturos, si Collegium, neque multum in Caroli excessu lyci ab ipsis factum, si vxor tanta eius pars, tamque similis, cum imperio permaneret. Cum toto impetu Stiria in hæc magnates conitterentur, nonnulli hil principio motum est; sed cum ex altera parte, quem dixi, Popelius hac temestate Aulicorum facile potentissimus, & Rosensis, & Consiliarius Runphius, & Cancellarius Curtius; & Secretarius Estembergius, alij que pro Dei causa se murum opponerent, demum Stirorum impetus in irritum cessit: & quanquam administratio Maximiliano Cæsaris fratri permissa est, nihil tamen in suarum Sectarum rem consecuti sunt. Res fuit notabilis Archiducis Caroli, & duarum eius sororum excessus. Nam cum ille Augusto deceperet, sequuta est eum Quarto idus Septembri Soror Magdalena, ultima Reginarum Virginum, quæ in Coenobio Halæ sub disciplina Societatis vixerant. Menle dein Octobri, altera vtriusque Soror occupabuit Anna, nupta olim Alberto Duci Bauariae, mater Guilielmi rerum hoc tempore potentiss. Ita tribus deinceps mensibus tres Ferdinandi Imperatoris liberi, alijs super alium vita perfuncti. Per Reginæ Magdalena excessum non modicum emersit cum Archiduce Ferdinando certamen, dum Societas, quod præter ordinem in Coenobio Halensi curando Reginis tribuerat, disertè testata, ipsis dumtaxat quamdiu viuerent Reginis dari, ad suas reuocare leges contendit. Medium quoddam initum deinde temperamentum est. Huius anni autumno in diœcesi Basileensi inchoata Bruntruti sedes. Octavius Parauicinus Apostolicus ad Heluetios nuncius, & Ioannes Christophorus Basileensis Antistes, memores quantum tertio ante anno apud Lauffenses, & in Praefectura Zuingensi missi Patres cum diuina gratia profecissent, institere ab Provinciali Ferdinandu Albero, vt aliquam rursus eodem operam destinaret, tum confirmandis qui conuersi iam erant, tum qui supererant conuertendis. Alberus initio magni ieiunij par Sacerdotum egregium misit, Gregorium Vitturelerium, cum socio, qui inter cetera duos pagos de nouo Ecclesiæ reddiderunt. Lætus eo eventu, cupidusque cœpta vrgendi bonus Antistes, illuc adiecit animum, vt stabilem in sua diœcesi sedem Societati locaret; idque

98   98   Græciense Collegium ab Hæreticis oppugnatum apud Cæsarem,

99   99   Precerum Catholicoru fauore defenditur.

100   Tres Ferdinandi Imperatoris liberi trimestri mortui.

101   101   Sedes Societati Bruntruti data.

Soc. 51.

à Provinciali petiturus, primam Epistolæ partem his verbis contexti.
 Quos nuper Patres R. T. ad hæretes ex aliquot meæ iurisdictionis adhuc locis
 proligandas miserat, haec tenus ita suo sunt functi officio, vt sacræ illis
 coacionibus, quas ad populum diuersis in locis habent, & priuato cate-
 cheseos exercitio haud poenitendos fructus fecerint; plures à pestiferis il-
 lis opinionibus ad saniorē mentem, & religionem reuocarint: reliquos
 autem non ita pridem Ecclesiæ restitutos mirabiliter confirmarint, vt qua-
 si iam non res tantummodo, sed & nomen lutheranismi explosum omni-
 no videatur. Cum autem vterque pari vita integritate, ac pietate præ-
 stet, excellit tamen nescio qua naturæ bonitate P. Georgius Vvituccieler
 in concionando. Nam singulari orationis suavitatem in obstinatos illos ani-
 mos ita influit, vt prorsus nunquam istuc quisquam maiore hominum vel
 frequentia, vel admiratione eius generis conciones habuerit: ita præ-
 rea singulari quadam dexteritate, & summa, quod huiusmodi in locis
 præcipuum est, discretione cum duræ ceruicis hominibus illis agere quo-
 que nouit, vt non casu sed Deo sic dispONENTE huc missus videatur. Quo
 ribi nomine tantum debere me intelligo, quantum eidem yix posse vi-
 deor persoluere. Sed tamen & is primum, qui pias hominum actiones
 diuinis remuneratur donis Deus, cui tu in primis deseruis, tam oportuni,
 ac necessarij officij tui, amplissimam tibi mercedem aliquando red-
 det: Et id ipse ego omni fauore, & solita benevolentia erga Societatem
 vestram, quibuscumque modis possum, prometeri non desistam. Addit
 deinde modestissimas preces, quibus rogar concedi sibi stationem, in qua
 Sacerdotes minimum quatuor, germanicè, gallicèque periti versentur:
 hoc enim postulabat gens, vt in confinio ex Gallis, Germanisque per-
 mixta. Idem eodem tempore, epistolâ, quæ, & erga nos, & erga suum
 gregem studium Präfusis optimi prefert, à P. Generali contendit. Ita-
 que cum tales preces non audire, vel ipse vetaret pudor, sub Autum-
 num ipse Bruntrutum, qui locus aptissimus viuis est, Georgius Vvitucci-
 lierius sedi inchoanda concessit. Olomucij vbi provincialis Austriae con-
 uentus, & Augustæ vbi Germaniaæ superioris est habitus, vt sèpè alias ce-
 lebrata illic Antistitis, hic Fuggerorum spectata benignitas, non in alien-
 dis modo Patribus, sed in Collegijs quoque ornandis. Austriae Procu-
 rator lectus est Georgius Schererus Collegij Rector Viennensis, qui paulò
 ante in multorum corona nobilium, cum Paulo Floreno congressus, ita
 apostate, & hæretici superbam imperatorem infregerat, vt unus Procerum
 spectatorum ad Catholicos remigrarat. Celebrius fuit certamen, quod
 tandem sub finem autumni inter Ioannem Pistorium, & Iacobum An-
 dreæ Smigdelinum commissum est, praesente etiam Theodoro Busæ Mol-
 shemienis Collegij Rectori, cuius occasio hoc modo nata est. Conuersio
 ad Religionem catholicam Ioanne Pistorio medicinae professore, cui bona
 mens affulserat ex lectione libri à S. Augustino scripti de unitate Ecclesiæ,
 & familiari communicatione cum Patribus Spirensis Collegij, cum præci-
 pius is esset in comitatu Illustrissimi Marchionis Badensis Iacobi, paula-
 tim quotidianis colloquijs cœpit dubium reddere animum Marchionis in-
 causa Religionis, & eum inclinare ab hæresi, quam Marchio profitebatur,
 Lutherana, ad catholicam Religionem. Qui vt Princeps erat alioqui pru-
 dens, cum intelligeret agi rem aternæ salutis, vt veritatem certò co-
 gnosceret, colloquium aliquod inter catholicum iam Pistorium, & insi-
 gnem aliquem lutheranæ lectæ doctorem instituendum decreuit: scripsit
 que in eam sententiam ad Ludouicum Ducem Vvittembergensem, vt eo
 tempore celebrem inter magistros Lutheranos Iacobum Andreæ Smigdeli-
 num ad tale colloquium induceret. Voluisse quidem, quantum deinde
 apparuit, vitare aleam eius congressus, si salua id existimatione potuisset
 Smigdelinus. cum tamen id citra notam non posset, admittere sane se
 respon-

102
Epistola Epi-
scopi ad Pro-
vincialem.103
Georgius
Schererius
Apostatis Hæ-
reticū dispu-
tando vincit104
Certamen
Pistorij Ca-
tholici cum
Smigdelino
Hæretico

105
Theodorus
Busaeus ē
Societate
Pistoris au-
xiliator ad-
mugitur.

respondit, quod offerebatur; quia tamen Pistorius medicinam, non theologiā, profliteretur, indecorum sibi videri exceptit, se Theologum cum longe inferioris profissionis Doctore componi. Quare ita demum se assensurum, si Pistorio theologus aliquis adiungeretur. Accepit libens conditionem, Pistorius, impetravitque facile, vt Pater Theodorus Busaeus nostra Societatis Molshemiensis in Alsatia Collegij tunc Rector, sibi adesset. Apparuit in Smigdelino (vt ferè sit in hæreticis) pugnare cum pauore superbiā, cum enim auditus esset antea, diffundente se fama conuersonis Pistorij, magnifice iactare inter suos, nunquam ausurum apparet coram se Pistorium, nisi forte succenturatum haberet aliquem Iesuitaram: & Pistorius ea re cognita, clare coram multis professus esset, sese solum cum solo congressurum: repente conuersa ratione ad istam Smigdelinus, quam retuli, dignitatis sue theologicæ allegationem confugit, quam vbi refutatam vidit, adiunctione Theodori nostri, per Pistorium, ut dictum est, impetrata; ministellus nihil in speciem de confidentia remittens, re vera plurimum sibi metuens, varijs quoad licuit prætextibus colloquium distulit, inter alia morosum exhibens sese in conditionibus disputationis præstituendis, abstinentum videlicet philosophia iactabat, quam inanem ignoratio. Et formam Syllogistica ut aiebat, vocabat Apostolus: remouendam artem omnem Dialecticorum syllogismorum, agendumque ex puro puto verbo Dei. Sed nota iam, fatis, & putida ista est Hæreticorum astutia, vbi se iustæ argumentationis vndique inclusos vident angustijs, vociferantim, per sophismata vim inferri veritati. Nempe vt id quod docent confusum, & inconstans est, ita volunt in dissertationibus Andabatarum more decerni; fatis gnari, quod pinguius exploretur, hoc minus apparituram dogmatis prauitatem, & vbi valeat impudentia, ibi se fore inuidios. Ceterum vbi vidit Alsatiam Hæreticorum occupatam copijs, inde sperans, nequaquam eo rerum articulo commissuros se discrimini Catholicos Doctores, gloriose ostentauit se ad quamvis iniquitatē descensurum, & vel ista, quam expeterent dialectica methodo paratum congredi. Fefellit cum multā fiducia sua, Pistorius enim, & Theodorus intrepide se ad certamen obtulerunt. Age sanè condicitor in certum diem in Vrbe Bada concertatio. eo se Minister magna stipatus symmystarum manu contendit, sub Nouembribus finem. sed cum primo statim experimento stringi se videret, argutis, & succinctis argumentationibus Pistorij, referebat sese idem tidem, immemor acceptæ conditionis, ad querelas, de sophisticis, vt aiebat dialecticæ præstigijs, negauitque tandem præcisè, se amplius isto more disputare velle. Senserunt statim qui aderant, quæ vera esset recusationis causa, vñusque inter ipsos existimationis præcipua Concionator aulicus palam ad partes catholicas, disputatione conuictus accessit. Cum vero Marchio ipse quoque haud dubiè ad conuersione inclinaret, ne rem tantam leviter suscepisse videretur, & Lutheranis Ministris collegæ sui transitum ad Catholicos agerimè ferentibus, delinimentum aliquod afferret, aliud colloquium indicendum putavit, ad quod cum invitaret Aigidum Hunnum Doctorem alium è nominatissimis Lutheranorum, omnino is venire recusauit. Suscepit id tamen Ioannes Pappus Argentinensis Doctor, adiunctis sibi octodecim alijs Badensis Provincie Ministris, professus ante omnia se nec cum Pistorio, nec cum Iesuita verbum velle facere; cum aulico Concionatore, nuper, vt loquebatur, seducto, congressum non recusare, qui tamen adeo illi præter spem successit, vt Iacobus Marchio præcipuum, ex huius ministri clara conuictione, conuersoris suæ causam traxerit: dicere deinde plerumque solitus Pappum sui ad Catholicas partes accessus, causam vel maximam fuisse: alias tamen, multas, grauesque istius suæ mutationis rationes, idem Marchio scripto publico vulgauit, & accito P. Theodoro rite coram eo lutheranos errores execratus est. Primus hic fuisse dicitur, qui

106
Smigdeli-
nus certa-
men subre-
fugit metu-
ignomina.
Et formam
Syllogistica
remoueri à
disputatio-
ne vult.

107
Eam tamen
deinde ad-
punctit fidu-
cia exerci-
tus Hæreti-
ci vicini.

108
Smigdeli-
nus illa-
queari cep-
tus terguer-
fatur.

109
Conciona-
tor aulicus
ab Hæreti-
ci conuersus.

110
Marchio
Badensis
conuerctur
ad fidem
Catholicæ.

Soc. 51.

ex Imperij Principibus hæresi lutherana depravatis resipuerit, atque eo quidem fero, ut cum minarentur bella, exilia, electionem è Principatu, nulla planè re moueretur, sed gratum sibi futurum diceret, si pro Religione etiam ostiatum cum coniuge, ac liberis mendicare cogeretur, coque se perfundi gaudio profiteretur, quale nunquam in vita sensisset. Nec est prætereundus susceptorum ab eo primùm catholicorum sacrorum religiosissimus modus. Cum elegisset catholicæ professioni Dominicum diem, qui eo anno in idus Iulij incidit, ad eam ceremoniam bidui ieiunio, multa prece, totiusque vltimæ noctis perugilio se comparauit, sicque post confessionem ab Hæresi absolutus, & recitata quam Concilium Tridentinum tradidit, catholicæ fidei formula, sacrofanciam Eucharistiam, incredibili significatione pietatis, & cælestis copia dulcedinis percepit. Frustra interim, & cum risu omnium, libello etiam edito gloriante Smigdelino, sese ex colloquio victorem discessisse, nullo alio vanissimæ iactationis fructu, quam vt qui multum de doctrinæ celebritate perdidere, plurimum iam ad stultitiae famam adjiceret, cuius miser impatiens, breui post in magno vitæ tædio infelicem animam exhalauit. At Marchio postridie literas in vniuersam dimisit ditionem suam, quibus mandabat locorum Præfectis, vt hæreticos Prædicantes concione interdicerent, templi claves ipsi seruarent, ne cuiquam pateret aditus: Prædicantes intra tres hebdomadas cederent possessione ædium parochialium, & intra menses tres, nisi redire ad legitima velleat sacra, Marchionatu exirent. Sub hæc Gregorianum promulgatum Kalendarium, sacra ædes ad formam, & cultum autum cœptæ restituì. Nec populi grauatae revertebantur ad pristinos cultus, quod & vicini semper Catholicis agitarant, nec nisi tringinta ante annis ad Lutherum defecerant. Sed magna rerum exordia, spemque, expectationemque bonorum, impia Hæretorum fraus, porrectis Marchioni venenatis cerasis interrupta. Obiit ille sanctissime, & Vxor, quæ abduci ab errore viuente ipso nequiverat, paulò post eius deceßum, sine execrata impiorum venenatas fallacias, sive bono coniuge è Cœlo veniam impenetrante, ad catholicam pietatem emerit.

Halberstadij quoque (Saxonie Vrbs est vetus, ac nobilis) bene rei gerendæ oblata spes, breui intercidit. Hic superstitem sinceri cultus scintillam, bonus è Franciscano Ordine primarij Templi Concionator, idemque suorum Prouincialis minister in Saxonia, magno studio conseruabat Petrus Traiectinus, qui senio, & laboribus fractus, successorem sancto operi quærens, cum aliunde non inueniret, iamdiudum è Societate flagitabat, & anno 1587. Ioannem Goslariensem in aliquod impetrarat tempus. Nunc verò quo tranquillus tota res, firmiusque transigeretur, ad idem postulandum Collegii quoque Canonicorum inflexerat voluntates. Itaque Ernfelderus Rhenanus Prouincialis Melchiorem Toxitam, & Reñuerum Egoicum primo quoque tempore mittendos censuit; iussos Collegij Heilingestadiani, quod minime omnium distabat, Rectori subesse. Illi profecti, prosperoqe vñ itinere, quinto idus Februarij Halberstadium tenuere. Quos vt bonus ille Senex Franciscanus, ad quem diuertere, conspexit, irruens in amplexus, multum lachrymarum præ gaudio fudit. Nequaquam pares in plerisque Canonicis perspecti vultus: alij palam negare suo scitu aduocatos, alij contendere, veteri quodam Collegij sui decreto Iesuitas Halberstadiano suggesto arceri: nec ante finitom certamen, quām ipse Visitator, vt vocant, Prædicantium, professus vltro est, Iesuitarum conciones, iustè reprehendi non posse. Igitur tota ijs catholicæ doctrinæ permitta prouinciâ, quotidie per magni ieiunij dies ad Ecclesiasticos latinè; ter in hebdomada germanicè dixerunt ad populum. Temperabant vires, ne inuidiam profectu celeriore accenderent, satis proutibus indicijs in ciuitate vsque eo corrupta grauem esse eorum commo-

111
Constantia eius in fide.112
Quanta deuotione Catholica laeta suscep-
rit.113
Smigdelini ridicula glo-
riatio, & mi-
fera mors.114
Marchio Præ-
dicantes Hæ-
reticos è
fuis terris
expellit.115
Idem ab Hæ-
reticis vene-
no necatur.116
Eins vxor
postviri mor-
tem fit Ca-
tholica.117
Halberstadij
Cōcionator
è Societate
collocatur.118
Quidam Ca-
nonici ob-
stant initio.

ratio-

A.C. 1587
edicinam, non circa
aeologum cum longo
num te affligit
libens condonat
Bufatus noster
sibi adfessus
gnare cum pauci
lente se fama con-
quam auctorum app-
aberet aliquem le-
s professus effet, fac-
ne ad istam Singula-
rem configit, quan-
Pistorium, in
confidentia remans-
t extitibus colligunt
ionibus disponit
abat: quin inven-
m mem Dilectionem
ei. Sed non im-
post argumentum
sophismata ut
& incohata et
ni: fatus geni qu
atis praudentia, &
in vbi vidit Alsum
quam eo rem u-
gloriosus offecit
quam expertus dis-
tulit fides sua
obstant. Age
atio. eo se Minister
suum fñem, sed
s, & succinctis
, immemo accep-
dilectez pragmatis,
utare velle. Sen-
s causa, vñque
palam ad partes ca-
Marchio ipse quoque
n leviter suscep-
ad Catholicos ap-
colloquium indi-
cum Doctorum aliam
sustulit. Suscepit al-
sibi octodecim al-
iuc cum Pistorio, be-
onatore, super, &
tamen adeo illi pa-
ex huius ministris
cere deinde plenar-
, cauam vel man-
ue mutationis ram-
to P. Theodoro in-
pic sūisse dicimus.

119
Post aliquas
inducias re-
ciudeficit ad
uersantium
rabies.

rationem , tamen postridie idus Aprilis responsum dedere Canonicis , sug-
gestum eis in annum prorogari . Hoc interuallo sperabant inclinationem ,
aliquam rerum futuram , & adlectum iri Canonicos è Catholicis : sed tam
longa Satanæ patientia non fuit . Vbi Eustachius Boitel Canonicus , item-
que Cellarius summæ ædis , qui vnuis aduersarijs obsistebat acerrimè , po-
stridie Kal. Decembrium decepsit , continuò malignantium consilia crupere .
Petitur à Decano Gaspare à Canneberg , vt Martinus Mirus (rabula erat
Lutheranus) concionem in summa æde habeat singulis hebdomadis , &
literæ ab Henrico Julio Brunsuicensi perferuntur , quibus denunciat , le-
suitas dimittrant , quod foederis , pacisque conditionibus non compre-
hendantur . Is puer cum designatus esset Halberstadiensis Episcopus , iam vir
erat secundarum nuptiarum , & propalam Lutheranus , totiusque commis-
ſæ sibi Ecclesiæ exitium egregius Pastor moliens , ante omnia Iesuitas amo-
liendos intelligebat . Nihil tamen in præsens ad exitum perductum : at
anni in sequentis exordio per speciem leuandi laboris , concio Melchiori ,
& Socio interdicta . Paulo post ipsem Henricus accurrit , sacrificium ,
Eucharistia asseruationem , & ceteros Catholicos ritus , & scilicet Iesuitas in
primis exturbaturus . Quos cum adesse iussisset , & vnuis Melchior , quod
Renuerus ad circumiectas Catholicorum reliquias excurrerat : adiussit ,
Cancellarius in conspectu multorum , acerbam orationem instituit . Mar-
rè consulendum publicæ quieti . Haberi eos vulgo perturbatores , sed-
arios esse , & spargere in vulgus errores : clanculum etiam cœtum discipu-
lorum colligere : denique Nobilitatem petijisse à Principe , vt eos ciceret ;
Principem iubere vt ante proximum Dominicum diem facesserent . Ad
ea Melchior , cum demonstrasset se neque Sectarios , neque perturbatores
esse , neque discipulos clam vlos colligere , sed tantum adolescentes duos ,
qui eodem secum vterentur hospitio , ludum publicum frequentantes , in-
terduna subdocere : quod nec inuidia esse deberet , & facile emendari
posset : ad ultimum petijit : vt operi sibi redditum socij liceret . Fata
potestate in illud tempus manendi , vbi primò Renuerus adiussit , ambo
communi studio supplices ad Principem Henricum literas misserunt , & ad
eum protinus accersiuntur . Nequaquam is ambagibus vtitur , in magno
Nobilitatis confessu , Martino Miro ad lauam sedente , palam prefatur : se
lutheranum esse , illos autem Catholicos . Ceterum quod intoleranda
sibi suis in terris dogmata Catholicorum videantur , idcirco super pot-
estatem illis ademptam concionis , & iam omnino esse Halberstadio exce-
dendum . Patres hic grauiter , ac modestè accitu se Canonicorum veni-
se , dictionem accommodasse ad publicas commoditates , atque concor-
diam : nihil commisso , quod reprehendere quisquam iure possit ; ne vel-
let nocentium prænas in insolentes decernere . Talia memorantibus Henri-
cus questionem de Sacrosancta Eucharistia iniecit ; in qua multum , diu-
que , ex scripto rancida quædam , suffuliente subinde Martino Miro ,
vociferatus , tandem prouniciat non satisfactum sibi ex Verbo Dei : pro-
inde dicta die facessant . Quinque dierum impetrata mora : & hoc tem-
pore curatum ab Canonicis testimonium , quo fidem faciebant ; Melchio-
rem , & Renuerum , Franciscanorum , ac dein etiam Canonicorum roga-
tu Halberstadium missos , vt Franciscano Creobiarchæ Concionatori sub-
ficio essent . Id munus cum diligenter , fideliterque obirent , suaque
virtute , probati Canonicis , & alijs multis essent , commutatam esse ratio-
nen temporum , quæ cum id postularet , eos post annum laborem ad
suos remitti . Antequam illi Urbe egredierentur , vnuis intromorum Princi-
pis , qui credulas eius aures sermonibus , aduersum Patres implebat ;
exiit è vita . Sub hæc & vnuis è Senioribus Canonicis , qui vxorem se-
ductum fidem Principi obligarat , vitam finiuit : qui cum ad sepulturam se-
cesseretur , tanta repente procella coorta est , vt funibus alligandum fue-
rit

120
Henricus
Episcopus
Lutheranus
Patiens Socio-
tatis , & Ca-
tholicam re-
ligionē Hal-
berstadio ex-
pellit .

rit cadauer ad feretrum , ne turbine abriperetur . Nec tamen hæc valuerit , quo minus pergerent impij omnia pestum dare . Itaque ab summae æde , & deinceps ab alijs septingentesimo postquam coepérat auno , catholicus ritus cœctus est .

Hildesij , Erfordiæque maiore futuri spe , quām fructu præsenti perseverarunt stationes . Monasterij nouum ædificari cœptum Collegium , ac templum ad sextum nonas quintiles , & quanquam dura admodum irent tempora , non desiderata est Civium liberalitas in opere promouendo .

In Belgio spectata Dei tutela , dum ad prouinciam conuentum per infesta itinera Rectores abeunt , redeuntque ad vnum incolunes . Et opera præcipuo fructu locata in Castris . Tredecim fermè ea sub Præfectura Thomæ Saillij in Galliam usque sequuti , cum miles ad Parisios obfidence liberandos est ductus . Namque Henricus antea Rex Nauarræ post mortem Regis Henrici Tertiij , Regni Gallia posseßione aditâ , & summam rei in Parisiorum occupatione verti intelligens , totam eò vim belli contulit . Itaque peracris fuit obsidio , & diurna , quæque mortales fame ad inusitat quoque alimentorum compulit : adeo ut Philippi Regis Legatus , cum aliquot è suo præsepi cecidisset equos , vnius partem pio insigni dono ad Collegium miserit . Utque nihil extrematum miseriaram abesse , ex fame , ceterisque obsidionis ærumnis , vis quoque vulgata morborum est , magna cum strage hominum cuiuslibet sortis . Quæ inter mala quanquam ut in tanta multitudine , non deerant qui seditione inclinarent ad dditionem , tamen incredibilis , & insuperabilis patientia erat populi , que nec inedia , nec morbis , nec arte vlla , aut pretio potuit unquam infringi . Magno fuit subsidio Pontificius legatus Henricus Cardinalis Caetanus . Is anno superiore Roma , ineunte Octobri proœctus , quantumvis properaret , nonnisi Ianuario huius anni senescente peruenit , per ingenia elapsus pericula . Nam Diviōnem ubi venisset , quo die discessurus erat , monetur , duo equitum esse millia sub Duce Tauanâ , qui eius iter oblideant . Re consultata , cum alijs Comitum aliter sentirent , ac plerique fidem eleverent indicij , Cardinalis in incerto hærens ad faciendum sacram accedit : postque veneranda sumpta mysteria , in sacrum calicem duas schedulas mittit , in quarum altera , Eundum ; in altera , Non eundum , notarat : Deum precans , ut quando cæca planè deliberatio illa erat mortalibus , ipse dignaretur significare , quid factò opus foret . Sub hanc preceptionem alteram pagellarum educit , legitque non eundum , & mansit dum præsidia à Lotharingo Duce , per quæ tutò deduceretur , accederent . Nec dubium fuit , quin sortes Numen rexisset . Pro certo enim cognitum est , si eo die abiisset , fusse cum omnibus suis in hostium portæatem venturum . Hæc ex Cardinalis Bellarmini excepta ore , quanquam ad meam historiam , non nisi eo pertinent , quod ipsum Bellarmi-num à Pontifice missum , & Felicem Vicæum è nostris secum Cardinalis ducebat ; tamen ne singularis aduersus eam legationem diuinæ custodie periret memoria , commemorare hoc loco inuit . Magnum igitur solatium , obfessis , & leuamentum Cardinalis Legati pietas , & prudentia attulit . Laudem quoque insignem sibi peperit Dux Nemurtius , & Ciues permulti , qui se se terra vicitaturos deuouerant potius , quam ut agi de deditio-ne paterentur . In tam lato , atque multiplici , seu charitatis , seu patientiae campo , nequam occasioni defuit nostra cohors . Adiuuabant omni ope ægrotos conquistatos per Urbem , cùm milites , tūm alios ciues , ed gratiore in vulgus officio , quod minus in calamitate adeo communis , atque multiplici expectatum erat . Quo in genere pietatis anni sub initium , Martinus Balliesius opera domesticæ adiutor , bene , ac feliciter defudavit , qui dum in suburbis relictos Heluetios milites visit , souetque , morbum inde , & præclaram mortem collegit . Ad leuandam quoque

Hist.Soc.Iesu Par.v.Tom.1.

V V V ino-

121
Monasterij
Collegium ,
& Templū
adifscantur.

122
Obsidio Pa-
risiensis , yn-
de famæ &
lues in ciuit-
atem suar .

123
Cardinalis
Caetani pe-
riculum felici
forte vita
tum .

124
Bellarminus
& Felix Vi-
cæus Card.
Comites .

125
Notrorum
Parisëum
caritas in-
subleuandis
miseris ci-
vium .
Mors vnius
ex ijs inde
contracta .
Eorumdem
eleemosynæ .

inopiam publicam , quicquid potuit collatum est . Trecenis quotidie impertiebant à domestica tenuitate stipem , cum simul ingens Condidorum numerus acretur , quos in patrias dimittere Vrbes per hostes armatos nefas visum est . Cui necessitati opportunum attulit leuamentum missa à Claudio Generali pecunia summa , quam christiana locupletum benignitas Mediolani , Genuæque in eam rem contulerat . Aderant , prater hac ubique consilio , concionibus , opera : supplications instituebant : preparabant ad poenitentiam Ciuitatem : ne bellicas quidem ærumnas , & militares casus adeo arctis in rebus , cum diuina agi omnes certum habent , refugiebant . Neque enim credimus (inquit Prouincialis ad Claudiū Generalem scribens) nos dignos nomine , quo illustramur , si omnibus etiam religiosissimis pro aris , & focis arma fumentibus , nullumque lapidem non mouentibus , nos soli cestaremus . Itaque quamuis à decoro , modestiaque religiosa , quamminimum recederent , nec armati unquam per Vrbem procederent , tamen laborum in custodiendis muris , obeundisque vigiliis , nequaquam expertes esse sustinuerunt . Fuitque cum seruata urbis decus ad Collegium Claramontanum communi prædicatione delatum est . Ad quartum idus Septembres , cum didito rumore ea nocte hostem irruptionem tentaturum , ad mœnia , confueto tinnitu ciente , magna vis propugnatorum concurrisset , & inter eos è Collegio manipulus Iuniorum , insidiatores sua copta vbi viderunt præcognita , nihil moverunt . Iamque tantum noctis abierat , vt Lutetiani nihil restare discriminis rati , somno atque sollicitudine prægrauati , vel in suas quiske domos dilaberentur , vel excubias , & arma remitterent . Perstat tamen Collegij manipulus , cum pauculis aliorum . Interim animaduersa solitudine hostes , ac tum maximè vrgendam occasionem arbitrati , quosdam cum scalis , quam minimo cum strepitu præmittunt . Nec tamq[ue] sefelle vi giles nostros . Continuò inclamat ad arma : dant signum Ciubis , expediunt se ad vim , & primos impetus sustinendos . Iamque unus hostium inter duos eorum in murum euaserat , scalasque demitrebat descensurus in Vrbem : cum illi magno animo accurrunt , scalasque devoluunt ita fauente Numine , vt cum sclopum ille dislodaret , frustaretur iactu , non nisi sumo sequento . Interim accurrere proximi quique propugnatorum , & discrimen omne propulsatum est . & scalæ ille , qua demissæ in Vrbem iam erant , in monumentum collati in publicum beneficij , delata in Collegium . Non multis post diebus adfuit è Belgio Dux Parmensis Alexander Farnesius , & obsidione Parisios liberauit . Quia tamen adhuc impendebant noui terrores , præsentim quod mature repetendum Parmensi Belgium fuit , existimauit Odo Prouincialis , per modicam illud laxamentum viarum , & conuictores remittendos ad suos , & sociorum quamplurimos emittendos . Itaque & tyrones remisit Virodunum , & Socios ceteros ita per Proniciam distribuit , nonnullis etiam in Belgium , & in Italiam missis , vt è centum , qui Parisijs partim apud Profeios , partim in Collegio , partim in Conuictorum contubernio versabantur paulo plus quadraginta manserint . Inter has externas procellas , aderat domi è Cœlo pars , & incunditas tanta , vt appareret facere Deum famulis suis cum tentatione prouentum . Congregatio Prouincialis habita Parisijs Julio ineunte ; led quoniam obsidio impeditbat accessum , ex nullis Prouincia Collegijs ad fuere Patres . In Aquitanica & Lugdunensi prouincia , quanquam non sine periculis conuentum est . Ac Franciscus Bonaldus Billomenis Rector dum ad suum Lugduno Collegium redit , delapsus in grassatores , sine noxa ; imo non sine laude Societatis est missus . Iam verò necesse non est ire per Collegia singula , & enarrare quanto studio in subleuandis communibus malis , dies , & noctes insudatum sit , & precationibus pri uatis , & publicis , & pœnis vltro susceptis , & incitandis ad poenitentiam . De-

126
Claudij Ge
neralis op
portunit
subscitum

127
Laborum
partem in
custodia me
num exem
plis incurr
tibus necel
litate cogent
te subeunt
nostris

Et hostem
Scalis inue
ctum repel
lunt.

128
Liberatur
obsidione
Ciuitas.

129
Nostro rüm
pars maior
alio muta
tur.

130
Domestica
disciplina
& immite
ria in salutē
proximorū
in commun
bus incom
modis tur
sum felicem
tenent.

A.Caspa
recens quidie in-
ingens. Conclu-
er hostes annos re-
leuamentum ab i-
locupletum. bre-
Aderant, praece-
institutebant & pre-
em seruimus. & no-
mones certum habe-
Prouincialis atque illus-
tratur, si con-
nentibus, multum
ue quamus à de-
cent, nec arueri
custodiendis nos-
erunt. Fuisse con-
muni prudencie
dito rumore ex-
uero timuit curia
Collegeo non
ecognit, nō no-
nil restat dic-
duas quiske dona
estat tunc Gal-
maderia solimo-
ati, quodam con-
tamen feliciter v-
rum. Cuius, ex-
que vnu hodie
mitach decaferis
te deponent ita fa-
fuerunt ita, non
propugnatorem, &
deinde in Vbem
cifici, delata in Col-
Parvus Alexan-
tianum adhuc impa-
dum Parvus Bel-
li illud laxamentum
orum quampli-
& Socios censes
region, & in Itali-
os, partim in Cal-
paulo plus quadra-
domi e Calpau-
suis cum tentac-
s Julio inuenit; id
inciz Collegii se-
quuntur, quangum non
Bilbomensis Betio
grallatores, sine no-
vero necesse no-
dio in subleuanda
precationibus p-
idis ad penitentia-
D.

Deique implorandam opem populis: quanta in scholastica iuuentute, ma-
ximeque in Reginæ Cœli sodalibus, studia animorum exarserint in ob-
eundis diuinis mysterijs, in supplicationibus, in afflictandis corpusculis
suis. quantus denique in matronis, tenerisque virginibus ardor religionis
defendenda, implorandæque à Deo pacis extiterit. Hæc & alia intelli-
gi potius, quia conueta, & estimari cùm ex gravitate calamitatis,
tum pietate gallicanæ gentis æquum est, quām fūsius historico labore
perscribi.

Inchoatum est Dolæ templum Beati Dionysij sacro lapide, magno ci-
uium accursu, ab Antistite in fundamenta iacto. Contulere ad impenam
priuati ciues alacritate mira, & aureos mille ducentos Senatus de publico
dedit. Sociorum quidam hoc etiam anno in Hispaniam missi, ipsorum ac-
citu Patrum hilpanorum: nam qui superiore anno missi fuerant, non com-
munis modò charitatis noniue amabantur; sed ea ipse se commendabant
modestia, ea dabant obedientia, cæterarumque virtutum, cunctis in re-
bus documenta, vt merito quoque suo chari haberent, & cupiditatep
sibi similes alios quoque habendi excitarent. In Gallijs, & alijs Bo-
realibus Prouincijs, vbi vel armati, vel heretici loca habebant infesta-
excursiones apostolico ritu, per vicos, & pagos haud satis è sententia po-
tuere decerni. At in Hispania, locisque pacatis, magna alacritate suscep-
parique constantia obite, exuperante fructu labore. Vbi ad Petrum Vil-
lalbam Aragoniæ Prouinciam Claudij peruenere literæ, hortantes ad ani-
mi vires instaurandas in Exercitationum spiritualium orio, tum missiones
instituendas, is Cæsaraugusta cum versaretur, ita rem ordinavit. Primus
ipse una cum quindecim domesticorum, quibus & sanctas illas Exercitatio-
nes & ipse proponebat, fecesit, distribuit diœi spatha in actiones certas,
quaè non minus religiosè custodiebantur, quām in tyronum disciplina fit.
Præter conscientiae matutinum, ac vespertinum examen, & pensa sacer-
dotalia, binas ante, totidem post meridiem meditationi tribuebant horas;
singulas item collationi spirituali s in qua de natura, usque virtutum,
ealque parandi ratione, & vitorum remedij inquirebant. Conueniebant
etiam interdum à mensa, mutuoque se conspectu, & sanctis colloquijs iu-
cundissime solabantur, & ad omnem incitabant virtutem. Multas interim
quisque arcanas, consentiente Magistro, suscipiebant pœnas, multas publi-
cè: cum ferme diebus singulis in triclinio s quaterni, aut quini diver-
berarent, & alia alijs severitatis, & humilitatis exempla præberent. Ita
præparati Iobeleo potiebant, & vota instaurabant: inde ad opera robu-
sti, vegeti, expediti redibant, alijs, atque alijs codem modo secedenti-
bus, quoad sine ullo publicæ cure detimento totum renouatum est Col-
legium. Ad hunc modum res in reliqua Aragonia, nec dissimili in alijs
prouincijs gesta, cum uberrimo ubique profectu. Tantus autem extitit
ardor proeundi apostolico ritu ad iuuandos agrestes, vt certatim duram
illam prouinciam sibi quisque depositeret. Itaque & alijs in alias oras ex
alijs profecti Collegijs: & ex uno Cæsaraugustano Sacerdotes decem in
Pyreneos montes digressi, inter ardua rupium, & horrida vallium, & in-
felicia aspertonum, opem aberrantibus, malèque custoditis Christi ouicu-
lis allaturi.

In Boetica item cum loca delegisset maximè opis egens Bartolomeus
Perez Prouincialis, præter communem adhortationem, ijs quos misit Sa-
cerdotibus, nota virtute lectis, monita hæc simul adiecit. Videtis (in-
quit) quanto studio noster Præpositus Generalis in hisce missiones insi-
stat, & quanta eorum necessitas fit: ideo vos ego delegi, & regiones
destinai, quæ maximè postularent auxilium nostrum. Per suam quique
discurrent hoc trimestri spatio Septembbris, Octobris, Nouembris, Deus,
vt sperare datur, laboribus vestris bonus, ac propitius aderit. Iam pri-

Hist.Soc.Iesu Par.v.Tom.1.

V V V 2 mūm

131
Dolæ Tem-
pli inchoa-
tum.

132
Quidam è
Gallia in-
Hispaniam
misit.

133
Exercitia-
spiritualia-
magno fer-
tore obita
in Hispania.

134
Missiones in
Pireneis PP.
Aragonensi-
sium.

Et aliorum
alibi per Hi-
spaniam.

861

135
Monial Pe-
rez Provin-
cialis ad eos
quos Evan-
gelizatum
metebat.

mum ego vos monitos volo, vobiscum ut epistolam ipsam p. Ge-
neralis feratis, identidemque legatis, & inter vos tractetis, quam perfe-
ctè exequamini. qua ratione possitis absolutius exequi, præfertim in eo,
quod ad demerendas, conciliandasque yobis Curionum, ac Religiosorum,
voluntates pertinet, & ad simplicitatem, ferooremque prædicationis ut
sacrorum Bibliorum dumtaxat, & S. Vincentij Ferrerij librorum vsu con-
tenti sitis. Deinde singulis hebdomadis legite missionum regulas, super-
que ijs inter vos conferte. Etenim quo vos conata vestra diligenter ad
nôstras exigetis leges, hoc benignius ad exitum Deus ea perducet, qui
Ordinis tam solers est autor, adeoque amator, ac sautor obsequij. In
Sacerdotum ac Parochorum institutione vestra potissimum cura veretur.
Inducite ad spirituales experientias Exercitationes; utque ob eam rem in
Collegium se quod propius, aut opportunius ipsis erit, recipient. Effici-
te, ut quæ vos inchôatis, illi prosequenda suscipiant. Inter cetera, ut
sit, qui tradendi rudioribus catechismi laborem perpetuent. Cuius do-
ctrinæ formam vos edocebitis. Denique sodalitatem Sanctissimi IESV
nominis, contra inanem iurandi consuetudinem, ubi locus permitteret se-
dulò excitate, & figite; cum tam sit ubique vsu comperta eius utilitas.
His & consimilibus alijs præparati documentis, magno etiam numero
munuscularum piorum, & catechismorum instructi, egregie omnes provincie
sue culturam exordiuntur. Sed cum alios morbi, qui longè, latèque
per Autumnum grassati sunt, intercepissent, qui Alpujarras, flumen Al-
mansoris, & Vallem Granatensem adiere, constantiore vsi valetudine,
blandiente successu, arumnas tam audiè deuorarunt, ut prorogationem
quoque trimestris spati postularint. Quos dixi grassantes morbi præbue-
runt materiam exercendæ charitatis, cum ubique in ægros è populo, tum
Montilæ in Sancti Francisci Religiosos Excalceatos. Vbi fando audiuit
Alfonsus Rodericus Collegij Rector, ac Tyronum magister, rotum Co-
enobium morbis oppressum, statim coniectans, quam multa eos Dei fama-
los in tali casu pati necesse esset, ac simul reputans, quantum deceret
mutua sibi opere sacros viros occurrere, eorum anteueniens modestiam;
ultrò ad pietatis opus quatuor sociorum, postque aliquor dies, totidem
qui succederent fessis, mittit, grato oppidanis exemplo, regis ministe-
rio. Nec suum defuit pretium ministris, quorum quidam cum morbos
è sancto labore retulissent, Petrus super ea Consalus laicus coadiutor,
qui tyrocinio haud multo ante perfunctus erat, iuuenis bonus, & impi-
ger, optabilem inde morteni iuuenit. Scholæ tres hoc primum autum-
no Astigi patefactæ magna cum ciuium gratulatione, ac ipe, neque il-
la fallaci.

136
Cœnobium
Franciscano-
rum morbis
oppreßum
octo è no-
bris ultro
ad id missi
recreant.

Vnus ex ijs
hinc mortis
causam ha-
buit.

137
Oropelanū
Collegium
restituitur.

138
Excursiones
per pagos,
& oppida.

In Toletana Provincia restitutum Oropesanum Collegium, octauo
ante anno sublatum. Ioannes enim Aluarius à Toleto Comes Oropesa-
nus, quem operibus à se institutis paeronum Franciscus à Toleto patruus
reliquerat, intelligens Collegium eo porissimum dissolutum, quod idem
Franciscus Fundator, conditiones cum Instituto pugnantes addiderat, con-
sideransque ingenti bono totam illam regionem carere, quo posset ex Col-
legio, si tollerentur ejusmodi conditiones, nihilominus certo, aliquanto
etiam yberius frui, quam per illas Franciscus sperarat, curavit apud Pon-
tificem, vt tota res ad communem modum redigeretur. Auxit etiam de
suo vestigal, vnde factum est, vt non restituaretur modo Collegium, sed
absolutius quoque fieret ac plenius operarijs, & disciplinis. Ad septimum
decimum Kalendas Maias, præludente in scena dramate, repetiti scholarum
labores. Multæ & in hac Provincia susceptæ per pagos, & oppida ex-
cursiones, de quibus Consalus Auila Provincialis ita breuiter nunciat
Generali Preposito: omnibus dedit Deus admirabiles effectus, & qui-
busdam plane miraculo similes. Ex Castellana plus quatuor, & viginti
Sacer-

Sacerdotes ad sanctas hafce venationes egressi. Et Aegidius Consaluius Visitator ipsas P. Generalis literas ostendebat Episcopis, quod libentius suas adiri finerent diceces. Inter haec neque externæ, neque domesti-
cæ vexationes abtuere. Initio enim anni tetenderunt Cruciatæ præfæcti,
cum in omnibus religiosorum templis statuere vellent capsulas, in quas
pecunia pro commutatione votorum demitteretur, vt in templis pariter
Societas ponerent. Explicatum est ijs, Societati per Constitutiones suas,
quas Pontifices comprobarint, non licere id genus gazophylacia habere.
Ius in templis, proprium quin etiam secundi generalis conuentus extare
decreatum, quod ne ad alienos quidem usus permitti vellet. Et verò con-
sentaneum videri, vt qui ad usus ea non habent suos, ne ad alienos
quidem patiantur. Nam cum vetitum nobis sit pro sacrificijs, ac mini-
sterijs elemosynæ, aut stipendijs quicquam accipi, haud dubiè multi, qui
eas arcas in templis nostris viderent, conijcerent in eas, quæ lex vetat
accipere, quo vel ea lex paulatim laxaretur, vel certè falsa crearetur
opinio; multique censerent id licere nobis, quod proprijs legibus inter-
dicatum est. Quamvis enim præfigerent tituli qui declararent, non So-
cietas, sed Cruciatæ arcas eas esse, multi vel per incuriam, vel igna-
ri legendi, eos minus animaduerterent. Nec verò Cruciatam quicquam
hinc detrimenti capturam, cum ferme Societas locis degat valde celebri-
bus, vbi defutura nunquam tempora sunt, in quibus capulae collocentur,
ad quas possent mitti pœnitentes, qui sippem pro commutatione votorum
præbituri sunt. Denique cum Romæ quidam, alibi tentassent,
vt eius generis repositoria ad pauperum seruandam sippem, & alias ex-
ternorum utilitates in templis Societas collocarent, nunquam permisiles
Romanos Pontifices, vt immunitas eius, & instituta lederentur. Hæc
Franciscus Porrius Madriti cum Præfæctis Cruciatæ libello exposuisset,
iisque cunctarentur responsum edere, alterum eodem exemplo Regi pro-
posuit, qui pro sua prudentia, ac pietate rem ad Franciscum Aulam re-
iecit generalē Cruciatæ Præfectum, cum eo, vt nihil Societati, contra
eius leges patetur iniungi. Ita demum res tota discussa est, mul-
tum adjuvante, vt opinio fuit, Franciscanorum quoque constantia, qui
existimantes paupertatis suæ puritatem agi, acerrimè obstiterunt. A do-
mesticis perturbatoribus quies propemodum fuit. Aegidius Consaluius post
Castellanam inspectam Prouinciam, & Iosephus Acosta post inspectam
Boeticam conuenere Naulearnerum, deque communib[us] rebus ad aliquot
dies inter se contulerunt. Ambo deprehenderant noua molientium studia
ex perturbato animo nasci, ex ambitione, disciplinæ impatientia, licen-
tia, commodorumque cupidine, cum tales ipsi homines essent, vt vel
sola viræ perspecta ratio fidem faceret, nequaquam germanam disciplinæ
huius sobolem esse. Porro maximum remedio impedimentum, nutri-
mentumque turbarum reperiebant, adeo patentem aditum ad Regem, &
Quæsidores, & sub eorum umbra speratam cuique impunitatem: inde
enim fiebat, vt intolerantissimus quisque disciplinæ, formidini esset bonis,
& (vt est licentia[m] mater impunitas) malum ad plures quotidie velut
contagio permanaret. Hoc itaque præcipue declarandum Regi constitue-
runt, mosque cum ad eum statum omnem rerum referrent, diligenter
exposuerunt; etiam, atque etiam rogantes, vt considerare, ac prohibere
vellet. Audiuit vtrumque Rex separatum satis benignè, sed responsi ni-
hil est reportatum, præter solenne, visurum, ac prouisurum. Ceterum
ea ipsa tempestate cum maximè apparebat, quæ necesse esset fonti illi
malorum remedium admouere: nam in Boetica Consaluius à Montemaior-
re delato ad Quæsidores Ludouico Barba Gaditani olim Collegij Re-
storer, acceptoque à Quæsitoribus Hispalensis secretario, cum Gades adijs-
set, totam non domum modò, sed etiam Ciuitatem cominouit, adeò
multi

139
Capule ex-
cipiens pe-
cunij pro
Bulla Cru-
ciata in tē-
pla nostra
non admisit

140
Rationes id
recusandi.

141
Idem recusa-
tum à Fran-
ciscanis.

142
Causa præ-
teritarum
turbarum
deprehensio[n]is.

143
De remedio
relatum ad
Regem.

multi ad quæstiones vocabantur. Et homo erat delator; indignus planè famulorum Dei commercio, procax, turbulentus, indoctus, in quo de-
mum vis vestitum religiosum agnosceres. Tum autem, vbi quos vole-
bat, vexabantur, iactare se palam, triumphare, insultare. Gemina mox
impudentia in Baptista Carillo erupit, qui cum esset nullius pñne doctri-
nae homo, aliquid existimans autoritatis concionando Salmantica in foto
collegisse, auctor est & ipse nouarum auctor fieri turbarum, præter alia,
ab alijs exagitata, iam prope obsoleta, contra reseruatos maximè casus
coortus. Quod tñm multi essent, neminem iis teneri, quin & benefi-
ciis vñ Cruciatæ fas esse. Denique ingredientibus primùm in Societa-
tem talia ignorata, alioqui non fuisse id oneris subituros: propterea nec
votis quidem teneri. In hæc cum Dominici Banni, Iacobi Orellana,
Francisci Zumelis, & aliorum, falsa scilicet narratione usus, subscriptionem
facile collegisset, libellum Quæstoribus dedit. Perque Orellanam, & Re-
gium Confessarij admissus ad Regem, eo ipso tempore, quo Naval-
carneri Visitatores inter se Acosta, & Aegidius agebant, eadem criminis,
conatus insuper est sinceram Principis mentem occupare calumnijs, ne mox
Visitatorum relatio fidem inueniret. Reuersus inde Salmanticam cepit ve-
nenum per Collegium spargere, & ad seditionem quoscunque posset elan-
culum incitare. Quod cum Alfonso Montoia Proprouincialis, qui fortè
tum Salmanticæ erat cogopisset, maturè admonendum hominem duxit,
& opprimendum incendium. Sed Carillus, statim vt paternam admoni-
tionem Pater exorsus est, ferreo ore, & corde: Quicquid dicturus es, in-
quit, necesse est coram Quæstorum Commissario dicas, aliter verbum non
audio. Accito Commissario tanto liberius, duriusque Proprouincialis ho-
minem contumacem, vt merebatur, accepit; persuasum habens vel bo-
nitati causæ faturum Commissarium, vel certè eo iam ventum, vt nullo
respectu periculi, parcendum vocis libertati esset. Excepit omnia Com-
missarius, & sub ea Carillus tanquam in Boeticam, quò ex obedientia
dudum abire licet, perrecturus, domo egressus mutato vestitu, Madri-
tum querimoniā defert, exagitari se atque vexari, quò ad sanctum
Quæstorum tribunal perfugisset. Tum pro arbitratu suo Madriti, apud
suas deuotulas moratus, & quò libuit euagarus, in Collegio Salmaticen-
si, cum Commissario Quæstorum, prima sacri Aduentus Dominica ap-
paret. Iubet confessim Commissarius domesticos cogi omnes, cumque
conuenissent, nomine Cardinalis generalis Præfecti, & Consilij totius
Quæstorum, denunciat huius formæ decretum: Mando ribi Francise La-
ta Salmanticensis Collegij Rector, Patribusque yniuersis, & Fratribus, vt
domum accipiantis Baptistam Carillum, & charitate, qua prius tractatis,
periude ac si ad Regem, & Sanctum officium non adiesset, cique de-
mandetis conciones, cohortationes, confessiones, & alia, vñ antea-
demandabantur. Cognitionem si quam de rebus eius instituistis, omnem
mittite ad sanctum officium. illi enim Domini pro merito vel punient,
vel si videbitur ad Superioris eius reiijcent. Si cognitione accepta, nec
dum absoluta est, ne ultra progredimini, sed nulla re de nouo inquisita
ita vt nunc est, mittite. Hæc Secretarius cum recitasset, adiecit verbo
Commissariis, nomine sacrorum Quæstorum: notum omnibus facio, edi-
coque, posse quemlibet nihil metuentem, ne vel pilus ei tunice attin-
gatur, ad sanctum Officium habere perfugium in oīnibus rebus que per-
tineant ad scrupulum fidei, & ad indicandas molestias, ac miseras suas.
His dictis abscessit. Alfonsum Montoiam non impune laturum opinio-
erat, quod Carillum acerbius increpasset: sed bonum famulum ei mo-
lestie, cunctisque vitæ mortalîs ærumnis maturè bonus Dominus tertio
ante die subduxerat. Iampridem imbecilla cùm vteretur valetudine, pro-
pto & insalubritate anni, & zelo domus Dei languore, piè vt vixerat,

144
Quidam im-
patientes di-
sciplina bo-
noꝝ per de-
latribus ca-
lumnijs
vexant.

145
Baptista Ca-
rilli moliti-
nes contra
Societatem.

146
Contumacia
eius adver-
sus V. Pro-
vincialem.

147
Idem domo
egressus mu-
tato vestitu
vagatur.

148
Edictum Sa-
cerorum Quæ-
storum in
gratiam Ca-
rilli.

149
Mors Alfon-
si Montoia.

procuratusque rite diuinis tercio Kalendas Decembribus supremum spiritum exhalauit. Amantissimus erat, & intelligentissimus institutorum Societatis, vita inculpatæ, excellentis doctrinæ, atque prudentiæ, ab anno 1556. in Societate, magnam partem in regendis Collegijs, præclare versatus, quo maius hoc tempore desiderium sui reliquit, cum talium columninum, nec magna copia, & usus maximus erat. Eius in locum communi Societatis iure Franciscus Galarza Præpositus Vallisoletanae domus successit, dum successorem ordinarium Generalis Præpositus nominaret. Ceterum Labata Rector Salmanticensis supremis Commissarij verbis haud parum commotus, se scitandum putauit, ut clarius explicaret, Quas cuique licet molestias, & miseras suas ad tribunal Quæsitorum deferre. Si enim nec ad fidem illa, nec ad causam sancti eius Officij propriam pertincent, an vellet obedientiam in Societate funditus perdi, dum quilibet quæcunque res displiceat, sanctum Officium appellat, ne cogatur vel migrare quod nolit, vel suscipere laboriosum munus, vel pœnas meritas dare, contemptam ob disciplinam. Non enim verosimile videri, tantum sibi Dominos Quæstores assumere iuris, aut negotij velle. Huic interrogatori responsum quid sit, non compripi: sed anno insequenti ita est cognita Carilli importunitas, & mala fides, ut de Societate, etiam Quæsitorum consenuerit, tanquam indignus, ac perfidus filius amandatus sit.

150
Labata interroga-
tio circa editio-
nem quæsitorum,

Multos amissit Lusitania, & antiquitate religionis, & rebus gestis, & virtute memorabiles viros: quorum Franciscus Henricus, Georgius Serranus, & Vasco Perez inter professos pie defuncti. Henrico ultimo dies illixit postridie idus Martij, ab Februarij anno 1546. in Societate nauter, ac religiosè exercito, in magnis negotijs, maximèque in Collegiorum facultatibus procurandis. à puero deditam Religioni indolem natuus, cum annum quintum & vigesimum ageret à Ioannis Terrij Regis famulatu, ad Christi migravit obsequia. Georgius Serranus Patria Olysiportensis, anno Domini 1544, sextodecimo suo, cooptatus in Societatem, inque ea disciplinis omnibus magno profectu, ut ingenio pollebat, exactus, theologiani multos annos docuit: inde ad Praefecturas admiratus, etiam prouinciam bene administravit. Hoc tempore Vicarius pro Fonseca S. Rocchi domum regebat, iamque diu è Consilio sacrorum Quæsitorum erat, magna apud populum, atque optimates autoritatis. Septimum idus Augusti diem vita supremum habuit. Vasco patria fuit Elua, etas, cum Et Vasco Perez.

152
Francisci
Henrici pia
mortis.

153
Itē Georgij
Serrani.

154
Ludouici Al-
uarij vita
summa &
obitus felix.

ad Societatem anno 1560. accessit, annorum non plus quindecim: quan-

toque puriore, ac molliorem attulit ad scholam virtutis animum, hoc altius, omne honesti genus haustus. In literis item progressus insignes habuit; præter alia linguas hebream, & græcam egregie adeptus, quas & complures annos interpretatus est. Decessit die S. Matthæi, cum praefatum rerum spiritualium ad Sancti Rocchi ageret: iamque duodecimum annum tyrones, non verbo magis, quam vita sua forma eruditisset. Nobilis sorteus est finem Ludouicus Aluarius Avisij, quod Eborense dicēcēsis est oppidum. is ex oppido agri Olysiportensis honestè genitus, in graubus disciplinis adolescentiam, theologicus auditor, agens, ex patris morte primos habuit ad religiosam vitam impulsus. Vbi enim ille, quem suanissime diligebat, eruptus est, in fastidum mortalia cuncta venerunt. In cœlestis igitur, immortalisque Patris lectus sortem anno seculi huius sexagesimo, vita sua altero, & vigesimo, magno magna tolerandi ardore transgressus, consentaneum initij totum habuit vitæ cursum, & finem. Præstantem sortitus verbi diuini prædicandi facultatem, & aliter hominum animas excolendi, non facile dictu est, quantas Lusitanis utilitates attulit. Ad extremum cum præscriptæ ab Generali Præposito diuersas in oras excursiones decernerentur, ipse à Ioanne Correa Prouinciali institit, ut se quoque apostolici laboris, atque benedictionis facere participem velleret.

simul-

simulque impetravit, illam dicens sibi esse desiderio desideratam missi-
nem; cum Raphaele Carnero in plagam transtaganam destinatus, dum-
baculo innixus, suam sibi humeris forcinulam portans, castella, & pagos
perlustrat, prædicans regnum Dei, inuitans ad poenitentiam; aures con-
fidentibus continentis labore præbens, antè omnia exemplo vita mirus, ac
salutaris, febri in publica hospitali domo decubuit: nec inde quanquam
multi admitterentur amoueri se se permisit, Verum latet, quod sibi pau-
peri, ei Domino, qui paupertatem ortu, vitaque sua, & occatu maxi-
mè consecravit, liceret animam in contubernio pauperum reddere, Septimo
Kal. Decembris, eodem loco curriculum laboriosæ ætatis expletuit. Cor-
pus Eboram (non enim plus diei iter distabat) honestissimo populi reli-
giosorum, & Clericorum comitatu perlatum: atque ægrè cohibita multi-
tudo, ne demortui vestimenta certatim ad conseruandas reliquias laceraret,
Haud absimilem Ludouicus Vasconcellus Angræ venerationem sui reliquit,
vbi quintum iam annum regebat Collegium, cum alterum quinquennium
multo ante rexisset, externis, atque domesticis laudatus, anno 1554.
mense Aprili, vnde uigesimum annum ætatis suæ decurrentis, adscriptus in
Societatem est, eò præcipue adamata, quod ad martyrium (cuius fla-
grabat cupidine) consequendum aptissimam iudicabat. Nunc Eboræ, aut
Conimbricæ, aut Olyssipone tyronum institutor, nunc Provincialium
comes; nunc Rector; ætatem omnium ornata virtutum spectandæ
exegit.

Angolæ in Regno, quam utiliter hoc quoque anno Patres nostri
contenderent in omni Ecclesiastici ministerij parte duobus in prætentia de-
monstratur indicijs, primum conuersione quingentorum supra mille, è pa-
trijs superstitionibus ad Christi Ecclesiam baptismo aggregatorum, præter
plures alios, qui iustis de causis in catechumenorum adhuc ordine sunt
relieti: deinde iudicio Pauli Diazij Lusitanæ nobilissimi, eius nepotis, qui
Promontorium Bonæ spei primus superauit, hominis ijs in partibus pre-
potentis, qui ibidem hoc anno moriens ijsdem supremis Tabulis, quibus
agros amplissimos, & uberrimos Societati legauit, Philippum Regem ad-
monuit, vt si saluum, ac florens in terris illis Barbaris & suum, & Dei
regnum vellet, daret operam, vt quamplurimi semper ibi degerent Patres
Societatis. Hoc anno duo è nostris missi ex India in Æthiopiam interclu-
so varijs casibus eius regni aditu, in lucro posuere, quod reuerti vnde
discellerant, liceret. Causa mittendi fuit, quod duos tantum è magni
Patriarchæ Ouedi comitibus illic superstites esse constaret, quos subiunctio
egere non dubium erat. Sed Deo aliter tunc quidem visum, Sæuissima
caim pertinacissime vexati tempestate, ter malo nauigij contracto proximè
naufragium adducti, electi tandem in littus Arabiae, ibique capti ab
Æthiopibus, & cuidam Turco mancipati, post multas de pretio redem-
ptionis licitationes, & aliquando auarorum dominorum perfidia rescissam-
certi lytri pactionem, tandem numerata piorum subsidijs, quanta exigeba-
tur, pecunia, bona fide liberati, ac suo iuri reddit, verus Indian-
iter intenderunt. Admonet me opportunitas illatæ fortè mentionis Æthio-
picarum rerum, vt ex plenissimis commentarijs serius ad nos appulsi, hic
qualicunque loco suppleam non amplius tolerabilem Annalium nostrorum
præcedentium defectum. Si quidem interuersis casu quodam actis illius
temporis in quod viri Venerabilis Andreæ Ouedi Patriarchæ Æthiopiz
pretiosa mors incidit, adhuc in nostra Historia, Annus, mensis, & dies
ignoratur, quibus virum tantum ex hac vita euocare Deo visum est.
Obseruare lector potuisti superius parte quarta huius operis, tradi mortuum
Ouedum Patriarcham anno Christi 1577, Paulo post eumdem obijisse di-
ci Septembri mense, die propter literarum iacturam incerto: quem te-
men Antonius de Arana e quartumdecimum fuisse mensis Septembri sit:

sed

155
Ludouicus
Valconcelli
Angræ pie
moritur.

156
Mille quin-
genti con-
uersti.

157
Testamentū
Pauli Diazij

158
Infelix iter
duorum in
Æthiopian
missorum:

159
Verus ann⁹,
& dies mor-
tis Andreæ
Ouedi
alib. 5 n. 265
b n. 292.
c lib 2. d.
vita Ouedi
c. 3.

Soc. 51.

sed id illum ex parum certis hausisse monumentis certum est ; cum in contrarium consentiant duo in primis idonei Autores , qui Aethiopicam istorum temporum ex professo Historiam tractarunt , Emmanuel Almeida & Petrus Paéz è nostra vterque Societate . qui quoniam de anno dissident ; tradente Almeida obijisse Patriarcham Ouidium anno 1577. Petro autem Paéz affirmante superfluisse illum usque ad annum 1580. Petro equidem hæc in parte plus fidei tribuerim , quem ex ipso Almeida constat diutissime in Aethiopia versatum , res & nostræ illic Societatis , & illius Ecclesie , plene perspectas habuisse . Huius habemus volumen spissum libris quatuor prælongis vniuersam rerum in Aethiopia per Societatem gestarum memoriam execuens diligenter ac disertè . Nuncupat id opus autor ipse Mutio Vitellescho Generali Præposito Societatis Epistolâ scriptâ in Urbe Danca , vbi tunc degebat Imperator Aethiopie , die 20. Maij Anno Christi 1622. Peruenit porro feliciter hue Romanum ipsum eius libri archetypum ut videtur vnicum , atque autographum , autoris exaratum ipsius manu , quod ne in plura exemplaria vulgaretur , cum cætera penuria & difficultates istorum locorum , tum libri moles & longitudine prohibuerit . In eo sic ad fidem omnia appositi narrantur , vt non dubitem quin si hoc scriptum Almeidae , aut diserto eius Breuiatori videre contigisset , narrationes vterque suas ad eius autoritatem accommodaturi fuerint . Adeoque illud inter alia comprobatur quod disertè tradit : videlicet annum æra Christianæ mille-simum quingentesimum octogesimum Andreæ Ouidio Aethiopum Patriarchæ sedis & vitæ fuisse supremum . Præterea eundem Virum incomparabilem , die , quem tota vita præ cæteris coluerat , Tertio Kal. Iulias , annua memoriae Martyrij Apostolorum Petri & Pauli sacro , deceffisse . Addit Petrus Paéz quod longo usq[ue] obseruauerat , coli quantum fas est priuata pietate , ab Aethiopibus Catholicis anniuerariam Boni Patriarchæ Andreæ transitus dicem ; sed qui correcto ex eo tempore apud nos , non item apud ipsos , decem dierum exemptione Kalendario , nunc respondeat ei diei quem septimum Idus iulias nos more Romano numeramus . Præiuerat Annulum Auctori in assignando decessi Andreæ Patriarchæ Anno 1577. & mense Septembri , Nicolaus Godignus noster libro Tertio de Rebus Abassinorum cap. 15. Ac mox capite sequenti adiunxerat , quinque illi socios superstites in Aethiopia fuisse ; ex ijs à moriente Patriarcha cæteris Praefectum Antonium Fernandum primum omnium obijisse : nec dicit quando . Post hunc obijisse Gonzalum Cardosum , qui à latronibus in sylua obtruncatus interiit ; quo anno , tacet . Tertium ex hac vita migrasse Andream Gualdarum , qui dum Praefecti sui iussu Mazuam petit , interceptus à Turcis , & pro Sacerdote Catholico agnitus , interfactus est . ne huius quidem mortis annum exprimit . Quarto loco ait abiisse ad superos Emmanuëlem Fernandum ; nec anno , nec die notatis : Incredibiliter depravata omnia . Et ex ijs corrigenda que partim in supplemento libri I. Partis huius V. partim sub finem libri quinti b superius scripsimus , post b num. 160.

160
Errata in
libro Godi-
gni.

Goæ Indiarum Prætor Emanuel Sosa Cothinus cum cladem armatam ad Mangaloris arcem mitteret , eò institit efficaciùs , vt duo è nostris Sacerdotes profecti in eam expeditionem militibus adiungerentur , quò recentior memoria extabat opera à duobus alijs egregiè nauatae in expeditione Melindensi anni superioris , quam ducens Thomas Sosa Prætoris Frater , Alebechium Turciæ classis Praefectum infestantem Africæ littora , memorabili ad Mombazain insulam , Urbe capta , & incensa , prælio vivum , etiam captiuum duxerat cum ingenti præda . Mox de Rege Lami fœdifrago , & Proditore intra suam ipsam Lamensem ciuitatem capto supplicium palam sumpserat : & tot , ac tantis rebus gestis tertio quam soluerat mense incolumen exercitum reportarat Goæ . Prædicabant gra-

161
Expedicio
Melindensis
felix.

Hist. Soc. Jesu Par. V. Tom. I.

X X X

tis

Historiæ Societatis Iesu.

A.C. 1590.

§30

162
In ea vtilis
opera no-
itorum.

tis animis Duces, & milites quantum Patribus deberent. Eos in extremo periculo sevissima tempestatis, quæ usque ad iacturam imperandam pretiosissimum etiam sarcinarum terruerat, confernata in nauibus, & desperabundam multitudinem, supplicationibus, precationibus, ostensione sacraturi imaginum, & reliquiarum, denique incensis zelo adhortationibus recreasse. Eosdem in procinctu difficillimi prælii aduersus hostes, & numero plures, & victorijs feroces, & munitione in speciem impenetrabili septos, purgandis penitentia militibus, moxque ijsdem prælata Beatisimæ Dei Matris effigie ad rem arduam heroico ausu aggrediendam animandis, inspirasse Christianis eos impetus; quibus nulla multitudo, nulla vis Turcorum, nulla iniquitas locorum, aut prærupta minacitas insuperabilem vallorum potuerit obstere. Postremo cum inter Sosam classis Præfectum, & Mendem vnum ex primariis Tribunis, aliosque minores, grauis esset, & periculosa de præda diuisione orta dissensio, ex qua internecinum certamen timebatur, Patrum interuentu composita rixa est, & feliciter restituta concordia. Goæ duobus baptismis solemnibus catechumeni mille quatuordecim Christo renati sunt. Ibidem Ludonicus Pinerus Moralis Theologiae Magister, in meliorem, ut speratur, vitam pia morte transiit, diligentissimus obseruator Religiose disciplinae, & Deo in omni rerum ac vita varietate intimè coniunctus. In Salsetris uberrimi fructus extabant stationum sex in quas Collegium Raciolanum per pagos eius regionis aptè ad Euangelij prædicationem est dinisum. Ter mille octingenti sexaginta quinque à nostris hoc anno baptizati. Cincinus pagus contentu communii, & decreto publico suscepit Christianam legem, exilio recusantibus indictio. Quingenti uno die sacris aquis tinteti. Id alij quidam, pugi imitati. Iamque in vniuersa regione Christianorum numerus ad viginti tria millia creuerat. Pratereo similia in alijs sedibus Provinciæ; vt Iaponios Legatos aliquando in patriam reducam. Prius tamen, quæ hoc anno antequam Amacacensis nauis Valignanum, & Legatos ferens Nangazachium appelleret, per Iaponiam his Annalibus digna gesta sint, breuius hic reddam. Duo seminaria, Fratrum nostrorum alterum opera misericordiæ dantum, alterum Adolescentium externorum nostre curæ commissorum, proprijs sedibus tempore persecutionis excusa, in ditione Regis Protasij diversis Vrbibus considerant, illud Aria, hoc Canzuze. Ex ea separatione duarum eius generis, & instituti domum, cum alia non parua incommoda sequebantur, tum illud Euangelij propagationi valde noxiun: quod sic duplicato, aut etiam multiplicato numero Magistrorum, ac moderatorum utriusque iuuentutis, minus multi supererant e Patribus, qui Apostolicis excursionibus per Pagos, & regiones Idololatrarum, darent operam regno Christi propagando. Collatis igitur Patres inter se se consilijs, Protasio Rege maxime probante, omninoque sumptum, atque operam prolixè offerente, Collegium ex Aria Canzuzam translatum, iam tum sub finem anni superioris, seminario illic prius posito admouent. Vnde factum, vt scholis ijsdem religiosam, & secularem iuuentutem capientibus; vnoque utrisque Magistro sufficiente, ac ex ipso Religiosorum studentium, nec adhuc sacris initiatorum numero, contuberniorum moderatoribus, regendo puerorum sodalitio idoneis suppetentibus, Operarii Sacerdotes ad triginta quinque expediti ad missiones Apostolicas reperten-
tur. Hj continuo varie dimissi fructus eos tulere, quorum indicationem breuem hic debere Lectori me sentio. Primum, referebant deinde gratulantes omnes, sele dum pagos obirent Infidelium, & obuijs quibusque Christum annunciant, miram admittendis, quæ tradebant docilitatem reperisse in multis utriusque sexus senibus decrepitis, qui fere brevi tempore postquam erant baptizati moriebantur, vt in idipsum dilati benevoli numinis prouidentia viderentur. Post hoc omnibus commune, quædam-

163
Mille bapti-
zati Goæ.

164
Mors Ludo-
vici Pineri.

165
Multi con-
iuersi in Sal-
settis.

166
Collegium
cum Semi-
nario vni-
ter coniu-
ctum.

167
Mira docili-
tas in Ethni-
cis ad fidem.

Soc. 51.

referentur singulorum propria. Duo elaborabant in oppido cui nomen Migra, nec multum proficiebant, quod locus tenebatur velut praefidio diaboli, Cœnobia locupletum Bonziorum, qui loci incolas sibi obnoxios grauiibus minis deterrebant à Christi religione suscipienda; parum in eovenerentes Protasium Regem, quod eum metu Cambacundoni non ausurum in iplos saeire confidebant. Ac iam successu quodam auctis animis, non contenti obstarre conuersioni gentilium, paucos etiam, qui ibi vinebant Christianos calumniabantur, quæsitis cauillandi prætextibus. Se pelierant ij quemdam è suis mortuum certo loco. Eum locum Bonzij, iuris ipsorum esse causati, minaciter edixerunt, nisi mortuus inde maturre tolleretur, sese curatuos in sterquilinium feris, anibusque comedendum ejici: quo terrore Christiani refossum cadauer alibi condiderunt. His Rex Protasius auditis, enim uero non amplius dissimulandum ratus, Bonziorum Praefectum ad se citat, querit, ecquid scierint sese esse Christianum? Vnde ergo tantum licere sibi voluisse in Professores Religionis Regis sui? Deprehensus Bonzius cum nec inficiari factum impium, nec excusatione idonea posset defendere, bonus mulctatus redire in Cœnobium iussus est, ac suis hunciaci: deliberaturum Règem quid de capite rebellium sibi subditorum constituere conueniat. Et re vera Rex, quod legibus Iaponiæ ipsi licebat, de ijs necandis cogitabat. Sed Patres nostri palam deprecati sunt. At Bonzij iactura bonorum & mortis metu confernati, ybi cognoverunt deprecantibus Patribus gratiam ipsis vita impe tramat ab irato Principe, adeo emolliti sunt quadam teneritudine grati animi, ut vltro benefactores, prius exosissimos, adirent, gratias age rent, venerarentur; audirent ad extremum legem Euangelicam edisse rentes, eamque facile probatain amplectenterunt omnes palam baptismo suscepto. Mille cum ipsis Indigenarum credidere, tinctique sacris aquis sunt: in alio vero oppido Monama dicto, ad nongentos baptizati. Con fugerat sub ditionem Protasij Regis Isafayus, cius sorore Primogenita non Christiana natus, Ethnieus adhuc ipse, quem Auunculus miseratus à Cambacundono spoliatum principatu patrio, in arce minita sui regni, com modis ædibus, & annuis attributis censibus honorificè habebat. Ad huius castrum delati duo ex Apostolicis operariis facile iuuenem bonæ indolis ad baptismi desiderium perpulerunt, sed pertinaciter affixa patrijs su perfictionibus obstabar mater: cuius, vtpote Regis sororis, auctoritatem verici, non solum Isafayi familiares, sed & loci incole, à veritate Christiana, quantumvis perspecta, amplectenda retardabantur. Non diu latuit ea res Protasium, qui confessim denunciari sorori iussit: Christi cultum, atque amorem sibi cunctis longè necessitudinibus, atque affectibus antiquorem esse. ni eum ipsa calumniari, insectarique desisteret, haud pro sorore agniturum. His minis territa mulieri, cum insuper filius, & familiarium prudentissimi quique certatim admonerent, quantum deberet Regi, quantunque eo articulo rerum suarum eius gratia egeret, facile persuasum, vt saltem compineret cum ministris Euangelicis, nec corum prædicationem palam oppugnaret. Sic non solum Isafayius, sed & vnuersta eius familia per otium imbuti Christiana doctrina, Christum per baptismum induerunt, imitantibus eos incolis eius loci numero quinquaginta, supra vndecies centenos. Ipsa quoque ad extremum accedente Matre Principis, & domus totius lætitiam cumulante: cui vltimum, & efficacissimum ad deponendam pertinaciam impulsum opportunè impressit Gasparis Coëllij adhortatio, licet languentis eo iam tum morbo, quo breui est mortuus, vt postea dicemus. Ximabaræ similibus excursionibus acquisi ti Christo mille sexcenti, totidem Tauræ. Denique in vnuerfo regno Arimæ, inuitante præsertim miraculo crucis inuentæ, & signis, ac curationibus per eam in dies succedentibus, vndecim millia quingenti hoc

Hist.Soc.Iefu Par.v.Tom.1.

xxx 2

anno

168
Bonzij Chri stianis ini qui.169
Cohibentur à Rege.170
Quem ab ipiorum ce di nostri re uocans.171
Bonzij cum bis mille alijs bapti zantur.172
Isafayi con uenio.
173
Frustra im pedita ab eius matre.174
Quæ tandem & ipsa cre dit.

- 175 anno baptizati, & nouiem Ecclesiae constructæ ; sed locis aulis, & parum celebripius ; sacerque Officia, & conuentus in ijs cum aliqua latenti cura celebrabantur, ne Cambacundonus irritaretur. Tumente inter haec bellii apparatibus Amacuza insula, Nouicij Societatis, quos ed missos persecutionis initio, dictum est, prudenter à Viceprovinciali translati sunt Omuram, id vltro depositente Principe Omuræ Sancio, qui cura deinde paterna illos amplexus & ædes illis commodas, & victimum attribuit benignissimè. Turbae inde Amacuzanæ in apertum incendium eruperunt, quo cum videretur humanitas Ecclesiae illorum tractuum, haec tenus non parum, & numero, & merito Christianorum florens, misere conflagratura, tamen Deo moderante adeo in contrarium fors vertit, vt ex istis ipsis denique tumultibus non parum religio proficeret. Amacusam Insulam inter se partiebantur Dynastæ quinque. Postior pars Ioanni saepius à nobis memoria parebat, Amacuzadono inde nominato, Christiano feruentissimo, eidemque viro fortissimo. Duo alij Christiani item erant, sed recentiores: nimirum ex quo persecutio coperat Ecclesiae adiuncti, Oiendonus, sic dictus à dominio insulae Oienis, & Sumotodonus, præter locum unde id nomen more iaponico trahebat, multarum quoque aliarum terrarum dominus duo postremi ante hoc bellum adhuc Ethnici, eius occasione Christum agnoverunt, Cojuradonus, & Gicondonus, ille puer decennis sub tutela matris superstitionibus Iaponicis addicte; hic grandis natu, Patruus Protasi Regis, vir bellicosus; & dudum impatienter ferens inviolosam potentiam Cambacundoni: in quem cum libertine obloqui solitus audiret Amacuzadonum Ioannem, Virum & opibus, & animo peraccomodatum factioni firmandæ, facile, vt fit, ex consensu studiorum in Societatem cum eo consiliorum venit. Ambo haud dubie rebellionem spectabant, nec ea res diu latere Cambacundonum potuit, in omnes partes acri vigilia intentum. Mittit quendam Asonodarum nomine, hominem, sibi fidum, qui res eorum, ac sensus explorebat. Is cum ipsis denunciasset: habere se, quæ ipsis diceret nomine Cambacundoni, ad se venire ne grauarentur: ambo ferociter adesse recusarunt. Quo nunciaro Cambacundonus exercitum Amaculam misit, duabus Augustino & Toronozuquo. Augustinus Ioannem miserans, cui vt Christiano spatium consulendi rebus suis dare cupiebat, belli primos impetus in Gicondonum effudit, ducto secum in eius terras Toronozuquo. Nemo in campo occurrit: Arx in qua erat ipse Gicondonus post acrem aliquor dierum oppugnationem vi capta est, salvo tamen Gicondono, qui ad Protasium confugiens, in eius aula Christianis referta auditio Catechismo libens, gaudensque baptizatus est. Interim Amacuzadonum Augustinus exitio subtrahere pacem suadendo conabatur. At ille ne Gicondoni quidem casu fractus, experiti ultima decreuerat. Obsidetur regijs copijs in urbe sua Funda, nec vilam tamen compositionis mentionem sustinet. Dux Andreas Patruus Amacuzadoni Praefidij Praefectus, cum fere mille trecentis Christianis militibus fortissimis, ea oppugnatione cedit. Eversis iam muris militi Cambacundoni per ruinæ in urbem irrumpti fortissime restitit cohors mulierum trecentarum, victoriisque in incerto diu tenuit, donec ijs cunctis, præter duas, interfectis, tandem expugnata civitas est. Et Toronozuquis ut copias reficeret eruptionibus obfessorum multum imminentias, in regnum Fingense recessere coactus, belli reliquias Augustino persequendas reliquit. Eò ille liberius, remoto arbitrio, indulxit suo in Amacuzadonum fauori. Nec destitit urgere, vt se ipsi consulere lineret, quodam missis hominibus amicissimis fugienti persuasit, vt fidem suam experirentur, pollicitus se ipsi veniam, & pacem impetraturum à Cambacundono. His finis huius belli fuit, cuius occasione non solum Gicondonis vti renul-

Soc. 5.1.0. A

mus; sed & qui vltius supererat Amacuza Principum Coirandonus Ecclesiae per Baptismum adiunctus nullam partem istius insulae reliquit dominio Gentilium obnoxiam. Res in hunc modum est transacta. Ark quædam Pueri Coirandoni, quæ propter eius quædam cum Gicondono conuentu, præsidio Gicondoni huius initio belli occupata fuerat, Augustino Victori cesserat. Is compositis rebus Amacuza digrediens, Christianum equitem, Virum optimum, & sibi fidissimum, isti præfecit arcu, etiam atque etiam commendans, ut adolescentulum Coirandopum christianæ legis rudimentis imbui curaret. Resistebat initio Pueri mater, tamen ad extremum annidente ipsius Coirandoni forore maiore, quæ paulo ante renata per baptismum, Sumotodoni Christiani filio primogenito, & ipsi Christiano nupsérat, cuncta sunt obstacula pertupta. Itaque Dominica Septuagesimæ huius anni in arce Coirandoni solemnis baptismus magna cæteromiâ celebratus est. Eo Coirandonus cum Matre cognatis, & familiaribus cunctis, aliquot item Bonzij, & multi ex eorum subditis, omnés numero mille quingenti, sacris aquis eluti sunt. Iucundum fuit videre quosdam ex ipsis post mysticum lauacrum exeuntes templo, in delubra profanorum numinum infestos currere, deiecta ex aris idola, vel è petrinalibus extracta confingere, ac pedibus calcare. Nec perseuerantia recte ceptis desuit. Religione, in hac deinceps insula concordi fauore dynastarum omnium, felici cursu progrediente, valuitque ad leues homines ab inconstancia deterrendos supplicium opportunè à Sumotodono captum, de Apostata Bonzio, qui haud contentus, quam vltro petito baptismo suscepérat, eiuranda religione, Christianis sacris illufisse, etiam per pagos cursans simplicioribus rusticis suadere redditum ad antiquas superstitiones conabatur. Huius caput præcium in loco eminenti spectaculum vulgo præbuit; corpore seductoris, vna cum libris præstigiariū instrumentis, combusto. Nonis Maij huius anni finem viuendi fecit Canzuæ P. Gaspar Coëllius Vice-prouincialis, nono anno Praefecture sua. Excoluerat Iaponicam vineam annis vnde viginti, non diligentia solum, & contentiones, sed etiam successibus maximis; vita vir inculpata, rectissimæque mentis; sed probatior industria priuata, quam Prouincia regende prudentiâ. Translato Arimam magnificis exequijs Protalus Rex, & concurrentes illorum tractuum Ecclesiæ parentarunt. Sumpit habendas rerum in mortui vicem, Petrus Gomezius, cui ad clauum Ecclesiæ Iaponicae tempestate tam difficiili recte moderandum, cum sua virtus, & sapientia satis facultatis dabant, tum vt idipsum securius ageret, opportunum breui subsidium adfuit, redditu in Iaponiam visitatoris Valignani, qui 12. Kal. Sextiles huius ipsius anni, cum quatuor Iaponijs Roma reducibus Legatis, Nangazachium feliciter appulit. Excendens, Viceprouincialis Coëllij mortem audiuit: & quia multas hisce annis, quibus absuerat à Iaponia, Præcipiorum Prouincia Patrum literas accepterat conquerentium de Coëllio, quod plakiam par esset iudicio suo sideret, sententiam de rebus maximis, nullius nec quæsto, nec auditio confilio præcipitans, & male decretorum noscere pertinax, vnde grauia rei communis detrimenta nata viderentur, quo quam posset citissime offendentes leniret animorum, & damnis, quod fas esset impudentibus iret obuiam, statim extraordinarium conuentum omnium, qui erant in Iaponia Professorum Societas, & Superiorum, Canuzam indixit in idus Augusti, vbi & præterita retractauit quoad fuit integrum, & de presentibus, futurisque, sententia cuiusque Patrum patientissime audita, concordi cunctorum suffragio statuit. Hæc maxime agentem Valignanum interpellarunt à Simone Condera, & Augustino gratiosissimis aulicis litera, quibus admonebatur i venturam quamprimum Nangazachium iussu Imperatoris regiam nauem, que ipsum vii Prætoris Indiae legatum, & quatuor Iuuenes Iaponios ex Europa reduces, velut

185
Coirando-
ni cœurio.186
Et baptism.
item Matris
eius cognati
toru, & sub
ditorum.
Ad mille
quingentos.187
Supplicium
Apostate.188
Mors Pâtris
Gasparis
Coëllij.189
Ei succedit
Petrus Go
mez.190
Redditus Va
lignani cum
legatis.191
Quæstra de
regimine
Coëllij.192
Conuenient
Patrum Ca
zuza cele
bratus.193
Circa lega
tionem Va
lignasi.

velut eiusdem in ista legatione Comites, ac Collegas ad Imperatoris audentiam duceret. Expediuit se quamprimum, his acceptis, Visitator omni alia cura, ut negotio tam necessario vacaret, rediitque matutè Arimam, ubi quatuor Iaponios Legatos reliquerat, Canzuzam proficisciens, ac cum ijs Nangazachium se contulit, ibi expectatus dum euocaretur. Expectauit autem plus longe quam putarat. Nam Cambacundonus, qui magnam antea voluntatem ostenderat eius legationis quam honorificissime excipiendæ, maleuolorum, vt est creditum, sermonibus ab eo consilio auersus, postquam est reuersus Meacum mentionem eius rei nullam admittebat: Adeo ut Simonem Conderam sermonem ea de re assum ingredi, minaciter repulerit. Hæc noua Imperatoris mutatio Nangazachij ignorabatur, & moræ nauigij regij aliae, atque aliae ex verisimili assignabantur cause. Itaque Rex Arimae Protasius, & Princeps Omura Sancius, Auctores erant Valignano, vt cum ipsis gratulatum Imperatori nouas victorias ituris, vna cum Iuuenibus Roma reueris proficisci ne dubitaret, speraretque boni consulturum id Cambacundonum. In quo cunctantem pro sua prudentia Valignanum, & forte propter auctoritatem suadentium in partem audendi proniorem, opportunè, vt est postea cognitum, morbus citra vitæ periculum inuasit, quo id salubriter disturbatum est, sine dubio pernicisum, ad suspiciosissimi tyrannum iniulsi accedendi, consilium. Per hunc modum ultimi menses huius anni Nangazachij transacti: quo circiter tempore ibi mutatio contigit, & in praesens molesta, & multo damnosior in posterum. Cambacundonus formidæ sua potentia intentus, Nangazachium Principi Omurae eruptum sibi usurpauit. Causa concupiscendi fuit, Emporij claritas, & frequenter; nec pretextus inuadendi anxiè quæstitus à tyrranno, dudum hunc quæstum, exercente ditescendi rapto. Vbi Nangazachiana tunc Ciuitas erat, paucis ante annis nuda fuerat superficies sterilis agri, excurrente in altum, traçta portuosi littoris, & primis exscensionibus appellentium ex Amaco Lusicanarum nauium opportuni. Nostri Patres ea obseruata commoda te, desertum solum in Asylum inopum Christianorum, dynastiarum Ethnicorum iniurijs, aut domo pulsorum, aut vltro, ne fidei periculo in patria viuerent, exilium optantium, verterant; prolixè annuente Bartholomæo Principe Omura, huius qui modo dominabatur Sancij parente, cuius ad ditionem ea tum siluestribus arbustis horrida, & cultus expers ora pertinebat. Mapalia ibi primum structa in vicum creuere: mox è pago iustum oppidum extitit: nec diu post confluentibus ad Iusitana commercia vnde cunque plurimis, vrbis triginta millibus ciuium frequens. Talis ferme nunc erat; auta deinde, fermè in duplum, sed tota Christiana. Non enim Omurae Principes domicilium in suis terris figere Ethnicos sinebant. Neque nunc Canganocamus, & Icanocamus à Cambacundono Praefecti missi, quidquam in Religione mutauerunt: vel quod ipse Imperator politica ratione id tum rebus suis utilius duceret: vel quod ipsi, licet Idololatre, Augustino apud Cambacundonum adhuc gratioso addicti, Amico in hoc gratificandum putarent. Vigebat illic igitur nunc cum maximè Christianæ doctrine professio, Templis palam extractis, & miro concursu frequentatis. nec minus admirationi gentilibus erat sodalitas, quam vocabant Misericordiae, que collatis & eleemosynis, & officijs præcipuorum eam conflantium ciuium, tria publica hospitia inopibus excipiebant, curandisque magnifice structa, liberaliterque instructa habebat. Horum duo gerocomia erant, ubi senum in uno pauperum, in alio decretarum anuum magnus numerus, à sui quique sexus Ministris curabatur. Tertium omnis ætatis Nosocomium languentes excipiebat, quibus vnde sibi domi consulenter fortuna denegasset. Institutor horum operum primarius Iustinus quidam Christianus laudabatur, diues, & carentis liberis

194
Varus ani-
mus Camba-
cundoni.

195
Valignani
morbus.

196
Origines
Nangaza-
chij.

197
Ea Ciuitas
Cambacun-
doni domi-
nii addita,

198
Christianæ
Religio ibi
florens.

199
Iustini, &
eius Vxor
pietas.

Soc. 51.

qui præterquam rem familiarem vniuersam in id expendit; etiam opera, obsequioque pauperes suuabat; ipse in virorum diuersorio ministrans; vt & pari consensu eius vxor mulieribus in proprio ipsarum seruiebat diuersorio. Quibus etiam ministerijs in omnem se vitam deuouerant, comam palam uterque more Iaponico, detonsa. Hæc per se probabilia, & ipsa humanitate hominibus quibusuis commendata, mira reddebat raritas, & nouitas: cum neque memoria maiorum, neque vlus præsentium, vlla in Iaponia proponeret exempla subleuadæ gratuitis officijs, & beneficijs infirmitatis, & egestatis alienæ. Itaque multos gentiles ea specie conciliatos Christianæ religioni scimus; vt non fere momenti plus haberet ad Christi doctrinam suadendam Prædicatio Patrum, quam ista vulgo edita specimena Christianæ charitatis. Cum igitur & ex vniuersa Iaponia, & è finitimi Nangazachio vrbibus, ac Pagis, puta Tacata, Inda, Vocaio, Cuza, Tzucumo, Chichinzuo, Tacasco, Chiota, multiisque alijs, plurimi per occasionem commercij mortales Nangazachij nundinarentur, siebat vt multis caperet species illa Sanctitatis è misericordia operibus emens; indeque accedente opportuna copia Magistrorum euangelij, non pauciores milles qui ibi anno Ecclesiæ aggregarentur. Iuuit in id ipsum hoc tempore conspectus inopinatus recens è appulsorum è Romana legatione Iaponiorum. Iuuenum sè quorum ore res à se vias referentium, densis quotidiè circulis Auditorum omnis generis multitudo pendebat. Maximè ipsos mirabantur antiqui familiares, & proprij cuiusque cognati, ac consanguinei, vtique postquam illos certo agnouerunt, in quo ipsos cogebat initio cunctari mutatio quam octo anni absentia in Adolescentibus effecerat. Nempe illi ferme pueri discesserant, iam autem alio statu, alio vultu, alijs moribus viri reuertebantur. Repererunt Matres superstites Michael, Martinus, Mancius: nulla non earum in proprio partu recognoscendo laborauit. Sed facta denum fide, èd dulcissimè in affectus erumpente mutua caritas. Idem in Patriis, Auunculis, Germanis, Patruelibus, cunctorum æque quatuor euenit, ignoratos illos primo aspergiti vultus, posito mox errore amantissime dissuauiantibus, non sine lacrymis inter blandissimos amplexus vi gaudij expressis. Hæc dum conualescit Valignanus, dum expectatur à Cambacundono responsum, aliquot mensibus huius anni postremis, per Arimam, Omuram, Bungum, quo partim excurrerunt interim Legati, partim inde ad ipsos videntes excusum est, lætitia, & gratulatio celebrata est, plausu Christianorum, sermonibus, & admiracione passim omnium. Nec minus interea, vt est credula felicitas, & quod cuique ex voto contigit, pro pignore est desiderata consequendi, blandebantur sibi tam indigenæ, quam aduenæ Christi cultores de fine perfectionis, & poenitentia Cambacundoni, quem in proposito ostento Christianismi destruendi non persistere, multa narrabantur, quæ suaderent. Constatbat auditus ex illo, cum vxori fatetur; se nimium præcipirem in decernendo Patribus exilio fuisse. Item aliquando percontatum è Ruyzio, Sacri Prefecto, Patre Augustini, ecquid putaret Laurentium quoque, vnum è nostris sibi notum, cum exulare iussis ceteris Patribus è Iaponia discessurum? respondente Ruyzio, se non existimare hominem tanto natu, ad incommoda ingrauescentis ætatis peregrini Coeli nouitatem additurum, quod sine manifesto vita periculo facere nequiret: placide reposuisse Cambacundonum: nec ego id cum facturum credo. Quod in eam significationem Ruyzius traxit; vt facile pati Imperatorem existimaret, suo isti decreto non obtemperari. Sane illud palam erat: quanquam haud esset Cambacundono ignotum remansisse clanculum in Iaponia ciecos ab ipso Patres: tamen id dissimulare, ac satis habere, quod non apparerent publice eadem qua prius libertate. Referebat præterea Benedictus Augustini maior frater, cum Ruyzij Patris sui mortem.

Impe-

200
Exempla
misericordie
Gentiles
monent.

201
Multorum
hinc commer-
ciones.

202
Legati ex
Europa re-
duces vix à
finis agniti.

203
Motus ani-
morum è le-
gatorum cō-
spectu.

204
Auguria ce-
fatura per-
secutionis.

Imperatori nunciasset, statim se ab eo donatum Præfectura Sacai, quam eius Pater, dum viueret, gesserat: dimissumque his ab illo verbis: fac eam fidem, iustiamque in isto tibi commisso magistratu exhibeas, quas Christiana vestra lex præcipit. Denique memorabatur obseruatum esse, ex quo Iustus Vondonius exciderat gratia, cæteros christianos duces, Augustinum, Simonem Conderam, aliosque multos à Rege plura etiam quam ante præcipui fauoris, amorisque accepisse pignora. Augustino quippe triplò plus, quam antea haberet, censum, & duitiarum datum, aditamque Præfecturam nouem Regnorum Ximi; Simonem Regem factum, Buygensis Regni: Arimæ Reges, & Omuræ, Paulumque Principem Bungentem, palam Christianos, apud quos non nesciret delitescere Patres à Iaponia exire iussos; tamen ab ipso per honorificè exceptos. Huius generis sermonibus, & quas inde nalcī pronum erat, spebus, augurationibusque meliorum, Nangazachienses consolabantur nouum terrorem impositum cernicibus ipsorum dominationis Cambacundi: dum in hac vice rerum euolueretur annus fluentis sæculi nonagesimus, ultra cuius fines narrationibus huius Annalis excusare non licet.

205
Cambacundi fauor
in Christia-
pos.

206
Episcopi Ba-
iacensis be-
neficia in-
Soc.

207
Excitat pre-
mij studia
Iuuenium.

208
Profectus
discipuloru-
m in literis.

209
Puerorum
industria in
corrigendis
peccantibus

Res Brasiliæ consuetum cursum contentionis, atque industria nostrorum, fructu benignè respondentे, hoc anno tenebant. Baiacense præsertim Collegium florebat beneuolo, & benefico Episcopi fauore, Viri supremam illam dignitatem excellentibus omnis generis virtutibus æquantibus. Is delectatus munditia sacri apparatus in nostro templo, & sacrarum maximè reliquiarum è loculis ornatis in ara principe venerabiliter extantium, vltro recepit cereorum annuam copiam ei religioni continuande sua se pecunia curaturum. Nec mortuorum honori confuluisse contentus, excitandis ad laudem viuis non minus religiosè liberalitatem impedit. Quanti enim momenti eslet excitari præmijs alacritatem iuuentutis, laborioso studio in scholis nostris virtutis, atque ingenij tyrocinium ponentis intelligens, sumptum de suo annum addixit, Libris, Sacris iconibus, Thecis Reliquiaris, atque id genus speciosis munusculis idonea copia parandis, unde industria diligentiorum publica commendatione autoraretur. Acuit eximiè Iuuenium conatus ad profectum insignem quod idem sapientissimus Antistes hoc tempore instituit, & constanter deinde tenuit; prout erat palam professus se ita facturum. Nimirum in distributione Sacerdotiorum vacantium præcipuum habebat rationem corum, qui nostris Magistris longam, affidiam, & successu profectuum probatam operam dedissent. Nec legnis ad hos stimulos languebat Adolescentum indoles. Feruebat paucum studia, & specimina palam edita progressum magnorum, plauſu, & gratulatione leſtissimorum cœtuum celebrabantur. Declamatum eleganter in Humanitaris, & Rhetoricæ scholis: Expositaque literarijs pompis lucubrationum varij generis, & ingeniosorum carminum erudita spectacula. Die vero Conceptæ Immaculatae Dei Matri sacro duodecim ex Auditoribus Philosophiæ, solemnni concertatione probatis, academicæ lauree honores magna cæmeratione collati sunt. Cumulabat parentum, & Ciuium gaudia, conatibus atatis teneræ naturali caritate fauentum, non minor adolescentiorum ad virtutum decora, quam ad doctrinæ laudem, præstantibus exemplis demonstrata contentio, in cunctis æque Brasiliæ Provinciae Collegijs, vbi Sodalitates Beatæ Virginis, consuetos alibi quoque, nec minore quam usquam copia fructus edebant. Illud haud scio an non eximum in his locis visum sit, quod è parthenijs eiusmodi certibus pueruli solebant, vbi forte per plateas, rixantes quospiam, aut vel obscena, vel blasphema effuentes reperissent, accidere ad genua peccantibus, & Dei nomine rogare, vt factis iniustis, dictis dishonestis absisterent. Exarmabat plerunque iras, furoresque debacchantium respectus innocentiae supplicis; & si quis flagrante perturbatione primam speciem puerilis

Soc. 5 1.

rilis admonitionis repelleret durius; fere tamen vel adstantium conuictio, vel mortu conscientiae paulo post confundebantur. Accurrit ad noscos Paraibæ versantes, alieno tempore confessionis copiam exposcens quidam; offerentique se Sacerdoti dixit: sese cum comedederet carnes, quo die id Ecclesia vetabat, oratum à pueri in genua prostrato, ne id faceret, monitorem stomachosè reieisse. Sed cum is nihil repulsa motus intentius exorare perrexisset, additis etiam ad preces lacrymis, suam se contumaciam damnasse, ac eam matrè expiatum accurrere. De fructu è concessionibus Catechismis, concursationibus per pagos uberrimè collecto, ne similia tediösè sèpius iterentur, anno sequenti distinctius dicetur. E medijs huius ampliæ messis laboribus, duo manipulis onusti præstantes operarij, ad meritam quietem euocati memorandi sunt breuiter. In Collegio Fluminis Ianuarij Ioannes Baptista, ortu Italus, excellentis industriae Sacerdos, finem viuendi fecit. Ante annos octodecim huc appulerat, & lingua Brasiliæ magno labore ita parata, vt ea etiam eloquenter vteretur; Barbaris ad Dei notitiam vocandis, Neophytis erudiendis, cæterisque id genus apostolicis functionibus operam impigre nauauerat. Hunc Piratinanga, secutus est P. Emanuel de Chaves, in ætate octogenaria adhuc indefessæ caritatis. spectaculum erat amabile videre decrepitum senem, animi ardore frigus senectus eluctante, cursare per pagos, sollicitè quarentem animas, quas errorum tenebris, vitiorum corruptelis eximeret; ac magnum earum quotidie numerum à præcipiti perditionis via ad iter salutis reuocantem. Qui deinde ibi, magnis suis periculis, & ærumnis, passi sunt irruptionem Barbarorum, quam annali mox sequente referemus, merito existimarunt repræsentatam, diuino beneficio, Bono Patri Emmanuëli tranquillam mortem, qua malis ingentibus feliciter exemptus est.

Mexicanam hoc anno Provinciam centum nonaginta quinque nostri homines nihil opera parcentes excoluerunt. Referre quid profecerint paranti, sylva ingens occurrit confusarium inuicem rerum; quibus affulgere poterit quædam lux ordinis; si labores hic exantlatos ad salutem animalium in duas quasi classes partiamur. Prout enim duplex ibi reperitur mortalium genus, alterum illuc protectorum è mundo vetere; ad quod referuntur, qui ex Europeis illic parentibus nati sunt, alterum Indigenarum; utrisque iuuandiis industria nostrorum proprias exquirit, adhibetque rationes. Prius caput, quod attinet, cultura videlicet Hispanorum Mexicanos hofce Tractus incolentium, ne vulgaria memorem concionum, Administrationis Sacramentorum, Conciliationum pacis inter dissidentes, & quæ sunt eius generis, quorum nihil à Nostris non impigre curatum, nihil fere sine successu tentatum est: quedam potius exequar singulare, quæ hoc anno his in locis institui, aut geri contigit. In Urbe Mexico aperta primum hoc anno Professorum Domus à Patribus non pluribus septem, maius quam pro isto numero specimen caritatis industriaeque Societatis continuò cepit edere. Tristis statim oblata materia officijs est, morbo pestilenti per plebem vulgato, & funeribus domos exhaustientes, magno luctu Ciuitatis; per quam Patres, sine periculi proprij respectu, aut contagionis metu, diu noctuque vagantes, ægros in suis ipsorum dominibus, aut in publico Nosocomio benignissimis obsequijs recreabant. Autores ijdem publicè fuerunt, vt ad Dei openi extraordinarijs religionibus ciues recurrerent. Itaque supplicatione frequenti circumlata per plateas ciuitatis per antiqua summaque venerationis effigies Christi Crucifixi, prosequente omni clero illata in Templum nostrorum, ibique per nouem dies ad assiduas pro communi valerudine preces exposita. Nec votis, quæ Dei est misericordia, successus defuit. Consenescere iam inde vis morbi cepit; paulatimque salubritas Cœlo, & corporibus consueta rediit. Perstitit tamen in cursu iam prospero valetudinis publicæ impetus ad pietatem

Hist.Soc.Iesu Par.v.Tom.1.

Y Y Y

tem

210
Mors &
laus P.Ioan.
Baptista.211
P. Emanuel
de Chaves
decrepi-
ti zelus,212
Duplex ho-
minū genus
in Mexico.213
Initium do-
mus profes-
sa Mexica-
na.214
Patrum cari-
tas in pesti-
lentia.215
Supplicatio
ne fugara-
pestis.

tem metu morbi captus ; neque ad solita dumtaxat officia religionis , sed ad extraordinarias quoque deuotiones docilem se , ac monstrantibus segniam copiam sacrarum Reliquarum , Sanctorum varij status , ac generis sane multorum , quæ speciosis conditæ loculis super aras exposita magnâ confluentium consolatione colebantur . Id obseruantibus quibusdam Patribus , opportunum vîsum est , suadere consilientibus ipsis de salute animæ , vt patrōnum sibi quempiam ex ipsis suo ipsorum statui accommodatum in tempus aliquod adsciscerent , quo tempore durante certum sibi in imitationem , aut cultum eorum præscriberent numerum , ac modum religiosarum exercitationum , videlicet orationum , eleemosynarum , ieiuniorum , frequentationis Sacramentorum , aliorumque id genus operum .

216
Veneratio
Sanctorum .

217
Primitum , &c
publice vti-
littere suscep-
ta .

218
Suffragia
defunctis
procurata .

219
Nuditati
corporum .

220
Et periculis
animarum
eleemosynis
confutum .

221
Seminario-
rum utilitas

222
Sodalitatū
B V. fructus

Placuit mentione ipsâ primâ propositio : factitatumque id cum fructu multis religione priuata , denique in publicam obseruantiam profecit . Egerunt è primarijs quoque ciuibus , ac Magistratibus cum Ecclesiastice nostri templi , vt instantे solemnitate omnium Sanctorum , assignaret in publica concione cunctis ordinibus ciuitatis Sanctum aliquem peculiarem Patronum usque ad vertentem annum . Puta Ecclesiasticis quemdam ex antiquis Cœlo vindicatis Præfulibus , aut Presbyteris : Laicis aliquem in eō vitæ gradu Cœlum lucratum : Matronis , ac Puellis Beatam aliquam Vi- duam , aut Virginem . Ita factum , consolatione Ciuitatis summa , nec sine vberi in annum prouentu meritorum , & operum bonorum . In diem quoque mox sequentem commemorationis defunctorum , collatione piorum hominum coacta iam ante pecunia liberaliter impensa est in procurationem quam maximi numeri sacrificiorum , qua animabus vita maculas igne purgantibus solatium afferrent . Vtramque rem fauor publicus in sequentium quoque annorum imitationem commendauit : decreto publici consilij , in istius instituti confirmationem rite perlato . Harum Religionum fructus , cum in cætera emendatione vitæ , tum in facili , ac larga eleemosynarum collatione perspectus est . Animaduerterant nostri multos in magna ciuite algere pauperes inopia vestitus , aut parum honestè seminuda corpora obtutibus offerre . Admoauit , nec multis verbis semel iterumque ea de re Populum Ecclesiastes de sacro pulpito . Mox toties tantum facte infectæque vestis collatum in Domum nostram vndique est , vt deinceps non defuerit ynde maiori ex parte isti necessitatì consuleretur . Similium largitionum ope , multarum innocentia seruata , quædam è flagitijs ad penitentiam vocata . Omitto remissiones iniuriarum , & inter palam acerbèque dissidentes conciliatam benevolentiam , similiaque aliqua vt de Institutione Iuuenturis dicam . Ad eam institutum ante hos annos quatuor in Urbe Mexico Seminarium à S. Ildefonso nominatum , hoc anno alumnos ad centum quinquaginta numerabat . Aliquanto pauciores aliud in Urbe Angelopoli ante quinquennium ceptum nomine , S. Hieronymi . Sed utробique par fere pretium extabat opera sequaci ad præscripta formantium bonæ pubis indeole . In eos conuictus è remotis etiam vrbibus , ac Provincijs nobilissimi quique pueri mittebantur . Ipse Illustrissimus Prorex tres suos filios S. Ildefonsi collegio dederat . Omnes profectum in literis egregium experimentis publicè laudatissimis probarunt . Nec fere studio minori ad virtutum laudem enitebantur . Argumento sit , quod hoc anno ex vna illa S. Ildefonsi Domo quatuordecim Adolescentes optimæ spei spretis sæculi pompis in varios Religiosorum ordines nomina dedere . Ad omnes vniuersim scholarum nostrarum Auditores emendatione morum , & Christiana disciplina formandos mirificè profuerunt Beata Deipara vbiique institutæ sodalitates . Ex ijs , quæ dudum in Mexicano Collegio ceperat perlato hoc anno aggregationis ad Romanam diplomate , Encænia velut sua pompa ingenti celebravit , ipso Cœlorum Reginæ in cœlos Assumptæ anni-

Soc. 510

anniuersario die . Tantusque numerus admitti postulantium fuit , vt colo-
nia ducenda fuerit , nulla vna exhedra satis ad multitudinem capaci . Er-
go Theologiæ , ac Philosophiæ studiosis in priori sede relictis , nouis coe-
tus formatus est , ex Humanitatis , atque Grammaticæ studia sequentibus .
Nec tamen sine delectu admittebantur . Exemplo erit quod vni è candi-
datis accedit . Adolescens cætera bonus sodalitij parthenij aditum ambiens ,
à Patre , cuius ea erat cura , longo iam tempore differebatur ; celante
consulso cunctandi causam , vt puer ipse diuinaret ; erat enim munditia-
rum , ac vani cultus studiosior , quam decere videretur . Ergo aliquan-
do coram pluribus instanti : quid tibi vis , inquit , Fili cum ista leuita-
tem spirante coma ? Ephebos forsttan in aulis Principum istæ deliciæ de-
ceant ; Dei Mater cincinnatos in obsequio suo non cupit . Ad ea stimu-
lis intus haud mollibus incitatus iuuenis , repente procidit in genua , &
forficibus promptis comæ luxuriem castigans : per cincinnos , ait , deinceps non stabit , quominus in sacram Coeli Reginæ familiam scribar . En-
si hæc erat mora , ne ultra cuncteris Pater . Hæc de multis electa simi-
libus satis sint . Addo , vt de cura Christianis antiquis impensa quod di-
cendum est absoluam , per vicos , & plateas ad otiantem feriatis diebus
plebem , item profectis ad officinas Lanariorum , aut aliorum magno si-
mul numero opificijs non streperis attendentium , catecheses , & conciones
habitæ perutiles . Sodalitia quoque Parthenia diversa in vsus matura iam
atatis , & Patrum familias propria dicata . Qualium in id quod in Vaxa-
censi Collegio excitatum est ipse loci Episcopus adscribi voluit . Nec ve-
ro in ijs solum locis , vbi Societas domicilia sunt , his laboribus exculta
Europeorum Coloniae ; in oppida quoque plurima , Pagos , & Villas ex-
cursum , quo illa sparsæ sunt ; & ne barbaricæ contagione degenerarent
frenuè vbique curatum est .

Superest vt iam alterum exequar caput de ratione inita Indigenarum
adiuuandorum . Duplex est eorum genus . Nam multi primo iam tum
Hispanorum huc appulsi cum Dominis religionem mutarunt ; seque , &
suos paruulos baptizari passi sunt . Alij plures , in locis præsertim à ma-
ri , atque à commercio remotioribus , auitas adhuc superstitiones tenent .
Sed inter ambos quando in eas terras Societas venit haud magnum in mo-
ribus , & sensibus discriben erat . Impositi quidem Parochi erant Ciuitatibus ,
ac pagis ipsorum ; at linguarum illic vigentium ignari ; & est earum nu-
merus magnus , ingensque diversitas , vt aliquando confines vici idiomate
discrepent , nec nusquam vrbis eiusdem ciues alij alios non intelligent ;
cum hi Othomitanæ , illi Mexicanæ , quidam linguis alijs infueuerint . Ba-
ptizati ergo dumtaxat in infantia , de cætero Christi doctrinam funditus igno-
rabant : quippe qui nunquam docerentur . Morum autem foeda colluvies ,
cum nulla esset notitia mandatorum Dei : nullus confessionis vsus . Natu-
ræ vero lumen patrijs ipsorum superstitionibus , ac vitijs , grauiorique ,
quam vspiam diaboli tyrannide hebetatum , ac tantum non extinctum , di-
scrimen honesti , & turpis agre deprauatissimis ostenderet .

His nostri animaduersis , iam tum ex quo primum istas in regiones
Societas venit , diligentem , vt alibi notatum est , posuerunt operam in
comparanda notitia , & vsu linguarum ibi vtilium , qua iam satis instru-
cti , docendis accuratè Neophytis , eorumque confessionibus audiendis haud
perfunditorie vacabant . Patribus quibusdam ad eam propriè curam appli-
catis ; locis quoqne , ac templis vbi separatim à Veteribus Christianis ex-
colerentur , quoad fieri posset , assignatis . Sic enim in Vrbe Mexico ,
exempli causa , Templum S. Gregorij , Collegio vicinum , Indorum vñibus
propriè attributum est : & in ædibus huic adiunctis duo Sacerdotes cum
totidem Laicis vnum negotium habent , mores ipsorum , atque animos
formandi , administratione Sacramentorum , & verbi Dei : in quo non tan-

Hist.Soc.Iesu Par.v.Tom.1.

Y Y 2

tum

223
Egregium
puerilactum224
Excursiones
in Pagos.225
Lingua po-
pularis igno-
rantiæ in cu-
ratoribus
animarum
damno.226
Statio S.
Gregorij
Mexicana
in vñibus In-
dorum.

227
Et alia sibi
ibi.

tum eatus proficiunt, ut bonos eos Christianos & diuinæ legis obseruantes reddant, sed Deo copiosè miseras quoque has gentes Gratia vbe-
rioris donis cumulante, ad perfectionis etiam studium non paucos exci-
tent. Similiter elaboratur Angelopoli, Vallisoleti noui regni, Tepotzot-
læ, Vaxacæ, Vadalaiaæ, Pascuari, in oppido veræ crucis, vbi statu-
domicilia Societas habet. Et ex his locis omnibus, præsertim ex Te-
potzotlana sede, & veræ Crucis, Operarij in adiacentes pagos, & remo-
tiores interdum tractus, ac Provincias mittuntur; ijdemque in locis vbi
fructus operæ respondet, quoad messem exhauserint, morantur. Faciles
triginta Barbari populi per has hoc anno excursions aditi. Quorum in-
singulis quidquid præclarè, ac feliciter est gestum ad propagationem re-
gni Dei, exactè ac singillatim propter rerum multitudinem, & similitudi-
nem referre cum nequeam, fastigia decerpam summa rerum, ut faltem
generalem notitiam informem. Primum omnium, qua necessario prius
erat concilianda, ut institutioni locus esset, benevolentia, & fiducia
Barbarorum in Catechistas suos, abundè vbiue adfuit, postquam absti-
nentia, & mansuetudine nostrorum umbræ suspiccionum aduersarum sunt
discussæ. Initio serè, in Pagis præsertim remotioribus, ac interioris Bar-
barie tractibus, Indi dum aduenientes ad se nostros videbant, consernau-
bantur; bonorum aut libertatis detrimenta metuentes. Sed vbi mox vi-
debant eos suum sibi victimum deferre, recusare quin etiam ultro oblata;
& tamen ipsis, liberisque ipsorum munuscula duidere, ægrotos vtere,
solari, ministerijs donisque recreare: ita capicabantur, ut certatim ad
audiendum concurrerent, inexplebiliter ex ore docentium penderent, peccata,
qui baptizati iam erant, apud ipsis syncerissime deponerent; omnes
erudiendos se præberent: monstrata quævis, etiam laboriosa, facilitarent.
Quin etiam gustata obiter institutione transeuntium allecti, in statas Magi-
strorum Sedes, ad eam iterandam, & peccata purganda, è longis inter-
uallis, magno incommodo concurrerent. Adeo ut satis constet quosdam
ne minis quidem vinculorum, aut terroribus verberum per homines sce-
leratos intentatis, à perenda statis diebus vrbe sacrorum causa reuocari po-
tuisse. Fuit quem diabolus ipse, palam apparet (quod in ijs gentibus
non adeo rarum est) dissuadere à persequendo itinere ad Patres cepto co-
naretur. Referebatque, titubasle se metu obiecto tanto; nisi statim luue-
nis Illustris opportunè se in conspectum dantis; ac mox euangelicis,
boni videlicet Angeli, sermone, & autoritate confirmatus in proposito
foret. Nec defuerunt qui narrarent vnam sibi Coeli Reginam, Hispaniæ
comitibus, eodem vestitu, quo Patres vtuntur indutis, quæ adire, au-
direque, aut venientes ultro admittere sic vestitos Sacerdotes blandè im-
peraret. Ex quibus, & ex longa experientia suauitatis, benignitatisque
Catechistarum, & Confessorum, sic aduersus eos tenerè afficebantur,
ut ab ijs non sine lacrymis diuellerentur; ægrotantibus cum ieiunio, &
verberatione ultro suscepta, valetudinem exorarent. Denique digredientes
ad longa spatia prosequerentur. Iam erat amabilissimum audire, ut se-
cum à nostris percepta retractarent, ut Dei mandata, & elementa Chri-
stianæ doctrinæ inter se recitarent, interdumque cantarent, pueri, adulti,
senes, sexus vtriusque; peccantesque libere monerent: ne id illudue fa-
cerent, quoniam ea Patres esse illicita dixissent. Ad hæc, quæ vide-
bant ab Hispanis celebrari religionis, aut misericordia officia, etiam ipsis
ultro deposcebant. Sodalitia B. Virginis ipsis quoque flagitantibus institu-
ta, & nihil segnus frequentata sunt. Conferebant ipsis quoque ad lar-
gitiones in pauperes. Itaque die natalis Domini, itemque die sancto Pa-
fchæ huius anni, conuocatos magno numero mendicos in domum nostram
conixerunt vestitu nouo, tum positis, instructisque mensis epulo lauto ex-
ceperunt, præcipuis ipsorum una cum Patribus ministrantibus. Ebriani per-

228
Benevolen-
tia Indorū
quibus 21ti-
bus parta.229
Terrores ab
hominiis,
& demoni-
bus frustra
oblati Neo-
phytis.230
Amor eoru
in Cate-
chistis.231
Ardor co-
rumdem ad
religionem.

Soc. 51.

perditè dedita gens ; & antea nescisse se narrabant eam esse vitiosam. Itaque cum in pueritiam baptizati, nec propter ignorantiam linguae ipsorum in Sacerdotibus, qui eos curabant, edocti ; exteriores solum religionis ritus veterum Christianorum exemplo frequentantes, cum se diebus Sanctorum hebdomade in templo palam verberantur essent, quo id facerent animosius, ac citra doloris sensum, vino feso prius ingurgitabant. quo abusus primis confessionibus à Patribus reprehensio, vbi redeuntes ad sacrum Tribunal, interrogabantur ; ecquid in eo genere peccassent ? minime, inquietabant. Quod enim semel cognouimus nefas esse, non amplius facimus. Alia splendidior de natura corruptelis diuinæ gratiæ victoria hic paulo diligentius enarranda est. Americanarum huius fere tractus gentium præter naturalem humano ubique generi proclivitatem in venerem ; etiam ob belluam educationis corruptelam, & diaboli hic ex longo dominantis vehementiores quam vispam impulsus, inquinatissima omni flagitorum fecunditate tota vita est. Nulla sanguinis verecundia, nullo cognitionis germanitatis respectu, in promiscuis omnis ætas stupris, pudoris amissio sensu, volutatur. Adeo ut alicubi (quod non nisi rogata prius pace aurum duci fas est) parvorum liberorum pudicitia, ne à parentum quidem priorum libidine tutta sit : & vicissim vix dum puberum filiorum in matres, filiarum in patres petulantia erumpat, nec reijsciatur. Cui enormitati furoris infandi facile omnes intelligent, ad profligatissimam immanitatem prodigiose, ac stygiae nequiria superaddi nihil posse. Hoc ipsum indicandum fuit, vt diuinæ gratiæ vis intelligatur ; quæ lilia colligere ex istis spinis, & tam obscenâ licentia infra bestiarum impudentiam depravatos homines, ad Angelicæ puritatis specimina edenda excitare, ac perducere potuerit. Pleraque mulieres aduersus tentamenta pudicitia, ieunijs se orationibus, & Sacramentorum usu, præsertim Eucharistia, præmuniunt : tantumque inde roboris hauiunt, quantum in permultis ibi celebribus exemplis inuictæ in castimonia constantia cernitur. Multæ corruptorum blanditias, quæstuosas præmijs, armatas minis, longi temporis assidua pertinacia instantes, eodem semper integræ laudis tenore repulerunt. Fuerunt quibus abundaret animus ad importunitates impurorum manu, & fustibus abigendas. Virgines denique infirmas extremis conatibus illæsum pudorem obtinentes, accurrens ad ciuatum Vicinia ferrum striculum intentantibus honoris prædonibus eripuit, sanguine iam proprio perfusas ex plagiis acceptis. Et saepe miraculis interdum Deus : sic enim in gente præfertim recens conuersa solet. Vt cum in urbe Pasuari viduæ pauperi, cui vir ante hos tres annos moriens vix tantum annonæ reliquerat, quantum ad parcum sexdecim dierum viatum sufficere potuisset ; illum ipsum tenuem frugis acerum ita multiplicauit, vt hoc ipso anno à viri funere iam tertio inde veseli pergeret : Cauentes videlicet defensore viduarum, ne ista professione inopia, & conquistatione subsidij in insidias inhantium egenæ castitati delaberetur. Haec tamen, quas dixi omnes ad illicita vocata, horrore turpitudinis, & supplicij metu sustineri à lapsu potuere. Fuit que solo amore Virginæ decoris, honestas & à parentibus iussas nuptias, vel morte fugiendas duxerit. Virgo erat æquè commendata ætatis, ac formæ flore, ac animi virtutibus, quam quia nostræ literæ non nominant, Petronillam Mexicanam licebit appellare. Hanc honestus desperabat Adolescens ; & Parentes utrumque consenserant, reluctante insuperabiliter puella ; conscientia scilicet voti arcani, quo se Christo sacrauerat. Cum finis nullus urgendi fieret, ad extreum defessa, inducis impetratis in quadrivium, vehementissime institit à Celesti sposo, vt terrenum Riualem præuerteret, suamque ad se raperet. Adiungit orationi ieuniunum, ieunio cilicum, & verbera vitro suscepit. Dic quarto, qua iam procus se beandum assensu optato sperabat, Virgo ad templum accurrit, confessione purgat animum, sacram Eucharistiam sumit.

232
Ebrietas
correpta.233
Incontinentia
Indoru.234
In Angelicæ
puritatem
mutata.235
Annona vi-
dua multi-
plicata duie-
nitus.263
Virgo in
Mexico
S. Petronil-
lam imitata.

sumit: & sub eam in dulcibus cum Christo colloquijs repente sine circumstantium sensu expirat. Felices animæ, ac quibusuis indicis pretiosiores gazis; multoque dignissimæ, quas Euangelicæ Institores Margaritæ, serui fideles, talentis à Domino creditis instruicti trans quæcumque fluctuum, & naufragiorum discrimina quærentes, non caro emere videantur, licet eas impenio vita, ac sanguinis pretio comparent. Sed ne quis totam verecundiam vietricis laudem infirmiori sexui tributam existimet; addam heroicum exemplum pudicitia virilis, etiam casu inopinato nobilitatum: quod etiæ nostra literæ ad annum mox sequentem referre videantur; tamen quia etiam ista ipsa castitatis inuictæ honestissima memoratu decora, sine adiuncta molesta mentione turpitudinis eam oppugnantium, explicari nequeunt, insuavis argumenti tractatione semel hic defungi suuat. Indus erat Angelopoli Adolescens florentis formæ, quam suus pudor, modestia que amabiliorum fecerant. In hunc procax mulier adiectis cupiditatibus oculis, dedit operam quæstis prætextibus, ut nihil mali suspicatum in ædes acciret: Hic dum eum, occluso prius diligenter ostio flagrans amentia mererit ad suæ libidinis assensum trahit; ille datæ Christo fidei memor, magnopere renuere. Contra Lupa illecebras intendere, prensareque relutantem. Denique conatu summo manibus impuris castus se iuuenis auellit, & in conclave proximum fugit, vesana femina, quod elabi non posse prædam sciret, modicum excurrere finente. Tentatis puer eo intervallo foribus, eas diligentissime obseratas sentiens, eò desperatione subita raptus est, vt laqueo ex obuio fune collo inserto sese de tigillo suspenditer. Fauit ignoscens Deus castæ mentis proposito, inconcessam per opinionis errorem, declinandi flagitijs viam ineunti. Ruptus breui laqueus pendens corpus cum sonitu in subiectum effudit solum. Accurrit excita strepitū nequam mulier, & ad spectaculum inopinatissimum rora cohorescens, rabilis proba dilectum ex stupore casus mortuo similem vere obijisse rata, nexo & ipsa raptum nodo, ex eodem tigno constrictis fauicibus sese dejicit. Non multo post reuersus è deliquio iuuenis oculos aperit, & pendentem videns feminam, admonente humanitatis officio, vtique de se merita succurrere conatur. Funem frangit, excitare sopitos, si forte, sensus succusione tentat, aquam inspergit. Frustra omnia. Infelix anima euolauerat, nulla iam arte reuocabilis. Ita mors à duobus aduocata, sapienti dilectione, innocentii pepercit, sotentem extinxit. Verum nihil magis, quam quod subiectam exemplum monstrauerit, inesse corporibus etiam sub americano sole natis capacia vel exquisitæ sapientiæ pectora; vtique cum diuinæ per Christum gratiæ radijs asilantur. Diem obiit hoc anno Pascuari Vir inter Indos nobilissimus, quiq[ue] Vrbis eius, Dynastæ supremi potestate, longo tempore habendas rexerat. Is toto licet hausto à pueritia veneno immanis educationis illarum gentium, ad omnem præterea licentiam iniuriarum, ac libidinum, Principatus apice, ac copijs auctoratus; tamen ubi Christianam institutionem admisit auribus, sic eam penitus illabentem animo concepit, vt eius ad amissim vitam inde, ac mores, pulchro, & constanti ductæ per omnia officia virtutis tenore formaret. Redactus in ordinem opes retinuerat priuata fortuna maiores, & sua illum grauitas, ac splendor non fere minus quam si adhuc imperaret, venerabilem populo reddebat. Ea ille autoritate vtebatur ad emendanda publica vitia; in quo erat tam efficax; adiunctis ad præcepta exemplis, vt eius admonitio ciuilis plus ubique polleret ad licentiam peccandi refrenandam, quam aliorum armata terrore censura. Res eius familiaris, ampla, vt dixi, publicum erat egentium Patrimonium. Nihil cuiquam in opere negabat. Tantamque facilitas eius in largiendo fiduciā quibusuis angustia rerum pressis ad vulgo notum præsidium accurrendi fecerat; vt palam etiam ij, qui eum grauite laſerant, opem eius implorarent: quos velut

velut beneficijs viciſci vellet largius, promptiusque muneraſabatur. Aliquando procul à domo, conſumpta quam extulerat in obuios pecuniā, ſeminiudum hominem habuit obuium, qui preium vēti emenda rogarer. Huic ille quod forte geſtabat pallium, donauit; ac mox ne laudibus occurrentium pateret, infrequentioribus diuerticulis domum repetiſt. Quotidie ſacrum Miſſæ ſacrificio, ſumma reverentia intererat. Multas item horas in ſacello Beatae Dei Matris flexis genibus perſtant orabant. Sermones eius, præſertim ultimo viſte anno, de rebus diuinis omnes erant, deque preparatione animi ad ſubueniam mortem; quæ dudum expectata cum addeſet, interrogatus à Patre adſtante, quo animi ſenſu auelleretur à blandiſſimis affectibus cariſſimæ coniugis, dulciſſimorumque liberorum? Ego vero, respondit, perliberenter ad meliorum neceſſitudinum amplexus tranſeo. Neque his parum bene conſulo, quos in Magni Protectoris viduarum, Pupillorumque Curatoris Dei noſtri prouidentia depono. Hæc erat Philoſophia hominis in barbarie nati; ſatis demonstrans, nullam non feracem magnarum virtutum terram eſſe, cui Cœleſtis Agricola cultrarum beneficam impendere dignatus fuerit.

Hic demum Anni Manilani Societatis domiciliū amplam, & ſolidam è lapide constructionem abſoluit, quinquennio ante inchoatam. Debabant ibi decem è noſtriſ occupatiſſimi excoledis animis, cum noua noſtrum Coloniae, tum aduenarum Orientalium in iſtud ex longo celebre Emporium ē Sinis, & Iaponia concurrentium. Fuit pars operæ non, exiguā ponenda in conſolandis iacturis mercatorum per cebra hoc anno naufragia factis. Res ipſa publica periclitata eſt coniuratione Indigenarum cum Iaponijs, Burneſque per eos portus nundinabitibus aduersus Hispanos clam inita; cui tamen Dei ope in tempore deteſtæ feliciter ocurrunt.

240
Et mors pia.241
Manile res
bene gera.

Limæ, quam habent Peruviæ metropolim, non minus fere quam in antiquis vrbibus Europæ, cum literarum omnium, tum Philoſophiæ, ac Theologiæ præſertim ſtudia florebant; quorum publicas exercitationes Chuscheniſ forte ibi præſens Antiftes non præſentia dumtaxat, ſed etiam diſputatione honorauit; quod ad commendandam earum faculatum dignitatem momentum habuit. Idem vero Præſul optimus amorem in Societatem ſuum alijs quoque beneficijs prolixè declarauit, tenuitatem rei noſtræ domesticæ tum Limæ, tum Chuschi Liberalitate ſuſtentare ſua ſolitus. Plauſum à Limensi Populo tulit ynius ē noſtriſ eius Collegij Magiſtris industria, qui ſeriatis per hebdomadam diebus lectos ē diſcipulis ſecum ducre instituit ad publicas custodias; vbi dum ipſe viñtos ſolabatur, & verbi Dei, Sacramentorumque ministerio iuuabat ad excutiendas animo culparum, & vitiorum grauiores quam corporum catenas, eos boni Iuuenes allatis domo ſubſidijs ciborum, vſtiumque recreabant; Parentes Adolescentum re comperta vltro adhortabantur, vt pergerent, eleemosynasque largè ſuppeditabant in pium opus. Ciues quin etiam duo profeffi ſunt, per annum ſe integrum quo hebdomadis epulum viñtis omnibus Piorum Iuuenum ministerio præbendum ſuo ſumptu daturos. Exemplum omni tempore probabile laudabilius hoc anno grauis caritas annonæ faciebat. Cui alijs etiam modis à reliquis Patribus conſultum, procurando aliunde, aut ex ſe ſuggerendo plebi inopi, feedam maciem, per plateas oſtentanti, neceſſaria vita miseræ præſidia. Ad quam vtcunque paſtam ſermones in foro maximo ſextis quibusque ferijs ſub vſperum ſunt habitii perutiles. Pueris quoque, & Aethiopici generis mancipijs, quorum magnus hic numerus, ſua iuſtitio ſedulò adhibita. Diebus festis ad Portum ſex fere ab yrbe miiliaribus diſſitum aliquot ē noſtriſ itabant. Vbi præter matutinas in templo conciones ad naualem turbam; poſt meridiem in foro Aethiopes, Remiges in Triremium tranſtris edocebantur.

242
Limæ ſtudia
literarum
florent.243
Adoleſcen-
tum officia
in viñtos.244
Conciones
in foro yti-
les.

In

In Pagos quoque salubriter excusum. Sodalitas B Virginis perlato diplomate aggregationis eius ad Romanam , Encœnia sua solemnii ritu , & magno concursu celebrait . Perlatum item sacrum caput vnius è Comitibus S. Vrsulae octo dierum cæremonia publicæ venerationi propositum est , Respirabat Chuschensis Ciuitas à pestilenti morbo , & in publica salubritate tranquillus Religioni cursus erat ; aspirante maximè Societatis ministerijs Episcopi suore ; cuius beneficentia cum Limam usque redundaret quadringentis milliaribus disiitam ; prouum arbitratu est quam se large in propria Ecclesia diffunderet . Donauit inter cetera Templo nostri Collegij ornatum aræ maximè speciosissimum , perpetuo argento signis atque emblematis pulcherrimè distincto . Opus vel pretio materiae , vel artis elegantia visendum ; cui par nouus Orbis non haberet . Idem pro suo ingenti salutis animarum studio , cum intelligeret quanta plebi sibi credite pernicie , lingua popularis à Sacerdotibus ignoraretur , egit ut unus è nostris , ludo in id proprio aperto , eam certa methodo quotidie doceret ; palam professus neminem se initiatum sacris , qui non in ea schola profectum probasset . Multæ in Gentes varias è Chuschensi Collegio excusiones fiunt , ubique salutares . Unius ad specimen meminero , duorum Sacerdotum Societatis cum Catechistis sæcularibus quatuor , cæcis hominibus , sed lingua patria disertis ; & qui doctrinam Christianam apprime callerent . Aimares populi sunt fidem amplexi Christianam . Habent in montibus sedes , & locis abruptis , studio delectas ne iniurijs depravatum forent obuij . Qui situs eos minus opportunos culture faciebat . Ergo nulli fere inter eos Sacerdotes , rarus sacrorum usus . Maximè græsante Lue cuius superius meminimus , quæ nec plura , nec maiora corporibus miseræ gentis , quam animis damna intulit ; astu dæmonis simplicitati rudium oculularum , captato momento absentiae Pastorum , insidiati . Observantes Barbari , quod suo loco indicatum est , Pestem Hispanis parcere , in solos Indos sanguire , in eam Præstigiatorum paucorum admonitu , opinionem venerunt : duos multum inter se diuersos , atque adeo contrarios esse Hispánorum , & Indorum Deos , quorum quisque suis cæmonijs colendus sit . Hinc quia Hispani suum ritu patrio venerarentur , propitio illo ut : sese quia sui cultum à maioribus traditum reliquisten , poenas neglecti officij pendere . Peruasit momento leuem gentem vñsanæ persuasio , instigantibus veneficis , qui suum sibi questum ex priori superstitione vberem dudum perijisse moleste ferebant . Concionabundi pagos obibant , ad oblationes , ad sacrificia intermissa redeundum proclamantes : alias gentem vniuersam sine ullis reliquijs extinctum iri . Addebat è phanaticis quidam : obuiam sibi factum Deum Terræ Ingam clare denunciasse : sese auctorem pestis , instrumentum eam iustæ vltionis adhibere , ob defectionem à se populi , nec prius quieturum quam resipiscerent , Alius iurabat , vñsam sibi clarè Pestem ipsam humana facie , ac forma , & auditam cum palam ediceret : nisi dona offerrentur , finem graffandi non facturam . Cum omnia crederentur , & esset mentiendi pretium , non defuit qui se pestem esse ferens , certis locis ostentaret , ornata fabulæ consentaneo , siveque accurrentibus stultis manum daret osculandam , dumtaxat postquam eam impleuissent muneribus , quibus delinitam , sibi partituram opinabantur . Inter hæc fractæ Cruces , combustæ imagines , cominutæ , ac sparsæ coronæ è globulis Dei Matri sacræ , cuncta Christi sacerorum vestigia deleta ; concussumque ad montem , vbi Deos patrios antea coluerant , cum omni apparatu , atque instrumento sacrificiorum , quæ infanda nefariæ perpetrata sunt . Nam bonam vetulam illo astu popularis insanæ haud sese abripi sinentem , concitante furentes in eam sacrificulo , trucidarunt . Eo ferme statu rerum peruenient ad Aimares , quos dixi Sacerdotes nostri duo . Quorum vel primus aspectus p

245
Chuschensis
Episcopi fa-
tor , & libe-
ralitas .

246
Aimatum
defectio à
fide .

247
Eius occasio .

248
Impostorum
fiandes .

249
Anus à
Bacchantib⁹
occisa .

Soc. 51.

dore quodam scelerum concios perfudit. Prima verba mollia fuere. Misericordia errorem aliena dementorum fraude increpabant subinde leuitatem, mox atrociora facinora damnabant acerbius, intermixtis misericordiis, spe tamen subostensa veniae, si redire ad officium serio vellet. In eamdem sententiam circummissi per circulos Cœci disserebant. Profuit insigniter ad demandam insanis amentiam Publica Impostorum Palinodia. Comprehensi enim accusu Hispanorum ex his quidam, sese illas quæ dixerant mentitos, spe ac cupiditate quæstus faciendi, confessi palam sunt. Hinc iam paucim omnes in potestate fuere. Primo mane, pulsatis per compita tintinnabulis, conuocabatur populus ad templum. Patrum alter ad concionem dicebat. Sub eam, virorum alter, alias mulierum confessiones audiebat; Cœcis interim Christianam doctrinam, ad separatos pro ipsorum numero cœtus omnis ætatis, declarantibus. A prandio id ipsum iterabatur ad noctem usque, qua aduentante clausula diurno labore per concionem alteram, & publicas post eam preces imponebatur. Ter singulis hebdomadis flagellatio poenitentium in Ecclesia fiebat. Sic emendatum illud incommodum est prouentu pietatis vberiori, ut ijs, qui sic resurgerent pene lapsum profuisse, dici posset.

250
Aimæs sa-
cerdotum opera ad
poenitentiā induit.

Potozij Pestis de qua diximus adhuc seuiens, nostris Europæ ortus beneficio ab eius contagione tutis, amplum industria campum aperuit, in quem illi latissimè totis laxatis habenis caritatis excurrerunt. Exibant fere omnes primo mane, nec nisi sub vesperam repetebant domum, non continuis modo fracti laboribus, sed diei quoque totius inedia exhausti. De fructu inde relato ex vnius ipsorum, P. Roberti Arnonij, ad P. Generalem literis licebit estimare. Is ait ista occasione auditæ à se uno confessiones hominum circiter quinque millium, quârum facile quingenta ex ultima totius vitæ memoria repetita fuerant. Sed cum in urbem afferretur miseram passim per agros in pagis, ac villis edi plebis inopis stragem, et auxiliatum accurrendi P. Robertus cum socio veniam à Rectore impestravit. Præ se agebant iumentum onustum medicamentis, & cibis, aut potiunculis dulcibus ad ægrorum solatium accommodatis. Ad Leucas sexaginta processerunt; multam non solum in obuijs tectis, sed in vijs, quoque ac sylvis, ubi ægra passim corpora iacebant, occasionem benemerendi repererunt. Curæ corporum, à qua fere inchoabant, aditum, & autoritatem sibi parabant efficacius traquanda procurations animorum. Breui re vulgata concurrebant ad eos è vicinis pagis; suos certam ægrorum inuisi flagitantes. omnibus quoad licebat mos gerebatus; continuato sine ullo fere laxamento labore. Et Deus ipse studia populorum visus accendere. Languebat in Pago illorum tractuum vir primarius, qui visam sibi noctu retulit Mulierem maiestatis augustæ, bono animo esse iubentem: venturum enim illuc Sacerdotem linguæ peritum, cui si conscientiam aperiret suam, hanc multo post conualeceret. Hoc ille visum suis vulgauit, & pro viri claritate res in famam abiit. miraque ibi erat expectatio promissi Sacerdotis, quando Arnonius comparuit: exceptus primò statim concursu plebis tanto, ut optimum duxerit concionem illicet habere, non solum attentione summa, sed mixta admiratione auditam, quod externum hominem tam expeditè, ac disertè suam ipsorum linguam exercere sentirent. Hinc continuo deducitur Pater ad ægrum iam ex ijs, quæ de facundo eius usu linguæ popularis, sermonibus multorum è concione præcurrentium acceperat, fere certum: esse illum omnino, de quo visu nocturno fuisset admonitus. Ergo apud illum peccata deponit, & quidquid poenæ nomine iniunctum est, prolixe recepit exoluturum. Mox fieri sibi melius expertus, paulo post vires etiam & pristinam habitudinem recepit. Celebre in alio Mapali reperit aliud somrium mulieri quadragenariae sextum iam annum ex lento morbo decumbenti oblatum. Narrabat Matri, & Viro

251
Potozini Co-
legij caritas
tempore pe-
stis.252
Peregrina-
tio Roberti
Arnonij ad
ægros iuuā-
dos.253
Eius aduen-
tus præfigis
fomnijs pre-
dictus.

Hist. Soc. Iesu Par. vi Tom. i.

Zzz

visos

visos. Ipsa adstare viros duos, qui monerent, nunquam emersuram ex isto languore, nisi Christiana fieret. Iis scilicet respondisse Christianam à pueritia se esset. Id si vero ipsos pernegassem. Quomodo enim, aiebant, Christiana es, quæ tenata baptismum non sis? Constitit postea, nescio quo errore, aut negligentia factum, ut illa mulier expers sacri lavaci adesseceret. Hac commodum vice rerum venit eo noster, & agram re cognita, ipsa multum, Parentibusque rogantibus, sacris aquis tinxit mirum dictum! statim atque abluta est, sana surrexit. Incidit paulo post idem Pater in Apostamat veneficum, qui ab annis iam triginta Christianorum Sacramentorum usum abiecerat, perstebatque obscuratus in scelere, quam periculo ex morbo decumbens. Dei tamen gratia Sacerdotis sermones adiuante, cor durum emollitum tandem est; & post confessio nem ab ylta memoria, cum vero doloris sensu, repetitam, æger alijs quoque Eucharistiae ac sacrae unctionis munitus mysterijs, cum salutis spe decel fit. Purgata quoque Dei beneficio pestilentia, impetus animorum ad bonum perstitit, cum foris, tum in Urbe; Vbi concionum maximu m concur sus, & pares fructus extiterunt: inter cetera, restitutionibus quinum senum que millium aureorum, vi summâ Dei verbi extortis incubanti congregatis prædis avaritiae. In Collegijs Arequipensi, Plateni, quod & Chuchia cense dicitur, Denique Quitensi, & sedibus Panamæ, ac Sancti Iacobi, res eodem sermone tenore suabunt ad operariorum Euangelicorum votum. Iuliensis oppidi frequentis, amplas quatuor in Parœcias tributi, cura omnis rerum ad animæ salutem attinentium demandata nostris est, ad idipsum ibi degenibus. Ea illi præcautione defunguntur in hunc modum. Vnicuique Parœcia iuandæ duo Sacerdotes attributi sunt. Omnes communem domicilium ad templum oppidi maximum habent, quo undique sub vesperam conueniunt. Summo mane in suam quicunque Ceriam bini procedunt, vbi sacrificijs celebrandis, ministrandis Sacramentis, docendis Pueris, & iudicibus, concessionibus habendis, ad hæc visitandis, & consol andis infirmis, eleemosynisque distribuendis, descripto in certas horas ordine, diem expendunt, summo profectu, nec minore letitia dœcilis plebis. Hec domi gesta, nunc de expeditionibus dicendum. Notarunt nostri certa loca excursionibus ad gentes opis egentes opportuna; puta urbem Sancti Iacobi, & oppidum Sanctæ Crucis. Ibi velut in praesidio procinctos ad iter ubi occasio vocauerit, Sacerdotes collocant: qui quidem inter se, vt cura intentiori cultura exerceretur, populos sortiebantur, in quibus propriè quisque postea elaboraret. Pater Velaschius. Cianes instituendos sibi sumperat. P. Samaniegus Itatinos. Alij alios curabant: sed si de ihs quos nominauit quædam retulero, informabit facile prudens lector specimen rerum ab alijs gestarum, quæ rædio limitudinis omituntur. In gente Cianum amplissima, & supra caputum cæterorum huius tractus populorum ingeniosa, nec non ciuitate nonnullâ tincâ, extirpandas Velaschius habuit antiquas superstitiones, speciosiss, & populo gratis illigatas, asti Diaboli, ritibus, quo difficilius euellerentur. Fruges tamen, Deo iuuante, vberes ex isto agro messuit conuersione, ac baptismo plurimorum Samaniego in Itatinorum Gente simpliciori facilior prouincia fuit. Pau cas, aut nullas admodum cærenonias habebant, quas ægræ relinquerent. Docendos se præbebant, nec tardi ad credendum propositis erant. Ergo numerosa, brevi tempore baptizatis plurimis, ex his est Ecclesia constata. In quam conseruandam promouendamque non minus quam in parandâ, sibi contendendum, ac fundandum Samaniegus intelligens, assidue instabat quotidianiis institutionibus, vt magis, magisque & dogmata semel percepta confirmaret, & vita officia, morumque disciplinam ex Euangelica lege fingeret. Hæc agentem cura incessit de Sacramento Pe nitentia, cui in usum iam Baptizatorum inducendo duplex incommodum obicitur.

253
ad amorem
corrobora
de anno
Invenimusq
ibidem

254
Conuersio
venefici A-
postata,

255
Concionum
fructus.

256
Concionum
fructus.

257
Concionum
fructus.

258
Concionum
fructus.

259
Concionum
fructus.

Soc. 51. O.A. obstabat; alterum diētu levius ex lingua Gentis, alterum euulſu diffi-
cilius; quippe quod in natura intima, atque indeole nationis vniuersae ra-
dicaretur. Prius erat quod Itatia, vii & aliquot finitimarum Gentium.
linguae, vocabulis carebant, quæ summas quinario maiores exprimerent.
Ergo vbi cum manus alterius digitis res numerandas adæquauerant, quid-
quid abundaret, vbio, vocabant. Quod ipsis nomen quamcunque multitu-
dinem sonat quinario maiorem, nullo summarum discrimine quantumvis
distantium. Id quod in expressionem necessariam numeri peccatorum
per confessiones sacramentales, molestissimam non Sacerdoti magis, quam
ipsi pœnitenti crebat anxietatem. Cui remedium ut fieret, amplianda
vocabulis recens institutis lingua, vel signis supplendum, quod vocibus
decret, fuit. Sed iudic hæc erant, præt aliud sese obiectabat longe
insuperabilis obstaculum, teneræ cuiusdam in fatendo admissa verecundia
istius Gentis; sic natæ, siue assuetæ, vt mille potius mendacijs se in-
volveret, quam ad pudendum de se quidpiam enunciandum induceretur.
Aduersus hoc malum Samaniegus accuratam concionem habuit, qua prius
latè cunctis ad audiendum arcanum momenti maximi vndique euocatis,
die celebri copiosè differuit de necessitate Sacramenti Pœnitentiaz, de se-
creti religione, ac sigillo ei mysterio diuinitus apposito: de pernicie
dissimulationis in isto foro, è quo litis victoria, & criminis absolutio non
alia ratione, quam eius plana, sinceraque declaratione contingere. Sic
otiose informati, atque à perniciose silentio grauissime deterritis edixit,
vt conscientia quisque excussa, culpas arcando prodituri, ad se in id ipsum
publicè in Templo vacaturum accederent. Sic fieri ceptum à bonis
Neophytis, mosque utilis in usum inductus, vt iam per se quoties opus
haberent, aut alioqui diei sacræ religio vocaret, vltro ad pœnitentiaz
tribunal accederent, bonaque fide insuescerent conscientia pandenda.
Sed ut olim in Ecclesia nascente diuinæ sapientiaz usum est discipli-
nam sancire graui exemplo, dum in oculis primorum Fideliū Petri Apo-
stolorum Principis verbo, ac nutu, Ananiam & Sapphiram fraudare re-
ligionem voti, & mentiri Spiritui Sancto aucto subita morte muictauit;
ita nunc peraccomodate ad captum, atque ad imbecillitatem rudiis Bar-
bariei heri, & nudius tertius ad initia mysteriorum Christianaz Religionis
admitti ceptæ, apparuit, diuino vtique consilio, ostentum in hisce terris
ingens, quod ex luce publica vnius frequentis pagi, vbi sensibus magnæ
multitudinis exceptum præsentibus est, vulgate fama in alias quoque
istarum traëtum Gentes perlatum, Christianos vbiique populos salutari ter-
rore compleuit, ne illudere sacrilego silentio sacro Pœnitentiaz tribunal
auderent: Gentilesque ipsos quadam vtili nostrarum rerum admiratione
perfudit. Scio euolassem iam olim è transmarinis hisce oris ad continen-
tem nostram, & notitia per Europam celebri vulgatum hoc factum, stylo
expressum scriptorum magni nominis, imo ut audio, nonnuspian sci-
enis tragicis in argumentum terrisci Dramatis electum, quo diligentiores
iniungi mihi operam interpretor rei ab aliud agentibus pro sui claritate
longè adscitæ, à me hoc loco proprio exacte, perspicuèque referendæ.
Erat in obsequio Matronæ inter Itatinos copiosa ac nobilis, Puella non ibi
nata, sed olim calamitate belli ex aliqua finitimarum gentium illuç in-
seruitatem tracta, annorum hoc tempore sexdecim, natura vtique non
probæ; quippe animo subdola, visu, ac vultu procax, effusa iocis, ar-
guta dieteris, cachinnis petulans, incessu præcepis, gestu inuerecunda.
Tamen in hac leuitate, Heræ, mulieris casta, ac severæ, ceteraque do-
mùs honestæ disciplinæ vtimumque continebatur. Ergo cum Samaniegus
Sacerdos, vt dixi, noster, Christi legem isthic hoc anno promulgaret,
hæc quoque vna cum sua Domina, & vniuersa illa familia credidit, ac

Hist. Soc. Iesu Par. v. Tom. 1.

Z 72 2

sacris

256
Integritas
confessionis
miro exem-
pli sancita.

257
Martini Del-
rio Chillo-
phon Vega
&c.

sacris aquis Iota Catherina nomen in baptismo accepit. Deinde post illam, cuius paulo ante memini Samanegi ad Neophytes de Penitentia Sacramento coneonem, Herā secum eam in Templum ducente, Iepius peccata post baptismum admisla Sacerdoti in aurem fassa est: sed vulgaria, & minimè pudenda dumtaxat; nam cum pudoris prodiga lascivus clanculum adolescentibus se se indulgeret, diligentissimè cauebat ne vilum horum flagitorum in sua confessione indicium extaret. Solita quinetiam illudere procaciter atque ad fidias familiarium conseruarum aures, vbi à Sacerdotis audientia rediret, talia insururrare. O hominem simplicem, qui se admittendum in arcanorum meorum intima sperarit! Frustra ille mcrebris interrogatunculis scrutans vellicauit. alias quærat censeo tam factas, quæ se illi penitus committant. Ego tacendorum, & dicendorum discrimen scio. Ita illa viuere perseverauit ad mensis aliquot, quod Kalandis sextilibus in morbum, eumque grauem, ac periculofsum itcidi. quo animaduerso eius Hera, grauis mulier, & religionem ex vero colens, eam hortata est, vt se ad confessionem pararet, accersitumque Sacerdotem ad ægram adduxit. Fecit illa tunc quoque vt solebat, & capitalia celans, leuia perfunctione narrauit, neque tantum semel, sed durante in longum morbo, nonies infelix isto sacrilegio se polluit. Etiam mox subinde quas prius retuli Sacerdotis illusi procaces traductiones iterans ad Conseruas: quarum vna Religiosor rem aperiendam Domine putauit. Percussit, vt par erat, pium Matronæ animum seclus, & periculum Ancilla ad quam statim adiens, vbi multa quæ de pernicie flagitiorum in Sacramentali confessione silentij à Sacerdote audiuerat, commemorasset, amanter, ac materne percontabatur, ecquid haberet in conscientia, quod prodere pudaret: committere sibi ne dubitaret, nihil eam minus, quidquid tandem id esset amaturn. Aderant vna quædam mulieribus familia, quibus Catherina nequitia non erat penitus ignota. Igitur bono animo ægram iuandi, quæ nouerant coram Hera protulerunt, nequit ipsa langnens negavit, at addidit, se nunquam ista Sacerdoti narratuem. Inter qua, vel Deo sacilegium vlciscente, vel diabolo sibi addictam, vt soler, cruciante, vel deinde astu animi redundante in laborem corporis, agra furis velut quibusdam agitari cepit, & spiritu intercluso violentissimis iactationibus se per stratum voluere. Durauit aliquantulum horrenda vilu contorsio; à qua tandem ad vilum sensum & quietem aliquam puella tediens, Dominae sua dedecora narrauit; à quibus Sacerdos prodendis deterri se aiebat à quodam sibi ad leuam adstante torus frontis spectro: incitari contra ad ea confessorio satenda, à Muliere splendida, quæ à dextris adesset, plane simili Tabulae in Templo exposita Sanctam Magdalena referenti. Hic enimvero bona Matrona in hortationes vehementius incumbere, interimque seruulo, Patrem curriculo vt accesseret, mandare. Adiut breui vocatus Sacerdos, cui Matrona in agræ cubiculum ingredienti; Catharina, inquit: Pater valde operâ tuâ indiger. nunquam est enim integrè confessa. Mox, vt ei pudorem noxiū demeret, que ex agroti coipererat, Patri coram ipsa, quasi eius nomine exposuit. hec & hac iniquitas, hactenus Catherina in Confessione reticuit, sed nunc ea nobis fasa, etiam tibi, quando ita necesse est nota vult. Ad qua infelix, obfinatione se inuolvens sua, manifestè renuit: & varana lingua, quam Patri ignoram sciebat; atqui ait, Dominam inuens, ista tibi eo animo lego silencio non credidi, vt huic communicares, quem de his maximè celatum volo. Omnia hic deinceps conari omnes, minis blanditiis adiungere, intentare cruciatus inferorum, ignis aeternitatem, ostentare Paradisi delicias; ex pendere facilitatem necessariae ad tormenta vita, delicias promerendas, confessionis; præserit cuius pudor omnis euauisset arcano iam in Sacerdotis conscientiam emisso. Denique nihil non agere vt ruerentur in præcio

258
Catherina
Sacramento
penitentia
pludit.

259
Obstinatio
eius in faci-
lego silencio

Soc. 51.

picio sisterent. Sed runderbant incudem. Praefracta muliercula per dies aliquot elusit omnia, non solum pertinaciter, sed etiam petulanter, & impie, non raro subfannans, & scurrilibus facetijs, iam sacerdotem iam solitudinem illorum, qui salutarem sibi confessionem suadere conarentur irridens. Interdum obsecra dicta cum rubore audientium impudentissime proferens. Semel etiam cum ei Christi Crucifixi ad venerationem offerretur effigies, contemptim reiciens; ac nescire se istum quis esset, nec eum curare, blasphemans. Nec suas non interim partes seruare pereuntem cupiens Deus, agebat. Pungebatur rebellis animus arcans stimulis excitantis gratia; quibus concussa in has se interdum relaxabat voces. Me misseram! cur pereo? cur sceleris non confiteor? Ad quas cum familiares accurrent, & ecquid vocari sacerdotem vellet? percontarentur, illa inugas solitas, & dicta impia reueluebatur. Nocte quamquam coneubiositos Domi cunctos clamor Catherinæ acutissimus excitauit. Vociferabatur eiulatu horrendo. Heu me quantum crucior, quam horribiles poenas luo temerata confessionis! Accurrit Domina, Domesticique omnes. Mortuæ similem reperiunt. Post eam vocem diriguerat toto corpore nullum in tactu, in pulsu vite indicium. Expiras crediderunt. Post horas septem inopinatissime apertis oculis, cepit ululare nescio quid inconditum. Adebat Hera, & blonde, Catherina, inquit, iam tandem sapere incipe. Deus adhuc te expectat. Annuevi visu infelici. Sacerdos fistulatur. Frustra ut semper. Nullum ægra remissa contumacia signum dabit. Interim mortis propinquæ indicia extabant. Sacrum cereum raptum mulieres accendent. ægram ut id sumat, & Iesum inuocet bortantur. Illatorum inuensi: tollite istum Iesum, nihil mihi cum illo est. Simulque rotolo corpore se auertens in remotissimum lectuli angulum, ibi lessim affurgens confabulari cum quodam videbatur. Sed alia ancilla eodem in conclaui languens, terribiles se formas circa Catherinam videre clamatbat. In his posito capite fontem animam meretricula perniciax efflavit. Fœdissimum visu cadaver odorem repente tan terrum inhalauit, ut non expectata luce (nam nox erat) enciendum in subdiuale atrium fuerit. Eadem quo expirauit momento, mansuetus equus in domus eiusdem præsepi ligatus, surere cepit horrendum in modum mortuæ, ac calcibus, ruptisque retinaculis crumpere. Caues statim è vicinia ruere amentes insaniuntis latratibus. Adolescens Domina frater manu non asperibili in brachio apprehensus, sieque somno excusus è lecto in paumentum graui casu deiectus est. Ancilla vehementi calcis ictu, cum neminem videret, in humero se percussum gemuit. tumorque ac liuor ad dies multos in parte laesa visi, haud ex vano questam probarunt. Cum corpus ad sepulturam componeretur, erexit se in sedentis modum, & terrore consternatas abegit Præficas. In famula caput, ingredientis conclave ybi erat illa mortua, vas ex alto deiectum est. Deditur momento fama per Pagum, accurritur in funestas ades studio mira visendi. In oculis curiosa multitudinis ingens fit lapidatio, tumultuissimo fragore ingruentium superne fractorum laterum, & coctilium regularum, cum tamen nec toto illo in oppido, nec in vicinia vsus ullus, aut copia eiusmodi fictilium, esset: imbricibusque è ligno dolatis, squammatimque consertis testa domum pluuias arcerent; ut ex longo intervallo delatam vi arcana materiam istam appareret. His consternata terroribus familia ad aliquod solatium congregabatur, mulieres maximè, quarum nulla vagari per aedes sola sustinebat. Circumstabant Heram scemna circiter duodecim, cum una ex iis ancilla, quæ Catherinæ vitia Domina aperuerat, semel iterum, ac tertio per pedem traxi, raptataque est, nemine manum, quæ traheret vidente. Nonis octobribus cum in cellam vestiarium iret Ancilla, ut vestem promeret, Catherinam videt vas quoddam è terra tollentem.

260
Impia eius
moribundæ
vox.261
Mortue ma-
nes domum
inquietant.

Ex-

Exclamat, fugit. ingens strepitus auditur. accurunt multæ simul. vas il-
lud vi summa parieti impactum in frusta disiliisse conspicunt. Domina
eodem post ingressâ, dimidius later magno impetu in murum illius est.
Postridie mulieres optimum ratæ vi stygiæ vestiarium infestanti religionem
sacræ imaginis opponere, eunt multæ simul, & Christi de cruce penden-
tis effigiem Chartæ impressam agglutinant postibus. Statim cunctis inspe-
ctantibus reuulta imago, & in tria fusta consepta est. Iam nulla quies-
sub tectis erat. Ergo Domina mensam sterni sub diuo in hortulo prece-
pit. Huic cum assideretur, magna pars lateris in lancem, vnde vesce-
bantur supernè decedit. Simulque quadrimus puer, iactatis cum eiularu-
ad matrem bracchijs, Mater exclamauit, subueni, strangulor à Catherine,
non illam vides apprimentem mihi fauces. Sed cum Theca reli-
quia, quam ad hoc ipsum noster Sacerdos dederat, vt stygijs hisce,
furij opponeretur, pueri collo esset admota, tartarea illa vis abscessit.
Hic matrona tam saeva infestatione inquietas ædes deferere cum parte fa-
milia magnâ decreuit. Tribus dum taxat ætatis maturæ mulieribus ad cu-
stodiâ domus reliqâs, ad consobrinam migrat; quæ remanserant crucibus,
Ipsanothecis, aqua lustrali, præcipue oratione, & invocatione Sacrorum
IE 5 V, & M A R I Æ nominum iussæ cum monstribus pugnare, multa
immania sunt passæ. Sed Deo tandem placuit ferali negotio finem im-
ponere. Mulier una è tribus cellam penariam ingrediens clarè audiret
notam Catherine vocem sese nominatim appellantis. Fugit illa statim
consternatissimè ad duas socias, quæ & ipsæ distinctè audierunt eamdem
vocem iterum, & tertio mulierem, quæ fugerat vocantem. Quare illæ
hortantur, vt Deo invocato respondeat, & quid se velit, querat. Se
illi comites ituras. Annuente illa, sacram candelam accensam manus pre-
ferentes, in cellam vnde vox eruperat vadunt simul omnes. Erant iam in
limine, cum denuo Catherine, quam prius nominauerat inclamat, iu-
bens eam abiçere candelam, qua se viri dicebat, & sic solam accedere.
Non obtemperauit illa quidem in dimissione cerei, sed accessit tamen in-
trò, & Catherine vidit horribili specie flammis cinctam, quæ ex cunctis
eius membris per globos erumpere videbantur. Corpus catena nudum,
fascia quadam velut ferri carentis cingebatur, lata & varijs gyris artus
amplexa usque ad imos talos. Accedere ad se proprius Catherine cum in-
beret foeminam, huic dubitanti, & terrore nimio vix mentis compoti, iuuenis
veste candida, placido vultu, bonus Angelus haud dubie, se videndum ob-
tulit; & ita, inquit, animo, ac monstrum hoc conspue, tum quod lo-
quetur, audi, mox alijs narratura. Sensit femina se confirmatam; & eti-
gere os in Catherine ausa, clare audiuit, cum diceret: se æternis in-
cendijs addictam, quod suam impudicitiam Sacerdoti fateri noluisset. Ius-
sum se, ac perinuitam id nunc prodere, vt sua pernicie alijs sapiant.
Quædam in eam sententiam cum adderet, signo ad Vespertinam Deiparae
salutationem tunc forte dato, repente conticuit, & euanuit: ex coquè
momento incestare domum illam deserunt impuri damnatae manes; no-
uellâ illâ Ecclesia celebri per tractus illos notitia tam insignis euentus mirè
in fide mysteriorum Christi, ac præsertim in proposito nudanda sincere
ad peccati remedium conscientiæ, firmata.

262
Nouissima
apparicio
damnata,

L A V S D E O .